

Fortsatt ”Heftig og begeistret”?

Maskulinitet, sang og fellesskap i mannskor

av

Tormod Lindland

Masteroppgave i musikkvitenskap

Universitetet i Oslo

våren 2011

FORORD

"I en tid full av overfladisk rastløshet kjennes det som et privilegium å kunne bruke timer, dager, netter, uker og år av sitt liv på å fordype seg" skriver Anne Jorunn Kydland Lysdahl i forordet til sin doktoravhandling (Lysdahl 1995, s. 7). Jeg forstår og slutter meg til hennes poeng, selv om min følelse av å være privilegert nok er mer prinsipiell og mindre materielt orientert enn hennes sett fra en stipendiatposisjon. Etter mange år med springende musikalske aktiviteter har det vært spennende og berikende å bruke tid på å gå i dybden innen et avgrenset felt på musikkens store område.

Takk til de tre korene; Mandals Sangforening, mannskoret Vestergabet og Ballastbrygga BoyBand: Takk for sjenerøs og vennlig mottakelse og for positiv velvilje for mitt prosjekt. Og takk til alle informanter og samtalepartnere gjennom intervju og mer uformelle samtaler. Uten dere hadde dette prosjektet ikke latt seg gjennomføre.

Stor takk til mine veiledere; hovedveileder, professor Arvid Vollsnes, UiO, for positiv og vennlig rettleiding, og til min biveileder, førsteamanuensis Anne Haugland Balsnes, Ansgar Teologiske Høgskole, for klare innspill, gode tips og entusiastisk oppfølging.

Til sist; en spesiell takk til min kjære Anita for støtte og stor tålmodighet.

Mandal, 12. juli 2011

Tormod Lindland

Innhold

FORORD	2
Innhold.....	3
1. INTRODUKSJON	8
1.1. Bakgrunn for valg av emne. Egen forhistorie	8
1.2. Problemstillinger.....	10
1.3. Perspektiv	11
1.4. Kvinnesfære?	12
1.5. Mann i dag. Og menn i kor	12
2. TEORIDEL	14
2.1. Kjønnforskning på menn. Bakgrunnsteori	14
2.2. Identitet.....	18
2.2.1. Musikalsk identitet.....	20
2.3. Kultur i forhold til Helse og livskvalitet.....	22
3. METODISK UTFORMING OG REFLEKSJONER	24
3.1. Kvalitativ forskning	24
3.2. Forskerrollen.....	25
3.3. Feltarbeid.....	26
3.3.1. Tidsaspektet.....	26
3.3.2. Vurdering av egen situasjon og forutsetninger som forsker.....	27
3.4. Deltagende observasjon	29
3.4.1. Variasjon i observasjonspraksisen.....	30

3.5.	Det kvalitative forskningsintervju	32
3.5.1.	Teoretiske betraktninger	32
3.5.2.	Intervjuguide	33
3.5.3.	Intervjuobjekter	34
3.5.4.	Gjennomføringen av intervjuene.....	36
3.5.5.	Transkripsjon. Reliabilitet og validitet	37
3.6.	Metodetriangulering.....	38
3.7.	Andre kilder til informasjon	39
3.7.1.	Spørreskjema	39
3.7.2.	Skriftlige kilder.....	40
3.8.	Sammenfatning	40
4.	MANDALS SANGFORENING.....	42
4.1.	Historisk riss	42
4.2.	Status og formål	43
4.3.	Det sosiale	44
4.3.1.	En overklasseklubb?	44
4.3.2.	Sosialt fellesskap	45
4.3.3.	Mottagelsen som ny i foreningen	46
4.3.4.	Språk/sjargong/ humor.....	47
4.3.5.	Turer og fester	49
4.4.	"Sangen"	51
4.4.1.	Tidlige sang- og musikkerfaringer	51

4.4.2.	Må det være MANNSKOR?	52
4.4.3.	Øvelsen.....	54
4.5.	Konfliktstoff	56
4.6.	Maskuline særtrekk.....	57
4.7.	Kamp om foreningens sjel	58
4.8.	Respons på mannskorsang – og ”god musikk”?	61
5.	MANNSKORET ”VESTERGABET”	63
5.1.	Historien	63
5.2.	Vestergabets egenart	63
5.3.	Hvem er med i Vestergabet?	64
5.4.	Forholdet til Frikirken.....	65
5.5.	Vestergabet og ”finkulturen”	66
5.6.	Kulturen i Vestergabet	68
5.6.1.	Dirigentens posisjon	68
5.6.2.	Den løse, maskuline(?) strukturen.....	70
5.6.3.	Språket / omgangstonen.....	73
5.6.4.	Hvordan tar man i mot nye sangere?.....	74
5.6.5.	Ut på tur.....	77
5.7.	Maskulinitet når kun menn i sammen.....	78
5.7.1.	Kommunikasjon.....	79
5.7.2.	”Det åndelige fellesskapet” og den menneskelige omsorgen.....	81
5.8.	Vestergabet versus Frikirkens Kammerkor	84

5.8.1.	Resepsjon. Stolthet	85
5.9.	"Sangen"	86
5.9.1.	CD-en "Med slips"	87
6.	BALLASTBRYGGA BOYBAND	90
6.1.	Historien så langt	90
6.1.1.	Bryggekveldene	91
6.1.2.	Turer	91
6.1.3.	Kathrine-showet	92
6.2.	"Sangen" og fellesskapet	92
6.2.1.	Hva vil vi?	93
6.2.2.	Allsang	94
6.3.	Utfordringer og forhandlinger	95
6.3.1.	Visjon og diskurs	95
6.3.2.	"Band" kontra "kor"	96
6.3.3.	Prestasjonsgruppe og kameratgjeng	98
6.3.4.	Bygge trygghet internt for å kunne prestere eksternt	99
6.3.5.	Å bli sett!	100
6.4.	Performance	101
6.5.	Noen har sluttet	102
6.6.	Reint mannsmiljø, maskuline verdier	102
6.6.1.	AAA	104
6.7.	Repertoaret	105

6.8.	Samlet sett	106
7.	FELLESERFARINGER.....	107
7.1.	Kjønn. Maskulinitet	107
7.1.1.	Reaksjonære holdninger?.....	108
7.1.2.	Samfunnsmessig sett.....	109
7.2.	Musikalske aspekter. Sangens verdi.....	111
7.2.1.	Noe eget med musikalske fellesskap?	112
7.2.2.	Tekstene	114
7.2.3.	Hva slags "kvalitet" søker vi?	115
7.2.4.	Mannssangen og publikum	117
7.3.	Sosiale forhold.....	117
7.3.1.	Sosial kapital	118
7.3.2.	Alder.....	119
7.3.3.	Koret som strukturerende element	119
7.4.	JEG og VI.....	120
7.5.	Utfordringer fremover. Og noen tanker videre	121
8.	KONKLUSJON	124

1. INTRODUKSJON

Berlevåg Mandssangforening

Stiv kuling frå nord. Istappar i nasa. Smoking og kvitsnipp i akebakken.

Barnelatter. Ingen er så trygg FOR fare.

Mannsrøster tinar meg opp, vaklande og faste på ein gong.

Varme tårer renn langs nokre av dei isbelagte kjakane. Langs varme kinn i kinosalen.

Korsong og fellesskap. Mjuka tonar. Songane kjem frå innsida.

Men dim-akkordane er enno litt på utsida...

Det er vakkert likevel. Nært. Stemmer frå barndommen kjem tilbake.

Er det det eg høyrer eller det eg ser?

Furete ansikt. Likefram i storm og stilla.

Eg er varm og vemodig når eg går ut i ein regnfrisk vårkveld.

Surt, men sant¹.

Mange lot seg bevege av *Heftig og begeistret*, dokumentarfilmen om Berlevåg Mandssangforening som for rundt ti år siden ble sett av mer enn en halv million nordmenn². Musikkprofessor Jon-Roar Bjørkvold skildrer sin opplevelse av filmen ovenfor. Filmen rørte ved et eller annet hos mange av dem som så den, det var noe spesielt, noe eget den klarte å formidle. Da filmen skapte kø utenfor og trengsel inne i kinoene rundt i landet, husker jeg at en bekjent fra Mandal sa til meg: "Denne filmen kunne jo like gjerne vært lagd om oss!" Vedkommende var med i Mandals Sangforening som jeg fram til sommeren 1996 hadde vært dirigent for i åtte år. Den lille episoden kom fram i hukommelsen min da jeg høsten 2008 arbeidet med å bestemme meg for et tema for min masteroppgave.

1.1. Bakgrunn for valg av emne. Egen forhistorie

Jeg grunnet lenge frem og tilbake på hva som skulle være mitt tema: Hva kunne være virkelig interessant å skrive om? Interessant nok til å fange min springende konsentrasjon og til å samle mine lett fragmenterte tanker og stadig oppsplittede dager?

Etter å ha fått et fylkeskommunalt kunstnerstipend, besøkte jeg høsten 2007 Haydom i Tanzania³. Der har flere generasjoner i en familie fra Mandal gjennom mer enn femti år stått sentralt i et omfattende helse-, kultur- og misjonsarbeid. Mitt formål med turen var å oppleve de mange korene som har vokst frem i små og store menigheter ute i bushen. Under besøket

¹ Fra Bodil K. Nørsetts masteroppgave (2003), sitert fra forelesning av J. R. Bjørkvold (fortalt i telefonsamtale 070411)

² Besøkstall er publisert i tidsskriftet *Film&kino årbok*. I 2007-utgaven (s.22) oppgis samlede besøkstall siden premieren 090101 til 556.810 personer.

³ <http://www.haydom.no/> 110511

ble jeg direkte utfordret til å bidra inn mot et større kulturprosjekt som nå var i startfasen. Tanken om å kombinere arbeidet for kulturprogrammet på Haydom med en masteroppgave ble sådd hos meg.

Men - samtaler med flere professorer ved Institutt for Musikkvitenskap ved UiO overbeviste meg om prosjektets kompleksitet på flere felt. En studie i den sammenhengen ville stille meg overfor en rekke krevende, og kanskje uoverstigelige, forskningsmessige utfordringer. Jeg ble rådet til å ta utgangspunkt i mer kjente og "nære ting", et råd jeg også møtte hos andre:

Sosiologiprofessorene John og Lyn H. Lofland (1995) oppmuntrer kvalitativt orienterte forskere til å starte der man er, og bruke allerede eksisterende engasjement i forskningsøyemed. De nevner som fordeler at man allerede har adgang, data og en etablert rolle. (Balsnes 2009, s. 79)

Bakgrunnen din; de interessene, den kunnskapen og de forutsetningene som du besitter gjennom personlige erfaringer, er din egenkapital når du starter på en masteroppgave. Og "hvis du skriver om noe du liker og synes om, blir prosessen lettere og oppgaven bedre!"⁴

Etter mer enn tjue år som kantor i Mandal kirke, har jeg en ganske variert erfaring hva musikalsk arbeid angår. Jeg har på mange måter hatt en praktisk tilnærming til musikk og bruken av denne. På noen vis har nok masterstudiet mitt vært en reise bort fra denne konkrete, praktiske og, til tider, litt overfladiske og konforme holdningen til musikk som sådan. Et behov for nytt fokus og nye problemstillinger har meldt seg; jeg har ønsket å søke dypere, etter nye og annerledes sammenhenger, ny innsikt og nye perspektiv. Forelesninger ved IMV, UiO, gav nye tanker og la grunnlag for refleksjon over eget forhold til musikken. Tanken om å skrive om mannskor begynte etter hvert å ta over for ideen om å reise til Haydom. Som "kormenneske" gjennom trettifem år har jeg mye erfaring med ymse slag kor. Jeg har sunget i kor siden jeg var tretten år, og dirigert kor siden jeg var tjue. Ulike typer, ulike besetninger, ulike ambisjonsnivå, ulike målsettinger. Blant de rundt ti kor jeg har ledet, har det vært ett tradisjonelt mannskor.

I dag, som en voksen mann på femti år, erkjenner jeg også at maskuline vennsrelasjoner er viktigere for meg enn de var tidligere i livet mitt. Det er berikende å være sammen med andre menn. Ofte har jeg opplevd at andre har respondert tilsvarende, samværet menn i mellom har vært en glede som har vært gjensidig. Ved å fokusere på

⁴ Musikkprofessor Arvid Vollsnes i forelesning ved IMV, UiO, september 2008.

mannskor og det maskuline fellesskapet blant menn som synger sammen, har jeg funnet et tema som engasjerer meg.

1.2. Problemstillinger

Det forskes på ulike aspekter ved kor, og det er gjennom årene kommet mange masteroppgaver som tangerer korarbeid og beslektet tematikk. Et søk i UiO sin database over masteroppgaver fra de siste år, viser dette⁵. Anne Haugland Balsnes' doktoravhandling *Å lære i kor* (2009) har vært relevant i min sammenheng. Haugland har tatt for seg et lokalt kor i Søgne, Vest Agder, og over en treårsperiode "forsøkt å se fenomenet kordeltakelse fra aktørens synsvinkel samtidig som jeg bringer mine egne erfaringer som aktør i samme felt"(s. 20). Noe av det samme er det jeg ønsker å gjøre inn mot mine tre case, men med en viktig tilleggsdimensjon, en dimensjon som heller ikke var fremme i noen av de nevnte masteroppgavene: Jeg vil ha med kjønns- og identitetsperspektivet.

Jeg har ønsket å ha en utforskende og åpen tilnærming til fagfeltet. Utgangspunktet mitt var nysgjerrighet: Er det noe spesielt med mannskorene? Gjennom forskningsprosessen utviklet følgende problemstillinger seg:

- *Hvordan utspiller maskulinitet og fellesskap seg i mannskor?*
- *Er det noen særtrekk ved miljøet og kulturen i syngende mannsfellesskap? Hvordan materialiserer dette seg når gutta samles?*
- *Hva betyr sangen, koret og mannsfellesskapet for den enkelte sanger?*
- *Og hva med mulige forskjeller mellom korene; hva er spesifikt for det enkelte miljø og hva er gjennomgående trekk?*

Her er flere aspekter jeg ønsker å belyse mot et teoretisk bakteppe av nyere kjønnsforskning samt en stadig pågående debatt i samfunnet knyttet til kjønnsidentitet og hvordan kjønnsrollemønsteret konstant utfordres og forhandles. Er her noen link til mannsangermiljøene? **Sangens** betydning, som felles, bærende aktivitet, som skapende virksomhet og som konstituerende element for fellesskapet, belyses også.

Balsnes beskriver Berlevåg Mandssangforening med følgende lille setning (2009, s. 342): "Koret er et tilfluktssted for sang, glede, sosial omgang og omsorg." Jeg ønsker å sette "mine tre mannskor"; Mandals Sangforening (MS), mannskoret Vestergabet og Ballastbrygga

⁵ Jeg søkte blant masteroppgaver innlevert ved UiO de siste ti år. Mitt fokus var de oppgavene der "sang" eller "kor" var sentrale i ingressen. Jeg noterte meg åtte oppgaver.

BoyBand (BBB), under lupen og se om hennes og andre beskrivelser av mannskor er relevant og fyllestgjørende i forhold til dem.

1.3. Perspektiv

"Hvilken teori vi velger, henger på hvilket perspektiv vi inntar", hevder historieprofessor Knut Kjeldstadli (1999, s. 134) Jeg har forsøkt å ha to perspektiv rimelig klart for meg i arbeidet med denne oppgaven:

For det første *kjønns- og identitetsperspektivet*. Min ide er at det har en spesifikk verdi for mannssangerne å synge i mannskor! Det er noe definerende, noe bekreftende og identitetsskapende for menn ved det å synge sammen - i mannskor. Jeg tror at **sangen**, som personlig uttrykk for menneskelige følelser, jeg tror at den i kor kan løftes opp til et høyere nivå, til et VI. Og at dette VI i mannskor kan få en særlig konstituerende og avgjørende betydning for menns selverkjennelse, deres egenforståelse og selvtillit. Det er mitt utgangspunkt.

Det andre perspektivet gjelder *helse- og livskvalitet*. Egen semesteroppgave fra UiO (Lindland 2009)⁶ var med og gav meg en dypere forståelse av musikkens betydning for og i menneskers liv. I den oppgaven gjaldt det primært lytting til musikk, og verdien av denne for eldre mennesker. Mitt fokus her har vært menn som deltar i kor sammen med andre menn. Hvorfor synger menn i kor sammen? I et aktivt, utøvende, maskulint fellesskap; hvilken betydning har sangen og deltagelsen i dette fellesskapet for deres opplevelse av egen helse og livskvalitet? Hva gir det dem, i hvilken grad er tilhørigheten til miljøet og deltagelsen i sangen sammen med sine kamerater viktig for deres opplevelse av at de har et godt liv, for opplevelsen av velvære, trivsel og mening i tilværelsen?

Og hva med sammenhengen her, mellom de to nevnte perspektiv: på hvilken måte gir det god helse å få bekreftet sin maskulinitet? Og vice versa: Kan god helse, opplevelse av livskvalitet og mestring, også være med å bekrefte og styrke menns maskulinitet? Kan en større grad av livskvalitet knyttes opp mot eget identitetsbilde og en tydeligere forståelse av seg selv som mann? Og på hvilke måter kan disse betingelsene eventuelt fremmes og forløses gjennom deltagelse i mannskor? I kapitlene om korene og min analyse av dem kommer jeg tilbake til disse spørsmålene.

⁶ "Hva vet vi om relasjonene mellom størrelsene Musikk og Helse?"

En gjennomgang og belysning av sider ved temaet, dog med hovedfokus på musikkens betydning for eldre sett i lys av nyere forskning og korrelert mot egne erfaringer fra et alderssenter (Lindland, 2009)

1.4. Kvinnesfære?

Det har ellers slått meg at alle masteroppgavene jeg så på der "sang" og "kor" er sentrale i ingressen er skrevet av kvinner. Det samme er også *Sangen har lysning*, Anne Jorunn Kydland Lysdahl sin doktoravhandling om "studentersang i Norge på 1800-tallet" (Lysdahl 1995) samt *Å lære i kor* (Balsnes 2009).

Jeg undrer meg litt over denne tilsynelatende skjeve kjønnsbalansen blant forskere som er opptatt av kor og sang. Er kor en feminin arena? Er den feminine dominansen på korfronten så omfattende og miljøet totalt sett så "jentete" at potensielle mannlige korforskere opplever feltet som uspenning? Og kan det igjen, at det er kvinner som er opptatt av dette, prege forskningen og eventuelt forsterke tendensen?

Litteraturviter og Norges kanskje mest profilerte mannsforsker, Jørgen Lorentzen, er ikke fremmed for tanken om at forskerens kjønn kan ha påvirkning på forskningens resultater:

Mannsforskning er både kvinnelige og mannlige forskeres teoretisering over menn og mannlighet. Forskerens kjønn må her holdes adskilt fra forskningens objekt, selv om vi vet at forskerens kjønn *kan ha* innflytelse på hvilket perspektiv som anlegges og hvilke konklusjoner man trekker i forskningen. Forskning i seg selv er ikke en objektiv praksis. (2006, s. 121)

Ingen andre menn jeg kjenner til i Norge har viet mannskor hovedfokus i sin forskning. I hvilken grad nevnte attributter har noe forskningseffekt i min sammenheng, er interessant å reflektere over. Professor Pål Repstad påpeker følgende:

Drøftninger av forskningseffekt må ikke bare se isolert på egenskaper ved forskeren, som kjønn, alder osv. Det er selvsagt samspillet mellom egenskaper ved forskeren og egenskaper ved aktørene som avgjør hvor stor forskningseffekten blir og hvor gode informasjoner man får. (...) Stort sett gjelder kanskje regelen om at like barn leker best – at forskeren bør stikke seg minst mulig ut fra aktørene (2007, s. 68).

I forhold til tanken om at "like barn leker best" har jeg i denne sammenhengen følt meg vel og på hjemmebane i mine tre kor.

1.5. Mann i dag. Og menn i kor

Mannens stilling og rolle i dagens samfunn er under debatt. Spørsmål om kjønn og identitet, fortellinger om hvordan ulike forventninger brynes og brytes, er brennaktuelle, noe ikke minst stadige oppslag i dagspressen understreker. Politisk redaktør i *Fædrelandsvennen* i Kristiansand, Vidar Udjus, stiller følgende spørsmål i en kommentar: "Hva er det med oss menn?" Og ingressen lyder: "Fra gammelt av har vi sett på oss selv som det sterke kjønn.

Svakhetene blir stadig tydeligere i møte med nye kjønnsrollemønstre⁷. Kommentaren kommer på bakgrunn av et større oppslag om menn på Agder som dreper sine kjærester, hele ni kvinner er drept av sine partnere eller ekspartnere i løpet av ti år. I samme avis⁸ settes det fokus på "gutteproblemet", tendensen til at gutter sliter mer: "Guttenes vonde spiral starter med at man sliter på skolen, for så å slite med å komme inn i arbeidslivet." (s.18)

Mannens følelser, mannens selvbilde, mannens identitet, mannens roller, mannens "selv"; mannens liv har siden patriarkatets tid og fra modernitetens inntog vært i endring og, i så måte, under konstant press. "Nedarvede, uutalte kulturelle forestillinger kan bli en tung bølge for menn som sliter i møte med den moderne verdens nye krav", hevder Udjus i ovenfor nevnte kommentar. Jeg tenker: Kan korene være en faktor i dette bildet? Kan de "rene mannskor" ha noen spesifikk betydning i den store sammenhengen?

Vi vet, generelt sett, at korene i Norge mangler menn. Helt fra de yngste årsklassene er det jentene som utgjør den store majoriteten i kor. I et større avisintervju i *Fædrelandsvennen*⁹ spørres kantor Bryan D. Breidenthal på Lista i Farsund om hans utrettelige innsats for guttekolet sitt, Vanse Guttekor - Deo Gloria, gjennom mer enn tretti år. Han svarer blant annet:

Det er stort sett jenter som synger, i alle barnekor utgjør guttene et bitte lite mindretall, hvis de i det hele tatt fins. Og de slutter gjerne i 10-11-årsalderen. Så for å få gutter til å syng i kor (...) må det være et tilbud bare for dem, og på guttenes premisser. En setting som lar gutter være gutter – med latinske salmer under øvelsene og lek i pausene.

"På guttenes premisser." Er det et kjernepunkt? Berører Breidenthal noe viktig som ikke bare gjelder gutter, men også menn? I alle fall en del menn, de som velger mannskor fremfor andre typer kor? Jeg bestemte meg for, med en manns øyne, å se på miljø hvor menn er sammen om sin felles interesse – sangen. I skjæringspunktet mellom sang, kjønn og fellesskap ønsker jeg å sette fokus i denne oppgaven.

⁷ Avisen *Fædrelandsvennen* 130111

⁸ Helgebilaget *God helg* 020411

⁹ Helgebilaget *God helg* 080111

2. TEORIDEL

For å kunne stille interessante spørsmål, og for å kunne finne gode svar, sette det vi finner inn i sammenhenger, trenger vi uttrykkelige forhåndsteorier. (...) Forskning er en fram og tilbakekopling mellom antagelser og prøving av disse antagelsene, en samtale mellom forskeren og kildene, en dialog mellom teori og empiri. (Kjeldstadli 1999, s. 137)

Min tanke og teori, dvs. min "hypotese som inntil videre er den beste kunnskapen vi har om fenomenet" (Kjeldstadli 1999, s. 132), er at det har en spesifikk verdi for mannsangerne å synge i mannskor!

Jeg vil i dette kapitlet vise til teori fra litteratur og tidligere forskning som har inspirert meg til å anlegge de to tidligere nevnte hovedperspektiv på min undersøkelse. Videre har denne teorien vært bakteppe og resonanskasse for empirien som jeg vil komme tilbake til i presentasjonen av undersøkelsene mine. Balsnes uttrykker det slik: "Gjennom forskningsprosessen skjer det altså en alternering mellom teori og empiri som fører til at begge suksessivt omtolkes i lyset av hverandre" (2009, s. 56)

2.1. Kjønnsforskning på menn. Bakgrunnsteori

Kjønnsrollemønsteret sitter dypt hos mange mennesker. Vi har alle fått et sett med forventninger og normer i fødselsgave. Våre foreldre gir oss fra dag én en retning og en begynnende identitet gjennom de verdier og holdninger de overfører til neste generasjon. Dette er verdier og holdninger som de selv har arvet og bearbeidet gjennom sine liv, med sin erfaringsbakgrunn og referanse. Vi, dagens voksne, er også en generasjon som står i en sammenheng som preger oss, selv om det postmoderne menneske kanskje stiller flere spørsmål enn tidligere generasjoner. Også vi bringer våre verdier og holdninger videre til våre barn. Professor Even Ruud formulerer seg slik i sin bok *Musikk og identitet*:

Identitetsdannelsen foregår alltid innenfor en bestemt sosial, historisk og kulturell kontekst. Vi lærer gjennom oppveksten noen av de dominerende diskursene som er framtrepende i de spesielle sosiale omstendighetene vi lever under (Ruud 1997, s. 19)

I sin bok *Mannlighetens muligheter* (1998) hevder kjønnsforsker Jørgen Lorentzen at "moderniteten er ubønnhørlig knyttet til kjønn og vice versa" (s. 18) Fra bruddet med den patriarkalske autoritetsstrukturen på slutten av 1800-tallet har menn levd med en mindre klar forståelse av sin maskulinitet. Denne forskyvningen av tradisjonelle kjønnsroller har preget samfunnsdebatten i hele det tjuende århundre, og er fortsatt et ytterst brennbart tema.

Mannens rolle, og ikke minst ulike forventninger knyttet til hva denne rollen skal inneholde,

har skapt spenninger og vanskeligheter i mange forhold kvinne og mann i mellom – og i mange menns liv.

I sin bok *Mannen* (1992) hevder amerikaneren Robert Bly, at "mannens smerte har vært økende siden den industrielle revolusjonen" (s. 13) "Det finnes ikke lenger mannsideal med verdighet å identifisere seg med," skriver Bly i følge et debattinnlegg i *Aftenposten* på nett¹⁰. Der tar Vebjørn Sand til ordet for Blys budskap:

Den amerikanske poeten Robert Bly er knusende i sin dom over oss moderne vestlige menn. Han hevder at vi er ubrukelige som rollemodeller for unge gutter. "Barnemenn" kaller han oss, og fremholder at vi ikke engang har klart å komme oss forbi det første stadiet i den dyptgripende erkjennelsesprosessen mot å bli en hel mann. Vi moderne vestlige menn er utydelige og banale i vår maskulinitet. Den er svært ofte egosentrert, dekadent, vulgær, machopreget eller rett og slett voldelig. (161006)

Et av Blys anliggender, slik jeg forstår det, er at han mener dagens vestlige samfunn ikke legger til rette for å hjelpe unge gutter til å bli menn. Manndom kommer ikke av seg selv, hevder han (s. 31): "Voksne menn er nødt til å hjelpe unggutten inn i det mytologiske, instinktive, urgamle mannlige fellesskapet." Han sier videre at "bare menn kan bli initiert av menn" og "det trengs menn for å gjøre voksne menn av guttunger." (s. 33) Bly peker på at den tradisjonelle måten å oppdra gutter på, den tusenårige tradisjonen der fedre og sønner levde i tett nærhet, mens faren lærte sønnen et håndverk; denne tradisjonen er brutt med vårt moderne samfunns leve- og arbeidsvilkår. Han hevder at "far-sønn- forbindelsen er den kjærlighetsenheten som er blitt mest ødelagt av den industrielle revolusjonen" (s. 35)

Blys analyse er interessant på mange områder. Jeg kjenner meg personlig igjen i en del av det han skriver, det er krevende lesning å ta inn over seg som mann, sønn og far. Samtidig tenker jeg med glede på den fine kontakten jeg hadde med min egen farfar.

Bly ble møtt med mye motstand da han var i Norge for å presentere *Mannen* i 1992, en motstand som Sand hevder skyldes at "han går fra det politiske og inn i det personlige og psykologiske, og det blir svært ubehagelig for mange." (jf nevnte nettartikkel). En av de få som, i følge Sand, forsto viktigheten av Blys innsikter, var Sissel Benneche Osvold. Hun skrev:

Alternativet er de flyktende fedre, de passive som har overlatt ansvaret til mor fordi de ikke stoler på at maskulinitet er gyldig som positiv verdi eller ikke aner hva maskuline egenskaper er. (Dagbladet 3.4.92, også iflg nevnte nettartikkel)

¹⁰ Se <http://www.aftenposten.no/meninger/article1493637.ece>, 240311

Blys bok er inspirerende og utfordrende lesning. I lys av mitt prosjekt synes jeg også disse tankene er relevante: i hvilken grad er mannskormiljøene med og styrker, eventuelt bekrefter eller justerer, menns eget maskuline selvbilde og identitet?

I artikkelen "Forskning på menn og maskuliniteter" (2006) gir Jørgen Lorentzen en historisk gjennomgang av den norske, og delvis den europeiske, mannsforskningen. Han viser til 60-tallet hvor "fars fravær, manglende farsautoritet og betydningen av dette for barna var hovedfokus", f.eks. hos sjømannsfamiliene (s. 122). Med framveksten av kvinnebevegelsen på 70-tallet vokste det også frem mannsgrupper som satte kritisk lys på mannsrollen. Lorentzen viser til *En bok om menn* (1976) hvor problematiseringen av mannsrollen var tema. Denne og andre bøker på syttitallet sympatiserte med kvinnenens kamp for frihet og likhet, og de mannlige forfatterne uttrykte vilje til å sette søkelys på egen praksis. I boken hevder Warren Farrell at "det maskulinitetsmønster som en bestemt kultur aksepterer, blir påtvunget en gutt fra den dag han blir født." (s. 45) Farrell tar opp "den maskuline myte at en mann ikke må gråte." Han er videre opptatt av "samfunnets tillatelse" til at kvinner kan vise seg svake medfører at hun også tillates å vise indre styrke, mens menn lider under konsekvensene av overfladisk styrke. Denne overfladiske styrken gir menn vansker med å uttrykke egne følelser og avhengighet av andre mennesker. "Fornektelse av avhengighet og følelser fører til at myten om den uavhengige, tause mann oppstår." (s. 48)

Denne myten lever. "Menn er dårlige til å snakke sammen". Det ble hevdet av flere forskere på et Fedreseminar på Universitetet i Agder nylig¹¹. Observatør og kommentator Ole Lillesvangstu fulgte dagen etter opp med en aviskommentar under overskriften: **Kan menn snakke?**¹² Ingressen lød: "Det blir verre og verre å være det sterke kjønn. Konklusjonen kan knapt bli en annen hvis forskernes funn forteller sannheten."

Ja, er det sannheten om menn? At vi ikke kan snakke? Vi vet at mange menn tar ut sterke følelser på fotballkamper og lignende. Hvor ellers finnes det gode offentlige rom for, på et maskulint vis, å vise følelser? Hva med mannskorene her; hvordan opplever mannsangere sine miljø i forhold til det å snakke sammen?

I Norge opprettes Mannsrolleutvalget i 1985, men først rundt 1990 er mannsforskningen å regne som et nytt internasjonalt forskningsområde (Lorentzen 2006, s. 124-125). Forståelsen av menn har nå forflyttet seg fra rolleteorier til sosiale konstruksjoner av maskulinitet – historisk, kulturelt og samfunnsmessig. Gradvis blir det tydelig for

¹¹ <http://www.uia.no/no/portaler/aktuelt/kalender/fedreseminar2> 300411

¹² *Fædrelandsvennen* 290411

forskerne at maskulinitet må omtales i flertall, som *maskuliniteter*, hevder Lorentzen, for slik å markere menns forskjellighet og interessekonflikter. Man opererer med fire variabler som det må tas hensyn til i forståelsen av maskulinitet. Maskuliniteten

- varierer mellom kulturer
- varierer over tid i samme kultur
- varierer gjennom et menneskes liv
- varierer innad i en kultur på samme tid (2006, s. 126).

For å unngå at man ender opp med et uendelig antall "lokale maskuliniteter" lanserer sosiologen Robert William Connell noen overordnede systemer for hvordan han mener at menn inngår i kjønnede relasjoner til hverandre (Connell 1999, s. 100 -105). Han lanserer følgende fire former for maskulinitet:

- *Den hegemoniske*. Denne vil kunne forandres over tid og være forskjellig mellom ulike sosiale systemer. Representerer en dominansposisjon.
- *Den underordnede*. Eksempelvis homofile menn i den vesteuropeiske kultur.
- *Den marginaliserte*. Eksempelvis fargede menn i bestemte historiske perioder og samfunn.
- *Den medvirkende*. Noe mer uklart definisjon, gjelder den store hopen av menn som aksepterer og spiller med i et patriarkalsk system. (se også Lorentzen 2006, s. 127)

I en likestilt kultur, sier Lorentzen, hvor de grunnleggende motsetningene og forskjellene mellom kvinner og menn utjevnes, vil også begreper som maskulinitet og femininitet miste mye av sin betydning og utbredelse. Forskerne har derfor de siste årene i stigende grad begynt å bruke begrepsparet mannlighet/umannlighet i mannsforskningen. Den svenske historikeren Jonas Liliequist påpeker:

Studiet av umannlighet griper rett inn i sentrum av kjønnssystemet, for den utstøting og underordning som ligger i å karakterisere visse menn som umannlige er en del av den samme prosess som underordner kvinner. Et tydelig eksempel på dette er at marginaliseringen av visse former for mannlige stil eller praksis gjøres nettopp ved å karakterisere dem som feminine eller kvinnelige. (Lorentzen 2006, s. 129)

Samtidig raser fortsatt debatten som Robert Bly tok del i for snart tjue år siden: Er det bare tradisjoner og kjønnsrollemønstre som ligger bak at gutter og menn ofte har en annen måte å vise følelser på enn jenter og kvinner? Er **miljøet** så altoverskyggende viktig i den menneskelige utviklingen? I boka *Født sånn eller blitt sånn?* (2010) utfordrer Harald Eia mange av hva han omtaler som "de vedtatte sannheter". Boka er basert på programmet *Hjernevask* (NRK 2008-2009), et program som skapte stor debatt både i media og internt i akademia. Eias teori og konklusjoner synes å være at det er mer som er arvelig bestemt enn vi

våger å innrømme. I kapitlet "Det norske likestillingsparadokset" (2010, s. 56 ff) tar han et oppgjør med mye av det tankegodset han mener i for stor grad har fått prege den norske likestillingsdebatten. Han hevder blant annet at Jørgen Lorentzen, da han ble intervjuet til *Hjernevask*, fortalte at "biologiske teorier om mentale og psykologiske kjønnsforskjeller er tilbakevist. Det er gammeldags forskning, og de fleste snakker ikke sånn lenger, om at hjernen er skrudd sammen på forskjellige måter." (ibid s. 59) Grunntanken hos dagens norske forskere er, stadig i følge Eia, at kjønnsforskjeller er sosialt konstruert, at de ikke kommer innenfra mennesket, men fra kulturen og samfunnet, fra omgivelsene og oppdragelsen. Eia henviser til en rekke utenlandske forskere som konkluderer annerledes enn Lorentzen og noen av hans kolleger. Professor i sosialantropologi Thomas Hylland Eriksen prøver å se helheten og viser til spenningen mellom de som vektlegger arven sterkt, dvs. naturen, genene, biologien, og de som peker mot miljøet og hevder at ingenting vesentlig ved mennesket er medfødt (Eriksen 2004, s. 17-18) Han argumenterer videre for at "den viktigste forskjellen er at kulturrelativismen sier at radikal forandring er mulig, mens darwinismen sier at menneskets natur er uforanderlig" (s. 25)

Alt dette er interessant lesning. Studier av kjønns- og maskulinitetsforskning har gitt meg ny teoretisk kunnskap og en rikere og mer nyansert forståelse av variasjonsmangfoldet blant maskulinitetsuttrykk. En forståelse som har beriket arbeidet med oppgaven og vært relevant i møte med den varierte maskuline empirien jeg har møtt i korene.

2.2. Identitet

Hvordan man uttrykker seg, hvilke maskuliniteter som preger et miljø, hva som til en hver tid defineres som mannlig i en sammenheng, hvordan det mannlige "slår ned"; alt dette sier noe om et miljøes selvforståelse og karakter, om stedets diskurs – og om deltagerens identitet.

Ordet "identitet" kommer av det latinske *idem*, og betyr "den samme." Begrepet brukes ofte for å fastslå hva en ting eller en person er. Professor Harriet Bjerrum Nielsen hevder at

identitet

innenfor samfunnsvitenskap viser til sosiale, kulturelle og politiske identiteter, altså det at man ser seg selv som tilhørende, eller identifiserer seg aktivt med, en bestemt sosial gruppe. Man kan romme flere identiteter ettersom man kan se seg selv som medlem av flere grupper – for eksempel basert på alder, kjønn, seksualitet, klasse, etnisitet, nasjonalitet, religion og politikk. Den måten man lever disse identitetene på, vil alltid være personlig bestemt. Innenfor psykologien er identitetsbegrepet knyttet til et individs opplevelse av å være seg selv, også om man utvikler seg og situasjonen forandrer seg. (Nielsen 2006, s. 155)

Ulike tilknytninger og forskjellige former for tilhørighet kan altså gi et menneske ulike "identiteter", men samlet sett må det utgjøre en helhet som erfares og føles som "meg":

Det ligger altså innbakt i identitetsbegrepet at det man identifiserer seg selv som må oppleves med en viss grad av gjenkjennelighet og stabilitet, men ikke nødvendigvis at det er statisk og gitt en gang for alle, eller uten indre motsetninger eller ambivalens. (ibid s. 155-156).

Denne fleksibiliteten i identitetsbegrepet gjør det spennende å bruke det inn mot mannscorene jeg vil studere nærmere. Hvilke sider ved menns mannlighet og identitet er det som dominerer i mannskormiljøene? Hvilke maskuline idealer synes å være de hegemoniske? (Connell 1999, s. 101) Og - i hvilken grad forsterker, applauderer og bekrefter, miljøene disse? Nielsen beskriver våre sosiale identiteter som *interseksjonalitet*, som betyr krysningspunkt. Og hun hevder videre:

I ethvert "krysningspunkt" vil konkret sted og tid bestemme hvordan de ulike identiteter forhandles i forhold til hverandre. I et slikt perspektiv taler man ofte om hybrididentiteter og fremhever dermed det sammensatte og flytende i identitetene. (Nielsen 2006, s. 156)

Vi er, og spiller ut, den vi er, eller den vi vil være(!), gitt den sosiale og historiske kontekst. Som subjekt, som et aktiv jeg, er individet handlende, erkjennende, snakkende, følede. Samtidig er subjektet selv underlagt tidens og stedets kontekst. Og det er de ulike diskursene som muliggjør subjektets posisjoner.

"Identitet er også, og kanskje først og fremst, personlig" hevder Thomas Hylland Eriksen i sin bok *Røtter og føtter* (2004, s. 8). Hva er det som gjør meg til meg? Dette grunnleggende menneskelige spørsmålet har opptatt oss til alle tider. Samtidig hevder Hylland Eriksen at "det er en grunnleggende usikkerhet forbundet med identitet overalt i vår tid" (s. 12). Han argumenterer for at forståelsen av egen identitet langt på vei handler om persepsjon; det er hva vi, til en hver tid og i en hver situasjon, fokuserer på som gir oss vår identitet. "Selvets karakter" er altså ikke fast og gitt en gang for alle, men tvert i mot situasjonsbetinget. Vi møter stadig en mengde alternative "jeg"-, "vi"- og "de andre"- varianter. Sort/ hvitt -tenkning er i realiteten avleggs, vi fremstår alle i ulike sjatteringer av grått. "Det er mer både - og enn enten - eller i verden" (ibid s. 12). Her er Hylland Eriksen på linje med Harriet Bjerrum Nielsen (2006).

Identitet handler også om forholdet mellom den enkelte og den eller de andre. "Ingen grupper er konstruert slik at alle kan være med. Noen blir uvergelig ekskludert", hevder Hylland Eriksen (2004, s. 8) For å underbygge denne noe bastante påstanden viser han til en metafor klekket ut av forfatteren og journalisten Peter Normann Waage:

Alle gruppefellesskap kan betraktes som "omvendte kjøleskap". Den felles identitet skaper varme innad, men for å gjøre det, må den også skape kulde utad. Kollektive identiteter forener og splitter. (ibid s. 8)

Det er forholdet mellom åpenhet og lukkethet som er kjernen i nesten alle debatter om identitet, hevder Hylland Eriksen (2004, s. 218). Alle identitetsfellesskap er både åpne og lukkede. Jo mer åpen og tolerant en gruppe er, jo mindre sterkt er det indre fellesskapet. Jeg vil senere vise hvordan dette kan gi seg ulike konkrete utslag. Mannskorfellesskapene jeg har sett på fremstår alle som eksklusive kjønnsfellesskap, men ellers med forskjellige karakter og egenart som gruppefellesskap betraktet.

2.2.1. Musikalsk identitet

Vi har mange identiteter. Noe er gitt gjennom ytre, objektive begrensninger; jeg er en mann, jeg er norsk, tilhører en generasjon og en rase. Disse delene av min identitet har jeg ikke valgt selv, det er omgivelsene mine, min arv og mitt miljø, min historiske kontekst, som har gitt meg hva vi kan kalle ytre eller overfladiske identitetsmarkører. Andre deler av oss er mer tilpasningsdyktige (jf argumentasjonen ovenfor); noen ganger skifter vi ham og fremstår som det passer oss, vi tilpasser oss og velger en identitet alt etter hvordan vi persiperer og vurderer gitte situasjoner og hendelser. Samtidig har vi "noe som er meg" og som jeg identifiserer meg med over de lengre strekkene i livet mitt. Noe som er sterkt personlig, og som gjør meg til meg. En viktig faktor her, sett fra mitt ståsted i relasjon til denne oppgaven, er vårt forhold til musikk og sang. I sin bok *Musikk og identitet* (1997) er Even Ruud opptatt av hvordan musikk i dag spiller en stadig større rolle i samfunnet og i folks hverdagsliv, og derigjennom blir et viktig element i opplevelsen av egen identitet, en måte å fortelle om ens eget liv på. Ruud skriver at "nøster vi litt i disse historiene, kan vi oppdage interessante mønstre. Vi kunne si at disse mønstrene til sammen utgjør tråder i den veven vi kaller *identitet*." (s. 9) Han hevder at det er **musikkopplevelsene** våre som kan danne grunnlag for et identitetsarbeid, mer enn musikken selv. Musikkens evne til å vekke følelser og dens evne til å inkarneres, kroppsliggjøres, gjør at musikkopplevelsene tar bolig i kroppen vår og følger oss livet gjennom:

Når vi erindrer livet vårt gjennom musikk, konstruerer vi det på en bestemt måte. (..) Og når vi gripes av musikk, slik at vi kjenner det i kroppen, og følelsene forteller oss at dette er "virkelig" eller "ekte", svinger kanskje alle disse små fortellingene med. Eller de smelter sammen i en større fortelling om oss selv – som vi tror på, ikke som konstruksjon, men som levd og kroppsliggjort erfaring. (Ruud 1997, s. 11)

Dette er spennende perspektiv på musikkens betydning i menneskers liv og for den enkelte persons identitetsbygging. Ikke minst sett i relasjon til mannskorene jeg har sett nærmere på. Ruud skriver også:

Vi kan signalisere sosial klasse og kulturell tilhørighet (..) gjennom musikken vi bekjenner oss til. Musikken blir en "identitetsmarkør", en måte å markere oss selv på overfor "de andre". Gjennom den reaksjonen vi høster fra de andres oppfatning av oss, former vi vår selvopfatning innenfor et større kulturelt felt". (1997, s. 105)

Robert Faulkner og Jane W Davidson har gjennom to artikler, (2004) og (2006), gitt et spennende innblikk i sin felles forskning på et stort tradisjonelt mannskor på landsbygda nordøst på Island. Den første artikkelen har fått den megetsigende tittelen *Men's vocal behaviour and the construction of self*. Artikkelen handler altså om hvordan menn skaper og regulerer sin identitet gjennom sangen i koret: "Men's vocal behaviour appears to be an important technology of Self; that is, a forming agent and defining concept in tripartite elements of body, persona and spirit" (Davidson 2004, s. 231)

Det er klare paralleller mellom Ruuds forskning (1997) og funnene til Faulkner og Davidson (2004). Alle argumenterer for hvordan personlig identitet kan bli musikalsk og vokalt konstruert og forhandlet, fremført og feiret. Jeg vil komme tilbake til hvordan dette gir seg utslag i mine case.

En annen kilde til teoretisk forståelse av hvordan musikk kan skape identitet og selvbilde, er Christopher Smalls bok *Musicking* (1998). "Musicking" er Smalls eget, nykonstruerte begrep. "To music" er pr definisjon:

to take part, in any capacity, in a musical performance, whether by performing, by listening, by rehearsing or practicing, by providing material for performance (what is called composition) or by dancing (ibid s. 9).

Small er opptatt av deltakelsen. I særdeles vid forstand; det være seg som skapende, utøvende, lyttende eller på andre måter medvirkende. Viktigheten av "å gjøre" musikk, være aktive og sammen skape noe. Small tenker altså "musikk" som et verb, noe vi gjør snarere enn noe som eksisterer uavhengig av situasjonen. Denne tankegangen finner jeg igjen hos flere av mine intervjuobjekter, særlig i det mest "demokratiske" koret, BBB. Smalls syn på musikalitet er at dette er noe basalt, noe som ligger i alle mennesker og som alle kan ta del i. "If everyone is born musical, then everyone's musical experience is valid" (ibid s.13). Han tar til orde for et inkluderende musikalitetsbegrep. **Å være med** i musicking-prosessen blir det genuine, egne opplevelser det sentrale.

2.3. Kultur i forhold til Helse og livskvalitet

"Det utvidede kulturbegrepet" ble lansert på 70-tallet, og "handlet i utgangspunktet om å gi kulturen tilbake til folket, å anerkjenne lokale kulturaktiviteter som viktige både for den enkelte og for norsk kulturliv", skriver Åse Vigdis Festervoll (2001, s. 28). I **Kulturloftet**, dagens regjering sin storsatsing på kulturfeltet, ligger det også en erkjennelse av den verdi kulturopplevelser har for menneskers liv og helse:

I løpet av stortingsperioden 2005-2009 er kultursatsingen økt med nærmere 2 milliarder kroner. (...) Samtidig står målet om opptrapping av kultursatsingen til 1 prosent av statsbudsjettet i 2014 fast. (...) Kunst, kultur, idrett og frivillighet gjør samfunnet rikere og er avgjørende for menneskers livskvalitet, felleskap og utvikling¹³.

Oppfølgingen i Kulturloftet 2, er løfterik lesning¹⁴. Regjeringen har investert tungt i en erkjent bevissthet om kunst og kultur sin egenverdi. Likeså motiverende for bevilgende myndighet er antageligvis den stadig økende forståelsen av hvor viktig kulturopplevelser er som forebyggende tiltak for å bevare en god folkehelse. Og det trenges, for i følge en allerede halvannet år gammel avisleder står det skralt til med folkehelsen¹⁵:

Vi er blant de nasjoner i verden som har best helse. Likevel har vi et av verdens høyeste sykefravær. (...) Bare for å betale for økningen i fraværet de siste seks månedene, må regjeringen ut med 3,2 milliarder kroner ekstra. Slik kan det ikke fortsette.

Men trenden synes likevel å fortsette: I følge direktør i NAV, Erik Oftedal, gikk tallet på uføre opp i fjor (2010)¹⁶. Mer enn én av seks i yrkesaktiv alder var ikke i jobb, 551.000 årsverk gikk tapt.

Helsebegrepet bør presiseres litt mer i denne sammenheng. I *Lydlandskaper* (2005, s. 187) skriver Even Ruud om helse som "en tilstand med overskudd av energi, en positiv følelse av velvære, ikke bare fravær av sykdom". Og i *Varme øyeblikk* (2001, s. 12) hevder han: "Helse er en reserve, en styrke og en motstand mot sykdom". Helse defineres altså å være en form for ekstra kapital, en ressurs, noe mer som gir økt livskvalitet. Og **opplevd livskvalitet** vil alltid være en subjektiv og personlig størrelse. Festervoll uttaler følgende: "Kultur og helse handler om å leve det gode liv. Hva dette gode livet inneholder, og hvilken vei som fører dit, er det heldigvis mange svar på." (2001, s. 5)

¹³ <http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Kultur/Rapporter%20og%20utredninger/Kulturloftet.pdf>, 250311

¹⁴ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/prop/2010-2011/prop-1-s-20102011/1/1.html?id=617225> 020511

¹⁵ *Fædrelandsvennen* hadde på lederplass 231109 overskriften "Et sykt folk"

¹⁶ referert fra NRK Dagsnytt 240511

I denne situasjonen er det kultursatsingen får en ekstra funksjon. Kunnskapen om verdien av kulturelt arbeid er etter hvert stor, og den øker stadig. I et eget forord til Festervolls bok *Kultur og helse* (2001, s. 3) sier Peter F. Hjort: "Kultur + Helse = Sant". Og han begrunner sitt utsagn:

Helse er ikke total frihet fra sykdom, men et overskudd i forhold til hverdagens krav. En tredjedel av befolkningen i Norge har et langvarig helseproblem, men er likevel fornøyd med helsen sin. De har altså helse på tross av sykdom. Det skyldes at de har et overskudd som gjør at de mestrer helseproblemet og er fornøyd med livet. De sier: "Helsen er god nok." Disse mestringsressursene er satt sammen av mange faktorer, men aktivitet, deltaking, engasjement, interesse og opplevelse spiller en stor rolle. Og det er her kulturen virker. Den gir folk glede, samvær og livslyst, og det gir overskudd til å mestre livs- og helseproblemene. Bare spør én av den halve million nordmenn som synger i kor! En kan si det slik: *Helsetjenesten behandler det syke. Kulturen stimulerer det friske.*

Mange synes å være klar over dette i dag. Med fokus på egne preferanser innen forskjellige former for kulturell virksomhet, benyttes gjerne "blå resept" som metafor når man skal beskrive viktigheten av noe for en selv. "Hest på blå resept"¹⁷, "musikk på resept"¹⁸ og "Kor på blå resept"¹⁹ og²⁰. Balsnes doktoravhandling (2009) utdyper mye av hva som ligger i siste utsagn. Hennes fortelling om "Diana" (s. 306 ff) er et slående eksempel på hvilken betydning deltagelse i kor kan ha i et menneskes liv. Ruud sier det sånn:

Deltakelse i kulturlivet gir oss mulighet til å bruke våre ressurser, utvikle sterke interesser, danne relasjoner og sosiale nettverk, føle tilhørighet og ikke minst til å finne mening og sammenheng i tilværelsen (2001, s. 5)

Hvordan sangerne opplever sangen og fellesskapet med gutta i sitt kor sett i forhold til egen helse og livskvalitet, vil jeg se nærmere på. Som bidrag til "et overskudd i forhold til hverdagens krav", jf sitatet av Hjort ovenfor? Eller hvordan vil de uttrykke seg?

¹⁷ VGs fredagsmagasin, s. 30, 070111

¹⁸ MUSIKK-KULTUR 3/2010, s 12

¹⁹ <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/sorlandet/1.7135139>, 260311

²⁰ http://www.agenda316.no/index.php?kat_id=73&art_id=961, 260311

3. METODISK UTFORMING OG REFLEKSJONER

I prosessen med oppgaven har jeg forsøkt å se på egen tenkning og preferanser samt lytte til egne følelser med et nytt og kritisk lys. Hva er min historie, hva er mitt eget gods her, hva bringer jeg med av meg selv inn mot denne oppgavens hovedproblemstilling? Knut Kjeldstadli har i sin bok et lite avsnitt han kaller "det forhåndsgitte" (1999, s. 133):

Vi har ikke et blankt sinn. Vi er ikke forutsetningsløse, men lever alle innenfor en viss verden. Det synet vi har på virkeligheten, bygger på en stor sum av akkumulert viten (og fordommer) overtatt fra generasjonene før, og synet ligger derfor innenfor en kulturell horisont. Vi ser ikke alt, og det vi ser, ser vi på en spesiell måte. Vi tolker alltid våre såkalte data, og tolkningene henger i hop med hva slags erkjennelse vi er interessert i.(..) Dette er et grunnvilkår for all menneskelig erkjennelse. En kan ikke skille totalt mellom objektet og det erkjennende subjektet.

Denne erkjennelsen og påminnelsen er viktig. Vi har alle med oss mye i bagasjen; holdninger, verdier, erfaringer som er internalisert i oss gjennom år. Marit Pukstad skriver i sin masteroppgave *Makt i kor*:

I den grad jeg er bevisst diskursen jeg lever innenfor kan jeg prøve å se utenfor den. Jeg kan forsøke å sette spørsmålsteget ved meninger og holdninger som jeg opplever som selvsagte. (Pukstad 1998, s. 16)

Samtidig "hører egne erfaringer med i det empiriske materiale". (Balsnes 2009, s. 3) En bevisst holdning til egen kapital og eget utgangspunkt, der egne erfaringer fra forskningsprosessen får klinge med som en del av den samlede empirien, er viktig og nødvendig. En forskningsprosess er jo også en personlig prosess.

3.1. Kvalitativ forskning

"Kvalitativt orientert forskning fokuserer på innhold, beskaffenhet, betydning" skriver sosialantropologen Cato Wadel i innledningen til sin bok *Feltarbeid i egen kultur* (1991, s. 9). Ut fra denne definisjonen er mine undersøkelser inn mot denne oppgaven kvalitative. Jeg har ønsket å finne ut noe om hva den enkelte mannsanger opplever i og gjennom sin deltagelse i et av de tre felleskap av mannsangere som jeg har undersøkt. Det har vært det spesifikke, det genuine, det personlige som har vært gjenstand for min oppmerksomhet. Jeg har søkt sangernes "virkelighet" i form av deres egne følelser, tanker, lyster, preferanser, motiv og erfaringer. Den enkeltes opplevelse av "innhold, beskaffenhet og betydning" (ibid) har hatt mitt fokus.

"Kvalitative tilnæringsmåter beskriver nyansert "det som finnes", og er mindre opptatt av hvor ofte det finnes," hevder Repstad (2007, s. 23) Og videre at "kvalitative studier er ofte studier av avgrensede enkeltmiljøer, der målet er å gi en helhetlig beskrivelse av prosesser og særtrekk ved nettopp dette miljøet" (ibid s. 24). Også dette teoritilfanget definerer min undersøkelse som primært kvalitativ. Jeg har valgt meg tre uavhengige mannskor, og hentet min empiri i disse.

3.2. Forskerrollen

Videre beskriver Repstad (s. 19-20) den kvalitativt orienterte forskerens situasjon slik:

I stedet for å svare på spørsmålet "Hva ser jeg dem gjøre?" prøver den kvalitative forsker å nærme seg svaret på spørsmålet: "Hva ser de seg selv gjøre?" Kvalitativ samfunnsforskning prøver å finne frem til den (ofte stilltiende, underforståtte) "teori om verden" som aktørene har.

Det er aktørenes, mannssangernes, "teori om verden", dvs. tanker, følelser og synspunkter på eget felt og egen praksis, jeg søker. Repstad sin bok har en megetsigende tittelen *Mellom nærhet og distanse*. Denne beskriver noe av den kvalitativt orienterte forskerens dilemma, det spenningsfeltet han eller hun i sin forskerrolle befinner seg i. "Et mest mulig nært og direkte forhold til det som skal studeres, er et sentralt ideal i kvalitativ metode." (s. 18) I møte med forskningsobjektet er den kvalitativt orienterte forskeren avhengig av å komme nær innpå objektet, å få nær nok kjennskap til det som skal studeres, han eller hun må bli en "insider". Samtidig som man må beholde den nødvendige akademiske distanse, jf Repstads boktittel.

For min del opplevde jeg det uproblematisk å få innpass i de miljøene jeg ønsket. Jeg var bevisst på ikke å opptre på en måte som kunne virke fremmedgjørende og skape unødig distanse. Etter råd fra veileder valgte jeg ikke å gå for formelt og høytidelig fram. Her er en balanse mellom det korrekte og formelle uttrykk på den ene siden og den mer folkelige, joviale tonen på den andre. Å vinne innpass i miljøene, handler om tillit. Det er din troverdighet du kommer med, det er DU og din menneskelighet som er din kapital. En litt selvhøytidelig "forskermine", om enn vel ment på grunnlag av tanker om objektivitet og upartiskhet, kan lett bli opplevd og tolket som et snev av "bedrevitenhet" og "her-kommer-jeg", noe som vil kunne vanskeliggjøre innpass i miljøet og tilgangen til den empiri man søker.

3.3. Feltarbeid

Feltarbeid innebærer enkelt sagt at "forskere oppholder seg blant de folk de vil studere i deres naturlige omgivelser," sier Wadel (1991, s. 9) Skal du drive kvalitativ forskning på mennesker, må du altså møte dem hvor og når de bedriver det du vil undersøke at de bedriver. Og herigjennom få innblikk i hvilken verdi og betydning den nevnte aktivitet har for dem det gjelder. For min del betød dette at jeg måtte begynne møte opp på øvelsene til to ekstra mannskor. Både Mandals Sangforening og Vestergabet øver en kveld hver uke, hhv mandag kl 1900 – 2100 og onsdag kl 2000 – 2200. I BBB fortsatte jeg som før; der har vi ikke faste øvelser, men setter hvert semester opp en plan med øvelseskvelder ca tredje hver uke, av og til med litt lengre i mellom, av og til kortere, alt etter konsertplaner og antall opptredener i gjeldende periode. Øvelseskveldene er vanligvis tre timer, fra kl 1900 – 2200.

Jeg ringte til dirigentene for hhv Mandals Sangforening og Vestergabet. Etter avtale med veileder droppet jeg et formelt brev til styrene, det vurderte vi som unødvendig, det ville bare skape forstyrrende avstand. Begge dirigentene er tidligere kjenninger av meg. En er ca femten år eldre enn meg, den andre tre år yngre. Fra begges side ble det, på noe ulikt vis, gitt full adgang til deres kor: *Selvfølgelig, bare gøy!* Jeg bad likevel begge to ta mitt anliggende med til sitt respektive styre for å høre deres syn på saken, og for formelt å få godkjent adgang til å gjennomføre mine formål i korenes samlinger.

Min bestilling var i korthet som følger: Jeg ønsket å være **observatør** i koret en periode, være til stede, følge med i det som skjedde, gjøre meg mine tanker og refleksjoner. Etter hvert, når vi ble litt kjent, ville jeg **intervjue** noen av karene; om deres medlemskap i koret, deres opplevelser, tanker og følelser mv om koret, sangen og fellesskapet.

3.3.1. Tidsaspektet

Det er et ideal om nærhet og langvarig kontakt i den kvalitative forskningstradisjonen, men idealene kan slett ikke alltid innfris i praksis" (Repstad 2007, s. 18).

Jeg brukte mellom seks og ni måneder med jevnlig øvelseskvelder sammen med Vestergabet og MS. I tillegg var jeg i den perioden sammen med dem også ved opptredener; konserter, gudstjenester, TV-opptak, og ved sosiale sammenkomster; Danmarkstur, jubileumsfest, sommerfest, "idemøte". For min del opplevde jeg at det var tilstrekkelig lang tid for min studie, jeg mener å ha kommet korene ganske godt inn på livet og fått et relativt helhetlig bilde av situasjonen i hvert kor.

Jeg avsluttet feltarbeidet før jul 2010. På slutten merket jeg en form for kjedsomhet for egen del i forhold til øvelsene med Vestergabet og MS. Dette gikk ikke på trivselen min blant gutta. Den var god, absolutt. Fornemmelsen kom nok fra forskeren i meg; jeg opplevde at det ikke var så mye nytt å hente lenger. Katrine Fangen formulerer det på følgende måte:

Du kan som deltagende observatør oppleve at du har sett og hørt alt før, og at hver ny observasjonsøkt således ikke bringer noe vesentlig nytt om de temaene du er opptatt av. Da kan det være på tide å avslutte. (2004, s. 100)

I begge de to korene ble jeg, da jeg annonserte at nå takket jeg for meg, spurt om jeg ikke heller kunne fortsette - som fullverdig medlem! Tonen som preget de siste to møtene; julekonsert i Frikirka i Kristiansand med Vestergabet og julekonsert i Mandal kirke med MS med påfølgende middag, taler og gaver, gav meg en liten følelse av vemod. Fangen er inne på noe av det samme (2004, s. 100):

I mine feltarbeid har jeg opplevd at deltagerne reagerer med vemod når jeg signaliserer at feltarbeidet mitt er avsluttet. (..) Jeg følte meg litt melankolsk selv også.

Det var en litt overraskende, men fin, erfaring for min del. Jeg ser det som et uttrykk for at jeg var blitt en "insider", var blitt akseptert og langt på vei "gitt fulle rettigheter i stammen", for å prøve et bilde. Og så syntes jeg det var hyggelig å høre, selvsagt!

I BBB har feltarbeidet i prinsippet foregått over samme tidsrom som i de to andre korene. I praksis klinger likevel mine erfaringer fra tidligere faser i BBBs historie også med som en del av empirien.

3.3.2. Vurdering av egen situasjon og forutsetninger som forsker.

Jeg har valgt å konsentrere min forskning om tre ulike mannskor. Bare ett av disse, Vestergabet i Kristiansand Frikirke, var så godt som ukjent for meg. Jeg kjente dirigenten fra før; vi spilte litt sammen i et band som ungdommer på slutten av syttitallet, og vi har hatt noen paralleller i yrkes- og karrierevalg som gjør at vi kan se på hverandre som kolleger. Men "venner" er vi ikke, vi har ikke besøkt hverandre i voksen alder, heller ikke nå i forbindelse med min oppgave. Av de andre karene i koret kjente jeg ingen fra før, miljøet i koret og folkene var nye bekjentskap.

Annerledes er det med de to andre korene. Ballastbrygga BoyBand har jeg etablert sammen med en kamerat. Han hadde ideen og sammen stiftet vi gruppa for rundt åtte år siden. Gutta i BBB er blant mine beste venner, og vi har mye med hverandre å gjøre.

Også i Mandals Sangforening har jeg en historie: For rundt tjuetre år siden ble jeg ringt opp og spurt om å overta som deres dirigent. Jeg svarte ja til forespørselen og dirigerte

MS fra høsten 1988 til og med våren 1996. Selv om det nå er lenge siden, har jeg en type bånd til koret, til kulturen og fellesskapet der. Jeg har mange gode minner fra og positive følelser for foreningen.

I hvilken grad er jeg så kvalifisert til å forske på disse tre miljøene? Eller, rettere sagt: I hvor stor grad er jeg, pga ovenfor nevnte bånd til aktørene, IKKE kvalifisert til å forske på dem, i alle fall på de to sist nevnte? Noen vil kanskje hevde at jeg i MS og BBB er for "tett på" det feltet jeg undersøker. Det er kontroversielt å forske blant sine egne, og da er det ekstra viktig å ha et kritisk blikk på egen rolle. Antropologen Marianne Gullestad (1991) etterlyser likevel et mer nøkternt og avslappet forhold til studier av egen kultur. Begrensningene er vanligvis overbetonte. "Fordeler som kjennskap til miljøet, motivasjon, engasjement, utholdenhet, solidaritet, lojalitet og sympati har vært lite fremme i debatten"(J C R Nielsen og Repstad, 2004, sitert hos (Balsnes 2009, s. 81). Nielsen og Repstad peker likevel på to hovedutfordringer: i et slikt prosjekt oppnår man vanskelig kulturell annerledeshet og, for det andre: man har nødvendigvis nære bånd til aktørene (ibid).

Personlig har jeg ikke opplevd vanskene med delvis å være blant "egne" som påtrengende og uoverstigelige. At jeg i noen grad kan være rammet av nærsynthet og hjemmeblindhet, kan jeg naturligvis ikke benekte. Marianne Gullestad uttrykker det slik:

En som gjør feltarbeid i et annet samfunn, må streve med å komme *inn* i den fremmede kulturen for å "knekke koden", mens en som gjør feltarbeid i eget samfunn må streve med å komme *ut* av sin egen kulturelle hjemmeblindhet. (1991)

Her kan jeg nevne at to av mine kilder, (Davidson 2004) og (Balsnes 2009), begge var dirigenter for de korene de forsket på. (Ikke Davidson selv, men hennes medforfatter, Robert Faulkner) For dem var nok nødvendigheten av en klar bevissthet om sine roller enda viktigere enn for meg i denne sammenhengen. Også Garnett (2005, s. 2) reflekterer over sin dobbelte rolle som musikkviter og utøvende barbershopsanger, og konkluderer med at denne dualistiske måten å nærme seg feltet på er en styrke for hennes arbeide.

I BBB, der jeg jo allerede i flere år har vært aktiv medlem og musikalsk leder, dog uten den makt og samlede posisjon som en dirigenttittel gir (jf Faulkner og Balsnes), har jeg på en særlig måte måtte bevisstgjøre meg min rolle som forsker. I Vestergabet var jeg en fremmed, der kom jeg som en "outsider" og nybegynner, og måtte forsiktig sondere meg i terrenget og kulturen for å vinne innpass og siden hen nøste inn mine erfaringer. I Mandals Sangforening var det kanskje litt av begge deler; for en del sangere var jeg en fremmed og en ukjent, for andre godt kjent fra mine år som dirigent for foreningen, for enda noen litt kjent

som "han organisten i kirka." I MS har det vært noen episoder der jeg har måttet gi klar beskjed om at "nå bærer jeg den hatten!" (les: er forsker.) Konkret var det et par ganger problematisk at noen av aktørene "glemte" hvilken rolle jeg hadde, og henvendte seg til meg som dirigent og ressursperson sånn sett.

Repstad advarer mot "å legge all vekt i samfunnsforskningen på studier der forskeren lever seg inn i og gjengir aktørenes tolkning og opplevelse av sin situasjon." (2007, s. 28) Man risikerer da en type nærsynthet som er lite tillitvekkende vitenskapelig sett. En viss distanse, en "outsiders" nødvendige objektivitet, er også viktig. Jeg har etter beste evne vært bevisst dette. Ikke minst den mulighet at jeg skulle "go native" (Repstad 2007, s. 39). Uttrykket brukes blant sosialantropologer for å beskrive en fare som lurert når forskeren kjenner aktørene eller har profesjonell ekspertise i forhold til den virksomheten som utføres på feltet (ibid). Man står i fare for å "engasjere seg for mye", få personlige interesser i det som skjer i feltet og miste den akademiske distansen. "Kulturell analyse krever en viss distanse", hevder Gullestad (1991).

Som genuint interessert i kor og med lang dirigenterfaring kjente jeg nok i perioder at "dirigenten i meg" begynte å argumentere fra magen et sted. Men - jeg hadde tenkt nøye igjennom rollen, og var rimelig bevisst hvilken hatt jeg bar. Dette viste seg som sagt også å være nødvendig i det ene koret. Gry Paulgaard konkluderer som følger:

Uansett om man arbeider innenfor kjente eller ukjente omgivelser, vil forskerens personlige forutsetninger ha betydning for hva en får tilgang til og hvilke problemer en møter. (1997, s. 75)

Dette sitatet synes klokt. Jeg opplevde både tillit og respekt ut i fra de premisser jeg innledningsvis hadde presentert for korene da jeg møtte dem. Og - for å prøve å konkludere for egen del: I møte og kommunikasjon med andre mennesker er bevisstheten om egen diskurs, egne nedlagte forestillinger²¹, alltid viktig. I forskningen tror jeg denne bevisstheten er nødvendig.

3.4. Deltagende observasjon

Det var fra første stund gitt at min observasjon av korene var åpen. Å skulle være en skjult observatør, til stede med et fordekt formål, var både prinsipielt og praktisk utelukket i min

²¹ En **diskurs** er et sett med begreper, problemstillinger og formuleringer som ligger nedfelt i språket og som alle deler innenfor en gitt kultur. Disse diskursene, de nedlagte forestillingene, er forutsetninger som bestemmer hva det er mulig å si. <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/lesekunst/teorier/1953238.html> 180511

sammenheng. Jeg nevnte hvordan jeg fikk avtaler om innpass i MS og Vestergabet. I BBB gikk jeg direkte til styreleder og la saken fram for ham. Han snakket med resten av styret og gav meg full støtte og tilgang på "å forske på oss, he, he..."

Katrine Fangen skriver at "når du utfører deltagende observasjon, utfører du to former for handling på samme tid: Du involverer deg i samhandling med andre, samtidig som du iakttar hva de foretar seg" (2004, s. 29). Det er en balanse her, to ytterpunkter ved bruk av denne metoden: Hvis din **forskerrolle** nedtones for mye, mister du den nødvendige kritiske distansen til gruppen du forsker på (jf tidligere "to go native"). På den annen side; hvis du nedtoner **deltagelsen din** i gruppens gjøren og laden til et absolutt minimum, velger kun å observere det hele på en viss avstand, står du i fare for å ha problemer med å forstå hva som skjer, du vil kunne "ha vanskelig for å forstå kommunikasjonen og de interne kodene deltagerne imellom" (ibid s. 29). Denne vektingen er viktig. Og samtidig:

Deltagende observasjon er kanskje den mest engasjerende metoden du kan bruke som samfunnsforsker. Du kommer tett på menneskene du studerer, og deltar til dels sammen med dem i deres sammenhenger. Du studerer sosial praksis i de sammenhenger den naturlig forekommer. Du opplever deltagerens hverdag sammen med dem, selv om du har en annen status. Du kan komme og gå, og du skal forlate feltet når du er ferdig. Det å bedrive deltagende observasjon gjør at du ikke kan forholde deg likegyldig. (Fangen 2004, s. 9)

Fangen reflekterer videre over begrepet *engasjement* og siterer Rosalie H. Wax (1971, s. 41) som skriver at "deltagende observasjon er, i langt større grad enn de fleste andre samfunnsforskningsmetoder, en metode som frembringer et engasjement i forskeren. Det er få som er likegyldige etter å ha utført et feltarbeid." (ibid s. 9)

Gjennom deltagende observasjon har jeg blitt smittet av engasjement for alle tre fellesskapene. Jeg har i perioder blitt "revet med" i det som skjedde. Å være sammen med de tre nevnte mannssangfellesskap i mer enn et halvt år har vært engasjerende, i perioder rett og slett gøy! Fortsatt kjenner jeg på et sterkt engasjement for "saken", mannskorsangen.

3.4.1. Variasjon i observasjonspraksisen.

Min rolle i de tre korene utviklet seg forskjellig, **måten** jeg var deltagende observatør på var noe ulik. I BBB fortsatte jeg som før; jeg var og er musikalsk leder med dirigentoppgaver og dennes plikter og rettigheter, dog bare inntil et visst punkt²². Sånn sett opplevde jeg ikke mye endring der, ytre sett. Øvelsene gikk som før, jeg planla og ledet dem. Jeg var i min bevissthet

²² Jeg drøfter denne nyansen dirigent/musikalsk leder nærmere i kapitlet om BBB.

først og fremst musikalsk leder der og da, både i øvelser og ved opptredener/ konserter. I ettertid noterte jeg ned mine observasjoner, refleksjoner og tanker.

At jeg i BBB, hvor jeg selv har vært med og tenkt ut konseptet, selv har valgt ut halvparten av sangerne og er musikalsk leder; at jeg der har en autoritetsrolle, er jeg klar over. Faren for hjemmeblindhet er til stede. Samtidig har det foregått en utvikling i bandet, en prosess med sterke krefter i sving. Mange sterke personligheter sammen har gjort at jeg flere ganger har tenkt at min rolle i bandet er marginal. I alle fall sett fra et mer tradisjonelt dirigentperspektiv. Dette kommer jeg nærmere tilbake til.

I Vestergabet fikk jeg kjapt beskjed fra dirigenten: "Du må jo være med og synge?! Du kan ikke bare sitte der og glo!?" Jeg ble altså umiddelbart "tatt opp" i koret som sanger, og fant meg raskt vel til rette blant 1.bassene. Det jeg opplevde som litt problematisk med denne ordningen, var at jeg ble litt låst til denne gruppen. I ettertid ser jeg at jeg nok ville fått kjennskap til flere personer i koret med å vandre litt mer mellom stemmene. Men gitt situasjonen da jeg begynte, var jeg ikke bevisst og observant nok i forhold til den tanken. En annen side ved den saken er at jeg dermed fikk ekstra god kontakt med gjengen på 1.bassen; ble adoptert hos dem og fikk ta del i den interne kultur og humor som rådet grunnen der. For å kompensere min bundethet til denne stemmegruppen, passet jeg på at kun ett av mine intervjuobjekter tilhørte 1.bassen.

Kanskje er det i Mandals Sangforening jeg har måttet kjempe mest for å være bevisst min rolle som forsker. Min tidligere dirigentkarriere i foreningen, fra 1988 – 1996, gjør at jeg som tidligere nevnt har en viss "dirigentautoritet" hos en del av sangerne. Det faktum at nåværende dirigent har lite rutine som kordirigent, og av og til kunne virke noe hjelpeløs i rollen, forsterket det først nevnte poenget. Samtidig var koret i beit for en akkompagnatør, og jeg fungerte som deltagende pianist/observatør i perioder. En kombinasjon jeg, i den gitte situasjonen, ser som helt i tråd med Fangens råd om å kombinere de to handlingsprinsippene. Hun skriver også at "ofte må du justere din rolle i ulike situasjoner ut i fra hvilke reaksjoner deltagerne møter deg med. I tillegg må du finne en rolle i feltet som er naturlig for deg" (Fangen 2004, s. 111).

Samlet sett tror jeg at mine ulike roller i de tre miljøene har vært en styrke for studien min. De komplementære rollene gjorde at jeg fikk en mer utfyllende erfaring og oversikt enn om jeg hadde hatt nøyaktig samme plassering i alle tre kor.

3.5. Det kvalitative forskningsintervju

Parallelt med min feltpraksis i de tre korene har jeg gjennomført kvalitative forskningsintervju med i alt tjue personer. Jeg har også snakket mye med sangere og ledere i forskjellige uformelle settinger, pauser, på turer, fester med mer. Alt dette for å utvide min kjennskap til og kunnskap om feltet mitt, min forforståelse og empiri. Fangen skriver:

Mange av de inntrykkene du får gjennom et feltarbeid er vanskelig å sette ord på, men likevel preger de din forståelse av fenomenet. Dette kan gi et bredt utgangspunkt for tolkninger og kan gjøre deg følsom for de mindre åpenbare sidene ved feltet du studerer (2004, s. 30 - 31)

"Samtaler i miljøet, som en integrert del av feltarbeidet, er ofte å foretrekke fremfor intervjuet, som kan få noe kunstig over seg", fremhever Repstad (2007, s. 76). Samtidig understreker han at det finnes mange situasjoner hvor man, "hvis man ønsker å trenge inn i aktørenes verdensbilde og forstå den meningen de legger i sine handlinger" (ibid), ikke kan nøye seg med ren observasjon av handlinger og småprat, det er nødvendig å snakke med folk.

For min del var det tidlig klart at jeg måtte foreta kvalitative intervju med et bredt utvalg av deltakerne på feltet. Jeg var på jakt etter de mer skjulte motiv, den indre driven, den flammen som gjør at mennene i korene prioriterer nettopp disse miljøene. For å komme nærmere inn på den enkeltes tanker omkring dette, måtte jeg spesifikt spørre dem om deres fortellinger fra koret og betydningen av disse for hver enkelt.

3.5.1. Teoretiske betraktninger

Steinar Kvale (1997, s. 19-20) beskriver det kvalitative forskningsintervju som et produksjonssted for kunnskap. Et "inter - view", en utveksling av synspunkter mellom to personer som samtaler om et tema begge er opptatt av. To metaforer benyttes om intervjuerens rolle; *gruvearbeideren* og *den reisende*. Hvis intervjueren leter etter objektive fakta i form av konkrete "gullkorn" hos intervjuobjektet, er intervjuerens rolle som en "gruvearbeider."

Metaforen "reisende" beskriver en annen rolle for intervjueren: denne er mer som en søkende journalist eller forfatter å regne. Vedkommende er på jakt etter historier, gjerne overraskende og uventede; historier som vinner gjenklang hos intervjueren og som er med og danner grunnlag for ny innsikt. Man vandrer på en måte sammen et stykke vei, intervjuobjektet og intervjueren, det er en felles reise som kan skape ettertanke og refleksjon, ofte hos begge parter.

Styrken til kvalitative intervju er at mangfold og variasjon i oppfatninger lettere kommer til syne. Det kvalitative forskningsintervjuet gir alternative oppfatninger om mening

og virkelighet, om hva som er sant. Noe som var svært interessant i mitt tilfelle. Mitt utgangspunkt overfor feltet var litt undrende, mine antagelser noe vage. Jeg valgte derfor en åpen, spørrende og eksplorerende tilnærming som metode ved intervjuene, og kjenner meg godt igjen i Kvaales beskrivelse av "den reisende" intervjuer.

3.5.2. Intervjuguide

Som intervjuguide tok jeg utgangspunkt i Balsnes' sine spørsmål (2009, s. 98). Denne guiden måtte naturligvis tilpasses min målgruppe og mitt formål med intervjuene, og ble etter hvert seende omtrent slik ut:

- Hvordan er din bakgrunn og oppvekst med tanke på musikk? Tidligere korerfaring?
- Hva var bakgrunnen for at du begynte i koret? Historien din. Husker du første øvelsen?
- Det sosiale miljøet – kan du beskrive det? Positive /negative trekk?
- Hva betyr det for deg at det er et **mannskor** du er med i?
- Kunne du ev tenkt deg heller å synge i et blandetkor? Begrunnelse, hvordan tenker du?
- Er du med i andre "rene mannsmiljø"? Organiserte/uorganiserte. Klubber, kameratgjenger?
- Hvordan preger den enerådende maskuliniteten miljøet? I positiv lei? I negativ retning?
- Hva betyr **sangen** for deg? Sangen i koret med gutta, hva gir den deg?
- Musikken, repertoar m m. Hva liker du best å synge? Ev hva liker du mindre bra?
- Hva er en god øvelse for deg? Og motsatt, hva er en dårlig øvelse? Samlet sett.
- Hva synes dine omgivelser (familie/venner) om at du er med i koret? Positivt / negativt.
- Har du noen tanker om korets eventuelle tilknytning til organisasjon/menighet/tradisjon?
- Hvilken betydning mener du koret har? I byen, i kulturlivet, i menigheten, på annen måte?
- Hvilken betydning har koret for deg? Hva "gir" det deg, samlet sett?
- Har du noen negative opplevelser eller erfaringer fra koret?
- Hvis du skulle anbefale noen å begynne i koret, hva ville du lagt vekt på?
- Hva er det viktigste for deg ift din deltakelse i koret?
- Noe mer du kommer på/ har lyst til å fortelle?

Guiden var et utgangspunkt for samtalen, en basis for et møte. Den ble sjeldent fulgt til punkt og prikke, noen ganger mer, andre ganger mindre. Jeg var opptatt av at spørsmålene skulle ha en deskriptiv karakter for å få frem spontane beskrivelser fra intervjupersonen, jf (Kvale 1997, s. 78) Hvert intervju levde delvis sitt eget liv, jeg forsøkte å følge opp de innspill

intervjuobjektet kom med, prøvde å spille ballen tilbake for om mulig å få utdypende kommentarer fra vedkommende på enkelttema som vi var innom.

Noen tema var alltid med. Spørsmål om "hva **sangen** i fellesskapet betyr og gir" samt "verdien av **den enerådende maskuliniteten** i miljøet" var sentrale. Disse problemstillingene, dette skjæringspunktet var viktige for meg, gitt mitt utgangspunkt og min hypotese.

3.5.3. Intervjuobjekter

Hvem skulle jeg så intervju? Jeg ble fra veileder rådet til å foreta "et representativt utvalg med hensyn til alder, holdninger du vet om, ev sted osv. Det burde holde med 4-5 fra hvert kor om du gjør utvalget riktig"²³. Jeg forsøkte å kombinere veileders råd med samtidig å finne personer som jeg trodde ville være i stand til å formidle relevante tanker og erfaringer. Repstad (2007) skriver om å finne fram til gode informanter: "I feltet er det en fristelse å snakke mest med dem man liker best (..) Det gjør observasjonen hyggeligere for forskeren, men gir skjev informasjon."(s. 57). Den samme bevissthet er viktig når man velger ut intervjupersoner. Man må være seg bevisst at man får "et representativt utvalg", så langt det lar seg gjøre. Noen nøkkelinformanter vil alltid være verdifulle, hvem dette er beror på ulike forhold og forutsetninger. Repstad sier (ibid s. 58) at den gode nøkkelinformant har gjerne følgende egenskaper:

- Har en rolle som gjør at vedkommende stadig utsettes for den informasjon som en vil ha tak i
- Er samarbeidsvillig og motivert for å fortelle
- Har evnen til å meddele seg
- Har en viss upartiskhet i forhold til settingen

Jeg begynte med å velge ut de personene jeg visste jeg ville snakke med: dirigentene i MS og Vestergabet, styrelederne og noen få andre sentrale personer. De andre intervjupersonene kom til på lista mi etter hvert. Det var erfaringene jeg gjorde i miljøene samt samtaler med de allerede nevnte nøkkelpersonene som gav grunnlaget for utvelgelsene av de resterende intervjuobjektene. Repstad (2007, s. 81) skriver:

Hovedkriteriet for å komme med i utvalget er alltid om forskeren regner med at de aktuelle personene har relevant informasjon for prosjektets problemstilling, enten det er meninger, kunnskap, holdninger, erfaringer eller annet som etterlyses.

²³ Mail fra veileder Arvid Vollsnes 270810

Denne blandingen, at jeg fikk noen tips fra lederne i de to korene jeg kjente forholdsvis dårlig og at jeg valgte ut noen enkeltpersoner på grunnlag av tanken om et skjønnsmessig, bredt sammensatt utvalg, tror jeg gjorde at intervjuobjektene samlet sett fremsto som rimelig representative for mannssangerne. Utvalgskriterier som alder, ansiennitet i koret, tidligere korerfaring og musikalsk kompetanse tok jeg også hensyn til.

Alle jeg spurte svarte ja til å la seg intervju, alle så nær som én. Han, en av de eldste i MS, avslo på direkten: Nei, det var ikke noe for ham! Med et smil, riktignok, men nei, det ville han ikke. Noen virket oppriktig glade for å bli spurt, de ville mer enn gjerne fortelle om sitt forhold til koret og fellesskapet der. De aller fleste var positive og litt nysgjerrige, lurte på hva dette gikk ut på... Og enkelte var skeptiske, men da mest på egne vegne: "Men tror du jeg har noe å fortelle om dette da? Det er sikkert mange som er bedre til..." Denne holdningen gjaldt nok helst blant de eldste sangerne. Kanskje lå noe av denne tankegangen bak også hos ham som umiddelbart takket nei til intervju.

Blant de tjue mennene jeg har intervjuet, vil jeg dele mine relasjoner til dem inn i tre kategorier:

- Perifer bekjente 11 stk
- Ukjente 4 stk
- Venner 5 stk

"Perifer bekjente" er å forstå som personer jeg vil nikke til når jeg møter dem på gata, noen vil jeg veksle to tre ord med, enkelte prate med fem ti minutter. Det er Mandalsfolk, personer i lokalmiljøet her som jeg har visst om i flere tiår. Noen av dem var jeg dirigent for da jeg ledet Mandal Sangforening.

Kategoriene sammenfaller nesten helt med de ulike korene. Kategori "venner" er BBB, kategori "ukjente" er Vestergabet minus deres dirigent som jeg har plassert i kategori "perifer bekjente". Denne er altså Mandals Sangforening pluss dirigenten for Vestergabet. At det ble et litt skjevt antall informanter fra de ulike kor, beror i hovedsak på to forhold. For det første rekkefølgen på mine intervju, jeg valgte å begynne med MS. Der er det noen virkelige veteraner, blant annet et æresmedlem med sytti års fartstid i koret. Jeg bestemte meg tidlig for at jeg ønsket å få med deres stemme i intervjumaterialet, og de eldste karene var blant de første jeg intervjuet. Mange muntre og spennende historier fra foreningens historie ble rullet opp. Samtidig var jeg ny som intervjuer, jeg hadde ingen praktisk erfaring med situasjonen og famlet nok mer da enn senere i prosessen med "å få frem informasjon om erfaringer og holdninger som er relevante for problemstillingen" (Repstad 2007, s. 88) Repstad never et

Paulus-sitat som råd til intervjuere: "Gled dere med de glade og gråt med de som gråter!" (Rom. 12, 15, *ibid*) Å skulle kombinere denne Pauli praksis med smidig å lede intervjuobjektet mot relevant informasjon i forhold til problemstillingen, opplevdes ekstra krevende i de første intervjuene. Alderen til intervjuobjektene kan også ha spilt inn. Noen hadde stor glede av å fortelle om tidligere tiders liv og episoder i foreningen, og syntes mindre i stand til, eller interessert i (?), å formulere seg videre reflektert omkring mine hovedinteressefelt.

Dermed opplevde jeg i starten av intervjuarbeidet, da jeg intervjuet de eldste sangere fra MS, at tilfanget av relevant informasjon var noe begrenset. At det kanskje uansett ville bli foretatt flest intervju av sangere i det koret, er godt mulig. Mandals Sangforening er det største koret av mine tre case, og muligens også det koret med mest mangfold og variasjon hva gjelder kulturell og musikalsk bakgrunn blant sangerne.

3.5.4. Gjennomføringen av intervjuene

Intervjuene ble i hovedsak gjennomført høsten 2010, noen få før sommerferien samme år. De fleste ble foretatt i hjemmene til sangerne, noen på et utested i Kristiansand, ett på en kafé i Mandal, ett hjemme hos meg og ett på intervjuobjektet sin arbeidsplass. Jeg tror at alle stedene vi valgte var med og gjorde intervjupersonene trygge på intervjusituasjonen. Vi var menn som møttes under gitte forutsetninger og med en klar agenda for vår samtale. Jeg hadde riktignok ikke presentert noen spørsmål i klartekst på forhånd, men studiens ambisjon og mine hovedinteressefelt var de informert om.

De fleste intervjuene tok mellom en og to timer, litt avhengig av samtalens disiplin. Enkelte av intervjuobjektene var noe tilbakeholdne, jeg måtte stadig forsøke å lirke samtalen videre. Andre fortalte og pratet villig vekk om sine tanker og følelser i forhold til det koret de var med i. Av og til kunne praten gå litt langt fra intervjuets tenkte hovedtema. Mer konkrete saker i korenes indre liv kom i blant på agendaen, sangerens entusiasme for og engasjement i sitt kor og fellesskap skinte klart gjennom.

Alle intervjuene ble tatt opp på tape. Dette hadde jeg klarert med deltakerne på forhånd. Min intensjon bak arbeidet hadde jeg presentert i plenum for alle korene hver for seg i starten av prosessen. Videre snakket jeg på tomannshånd med den enkelte personen jeg ønsket å intervju før intervjuavtale ble inngått.

Min forhistorie i forhold til den enkelte informant preget naturlig nok samtalens form og innhold. For de av MS sine medlemmer som tidligere har hatt meg som dirigent, har den

posisjonen jeg derigjennom har i deres bevissthet, sikkert en innflytelse på deres forhold til meg. I hvilken grad den tidligere rollen påvirket deres svar i intervjuene, er jeg mer usikker på.

Det jeg enkelte ganger kjente på, var eget "engasjement for saken", hvordan jeg i perioder kunne fristes til å komme med egne synspunkter på enkelte utsagn fra mitt intervjuobjekt. Denne fornemmelsen, eller faren for derigjennom å påvirke min samtalepartner, registrerte jeg ganske tidlig, og har vært den bevisst de gangene følelsen har meldt seg. "Man skal ikke undervurdere den kilde til motivasjon og utholdenhet det kan være at forskeren er menneskelig berørt i forhold til det miljøet han eller hun forsker i", sier Repstad (2007, s. 39) Han spør om ikke de som advarer mot å forske på hjemmebane, undervurderer fordelene dette kan gi. Og svarer selv: "Selvsagt kan dette bikke over i at forskeren lager festskrift i stedet for kritisk forskning, men samfunnsforskere har fått internalisert mange sperrer i så måte" (ibid). Om jeg ikke kan kalle meg selv fullblods samfunnsforsker, tror jeg i det minste at jeg var tålig bevisst mange av de farene som lurte ved å forske i egen kultur og på egen hjemmebane.

Jeg opplevde at alle intervjuene var spennende møter mellom menn omkring et engasjerende tema. Alle intervjuobjektene uttrykte interesse og nysgjerrighet i forhold til det jeg holdt på med, naturlig nok i noe vekslende grad og med ulik måte å formidle sine tanker på. Selv var jeg også spent hver gang jeg møtte nye sangere til intervju. Ikke nervøs og usikker, jeg opplevde situasjonen som trygg og grei sånn sett, men jeg var stadig spent på en litt pirrende måte.

Solveig Sagatun (2005, s. 48) siterer Bruner (1990) og Mishler (1986) når hun skriver: Interaksjonen mellom intervjupersonen og intervjueren bestemmer hvordan fortellingen blir. Fortellingen ligger ikke klar til å fortelles, den blir til i samtalen. Det er mens intervjupersonen forteller fortellingen at det skapes mening. Det foregår en *medrefleksjon*, en tilrettelegging av intervjusituasjonen hvor intervjupersonens forståelse blir utfordret. Meningen fremkommer i samtalen mellom intervjueren og intervjupersonen.

Jeg opplevde intervjusituasjonene som verdifulle stunder. Mange tanker, holdninger og følelser ble brakt på banen; noen sterke og delvis motstridende, andre mer i samsvar med andre personers formuleringer. Dette kommer jeg tilbake til i presentasjonen av korene.

3.5.5. Transkripsjon. Reliabilitet og validitet

Jeg skrev ned alle intervjuene hen i mot ordrett slik samtalen forløp. Noen ganger beveget samtalen seg naturlig nok utenfor undersøkelsens tema. Slike passasjer ble bare summarisk

gjengitt, eventuelt utelatt også i transkripsjonen alt etter samtalens karakter og avstand fra temaet. Etter råd fra veileder har jeg på de aller siste intervjuene foretatt en noe mer summarisk transkripsjon. Temaer som går igjen er samlet uten at ordlyden til den enkelte intervjuperson er gjengitt som sådan. Jeg foretok kun manuell bearbeiding av den transkriberte teksten, og har ikke benyttet meg av noe tekstanalyseprogram.

”Transkripsjoner innebærer oversetting fra et muntlig språk, som har sine egne regler, til et skriftlig språk med helt andre regler” (Kvale 1997, s. 104) Det er mange forskningsmessige dilemmaer knyttet til dette, ganske enkelt fordi ingen transkripsjon er objektiv: det finnes ingen sann oversettelse fra muntlig til skriftlig form. (s.105) På samme måte som kart over et land er avhengig av projeksjonen, det du velger å persipere, det perspektiv du inntar – på samme måte må forskere spørre seg: Hva er *nyttig* transkripsjon for mitt arbeid? Det er hva du skal bruke kartet til som bestemmer hvilket innhold du søker.

Jeg har forsøkt å gjengi samtalen i intervjuene slik den *opplevdes* i tale. Slik jeg forsto meningsinnholdet intervjuobjektet brakte fram. Ofte måtte jeg lytte flere ganger til samme passasjen i intervjuet for å få med nyansene så langt jeg maktet. Informantens eventuelle sterke betoning av enkeltord har jeg understreket ved å bruke STORE bokstaver, betoning av en ytring har jeg prøvd å fremheve ved bruk av utropstegn (!), pauser har jeg angitt slik ... og sekvenser i samtalen der vi har fjernet oss fra samtalens tema sånn (..) Egne kommentarer, innspill har jeg markert ved innrykk i teksten.

Reliabilitet handler om **pålitelighet**. Det kan handle om informantenes brukbarhet, deres troverdighet, men også om i hvilken grad jeg klarte å transkribere intervjuene på en pålitelig måte. Fikk jeg med det som informantene ønsket å formidle? *Validitet* viser til **gyldigheten** av intervjutranskripsjonen (Kvale 1997, s. 103). Er transkripsjonen troverdig? Både reliabilitet og validitet handler altså om kvalitetssikring, og bruken av dem standard prosedyre i vurderingen av forskningsprosjekters kvalitet (Balsnes 2009, s. 114). Jeg har ovenfor vist til hvordan jeg gikk frem i mitt arbeid, og kan ikke tilføye annet enn at transkripsjonene er utført etter beste evne.

3.6. Metodetriangulering

Jeg har i mitt arbeid benyttet meg av ”metodetriangulering”, dvs. jeg har brukt flere måter å studere fenomenet mannskor og mannssang på. Repstad (2007) beskriver triangulering som ”en sjøfartsterm som handler om å finne sin posisjon ved å relatere seg til flere punkter i terrenget” (s. 29) Ved å kombinere ulike metoder kan forskeren få et mer presist bilde av sitt

prosjekt. "Å kombinere ulike metoder eller datakilder gir et bredere datagrunnlag og en sikrere basis for tolkning", hevder Repstad (ibid)

3.7. Andre kilder til informasjon

Kvalitative og kvantitative metoder brukes ofte litt om hverandre, det er ikke snakk om et vanntett skott mellom disse to hovedmåtene å tilnærme seg et forskningsfelt på. Repstad siterer sosiologen Fredrik Engelstad (1985):

Kvalitativ metode brukes til å fastslå forskjellen mellom epler og pærer, mens kvantitative metoder går ut på å telle hvor mange det er av hver. Stort sett vil disse to tilnærminger forutsette hverandre. (2007, s. 29)

For hele veien å komplettere min informasjon om feltet, har jeg lagt vinn på å møte sangere som ønsket en liten prat med åpenhet. Etter hvert bestemte jeg meg for å utfordre alle sangerne til å komme med innspill.

3.7.1. Spørreskjema

Jeg benyttet meg av en delvis kvantitativ metode i form av mitt spørreskjema EN LITEN SPØRREUNDERSØKELSE FOR MANNSSANGERE²⁴. Denne ble presentert i alle tre kor, og jeg opplevde å få positiv respons fra sangerne på utfordringen jeg gav dem. Jeg poengterte meget tydelig at undersøkelsen var frivillig og anonym, men at jeg samtidig var takknemlig for alle som tok seg tid til å gi meg et utfylt skjema tilbake. Spørsmålene var en blanding av enkle og opplysningsorienterte til noe mer vurderende og utdypende problemstillinger. Noen av karene tok tilsynelatende oppgaven svært alvorlig og kom med meget detaljert svar, andre tok det nok litt mer på slump med større grad av unøyaktighet i besvarelsen.

Undersøkelse ble forelagt og kommentert av mine veiledere før jeg gikk ut med den, men den er ellers ikke underlagt formelle prosedyrer. Sånn sett fremstår den ikke med harde vitenskapelige fakta, den er heller å se på som et supplement til informasjonen fra tidligere nevnte forskningsmetoder. Undersøkelsen gav likevel mye og til dels nyttig og betydningsfull informasjon. Jeg fikk blant annet mer kjennskap til

- alderssammensetningen i de tre ensemblene (som er sentralt i noen sammenhenger)
- sivilstand (hvem trekker til mannskor sånn sett?)
- utdanning og arbeid (ulike tendenser i de ulike kor?)
- oppvekststed og bosted (grad av lokal tilknytning og ev erfaring fra andre steder)
- korsangererfaring (fra flere sammenhenger eller ikke?)
- musikalske preferanser, repertoarfavoritter

²⁴ Se vedlagt skjema EN LITEN SPØRREUNDERSØKELSE FOR MANNSSANGERE

- verdien for den enkelte av at man synger i MANNSKOR
- verdien for den enkelte av SANGEN sammen med gutta
- verdien for den enkelte av FELLESSKAPET MED ANDRE MENN

EN LITEN SPØRREUNDERSØKELSE FOR MANNSSANGERE var for min del et nyttig supplement hvor jeg fikk utfyllende, komplementære beskrivelser av aktuelle problemstillinger. At samtlige sangere ble utfordret til å bidra spesifikt inn mot prosjektet mitt, tror jeg også var viktig. De fikk fremme egne synspunkt, noe som nok også gav dem et større eierforhold til forskningen min og muligens også en styrket motivasjon og positivitet inn mot meg og mitt. Jeg vil komme tilbake til denne undersøkelsen i gjennomgangen av det enkelte kor.

3.7.2. Skriftlige kilder

Dokumentanalyse av skriftlig materiale har jeg benyttet meg av i beskjedent omfang. Noe av årsaken til dette er at det er begrenset hva som finnes. I så vel BBB som Vestergabet er det ikke noen tradisjon og kultur for formalia og arkivering. Det finnes rett og slett ingen årsmeldinger eller protokoller i Vestergabet. Det har jeg sjekket med styreleder og dirigent. I BBB finnes enkle årsmeldinger for de siste årene, og disse har jeg kjennskap til.

For Mandals Sangforening er situasjonen en helt annen. Denne foreningen, som ynder å kalle seg "Mandals eldste kulturinstitusjon", ble etablert allerede i 1865 som et av Norges tidligste mannskor. Det ble skrevet bok om foreningen i anledning hundreårsjubileet, *Fold dig ut vort gamle märke* (Drotninghaug 1965). Boken gir et interessant og levende innblikk i MSs liv og kamp for tilværelsen i en skiftende kulturell og historisk kontekst.

Siden det kun er ett av mine tre case som har mye skriftlig historisk materiale, og da en sterk fokusering på dette uansett ville være en avsporing av studiens hovedanliggende, tillegger jeg ikke skriftlig materiale nevneverdig vekt i min samlede fremstilling av korene.

3.8. Sammenfatning

Wadel (1991) skriver at "som deltagende observatør fordres det at man er sosiolog på seg selv, ikke bare på sine informanter" (s. 59). Med det mener han at man må være bevisst den rollen man til enhver tid har, hele sitt "rollerepertoar". Videre at forskeren må være i stand til å utnytte seg selv som informant gjennom de lokale rollene en tar eller blir gitt. Og, sist men ikke minst, at en er oppmerksom på at ens egne kulturelle kategorier ofte dirigerer hva en observerer (ibid). Hans påpekninger oppleves relevante i min tredelte observasjonspraksis. Jeg har forsøkt å skille mellom alle rollene mine, både de ulike posisjoner jeg har hatt/er blitt

gitt i de forskjellige korene, og det faktum at jeg både har vært sangerbror og forsker på en og samme tid i alle tre miljøene.

Endelig beskriver Wadel forskningsprosessen som en runddans mellom teori, metode og data (1991, s. 131). Her kjenner jeg meg godt igjen; det har vært mye, og nødvendig(!), famling og frem og tilbake. Ulike tankerekker, forskjellige innspill, stadig nye opplevelser og kompletterende informasjon, teori og empiri; alt har vekslet om å ha mitt fokus gjennom hele oppgaveprosessen. Framstillingen som nå foreligger er sånn sett en konstruert fortelling.

Jeg vil i det følgende presentere hvert enkelt kor før jeg siden hen sammenfatter; ser mer på sær- og fellestrekk og forsøker å peke på tendenser i mitt materiale. Korene blir presentert slik jeg personlig opplevde dem og med den vektning av emner og problemstillinger som jeg i hvert miljø fant mest aktuelle og relevante ut i fra studiens formål. Jeg har søkt etter det spesifikke og karakteristiske ved de forskjellige miljøene, ikke å harmonisere og samkjøre opplevelsen av korene. Mannskorene vil således bli presentert på litt ulik måte, dog hele tiden med det sosiale livet og den musikalske virksomheten som bærende elementer.

4. MANDALS SANGFORENING

"Gammel kjærlighet ruster aldri" heter det. Litt sånn var det da jeg møtte Mandals Sangforening (MS) i februar 2010. Fra begge sider, tror jeg. Jeg gledet meg, og selv nesten fjorten år etter at jeg gav meg som dirigent, ble jeg møtt med velvilje og stor positivitet. Men mitt fokus nå var et annet enn den gang: jeg skulle ikke være deres dirigent og musikalske leder, jeg var inspirert av Ruud (1996; 1997) og hadde ideene til Small (1998) i bakhodet, ideene om betydningen av **deltagelsen** i musikkprosessen: Hvilke erfaringer ville gutta dele med meg? Hvilke fortellinger hadde de, fortellinger om verdien av sangen og tilhørigheten i mannskoret - for dem? Inn mot denne tradisjonsrike foreningen, med alle dens skrevne og uskrevne regler og kutymmer, gjentok jeg mine spørsmål: Hva betyr og gir dette, sangen med de andre gutta og det maskuline fellesskapet i mannskoret? Og hva kjennetegner miljøets innhold og preg?

4.1. Historisk riss

MS er et ektefødt barn av den norske nasjonale stemningsbølgen som startet tidlig på 1800-tallet. "Studentersangen" vokste frem ved de nyetablerte universitetene i Norden, og denne ble en forløper for mannskorene. Mannskorene ble bærere av den gryende nasjonale selvbevisstheten som preget de nordiske landene i siste halvdel av århundret. Hele denne bevegelsen er grundig dokumentert gjennom prosjektet *Studentersang i Norden*, et fellesnordisk forskningsprosjekt med deltakere fra Finland, Sverige, Danmark og Norge. Det norske bidraget, *Sangen har lysning* (Lysdahl 1995), tegner historien om manns-sangen i Norge. "I det nasjonalromantikken våknet i 1840-årenes musikkliv, slo mannskorsangen rot. Den ble måltrosten i det vårbrus vi opplevde i åndslivet" (ibid s.117). Den norske Studentersangforening, DNS, Norges første mannskor, ble etablert i 1845.

Bare tjue år etter at DNS var etablert, fikk Mandal sitt første kor. MS sin historie er skrevet av mandalitten Øyvind Drotninghaug til hundreårsjubileet i 1965:

På sensommeren 1865 innkalte organist Theodor Hilde en del av byens borgere til dannelse av en sangforening, og denne så dagens lys den 4. august.

Forslag til statuetter var ferdig forberedt, hvorav § 1 hadde følgende ordlyd: "Enhver, der interesserer sig for Sangen og dens Udvikling, kan indtræde i Foreningen som aktivt eller passivt Medlem" (Drotninghaug 1965, s. 11)

"Sangen og dens Udvikling" var fra første stund sentralt i MS. Foreningens liv har vært preget av opp- og nedturer, og jubileumsboken inneholder mange muntre historier. Jeg tar med noen

få glimt som viser oss noe av den betydning MS og dens virke gjennom årene har hatt for tilhørerne og byen:

- I 1920: "sangermarked i den gode møtetiden", sent på høsten: "Denne sangernes store markedstilstelning byr paa saa meget frisk, munter og harmløs underholdning, at både by- og landsfolk vil ha interesse av et besøk. Litt adsprædelse trenger enhver, og de mange, som ikke finder at kunde koste paa sig en dyr teaterbillet, kan her for en billig pris faa se, hva stedets egne sceniske krefter kan præstere - det er virkelig forbausende meget" (referat i lokalavisen, s. 61)
- Under krigen 1940-45: Disse fem ulykkelige krigsårene for landet, ble gode år for foreningen som forening betraktet. De siste årene sto folk i kø for å bli medlemmer. Den var et samlende punkt i byen, ikke bare fordi det ikke var noe annet å ta seg til disse årene, men fordi miljøet virket stimulerende og samsangens verdier åpenbares best nettopp i krisetider. Sangforeningen betydde tilflukt fra en skrekkelig hverdag, den minnet om slik det var i byen i de gode årene før krigen – og den betydde stimulans. Den fikk mentalhygienisk betydning for mange, både unge og gamle byens borgere (s. 98)
- I 1948, etter en konsert i Turnhallen: "Det er så rart med Sangforeningen. Den har for lengst glidd inn i det faste bybildet: Den skal alltid opptre når det er noe – og alltid gratis. Det er som ordfører Kastrud ved en viss anledning sa: Det er en av de få foreninger som stadig yter – uten å kreve vederlag..." (lokalavisen Lindesnes, s. 119)
- I 1965, ved 100-årsjubileet: Mest betydning for sin by har foreningen hatt i og med dyrkingen av sangen (..) Hundre års innsats for sangskolering har satt spor etter seg – også med hensyn til musikklivet i sin alminnelighet. For mang en byens ungdom har foreningen betydd innføring i poesien og musikken. Foreningen har også vært med og dannet vårt bysamfunns miljø, dyrket selskapelighet og klubbbliv, fremmet kameratskap. (s. 157)

Jeg vil i det videre komme inn på hvordan jeg, gjennom mitt feltarbeid i 2010, opplever foreningen og dens virksomhet i dag. Og først og fremst hva MS betyr for dagens sangere.

4.2. Status og formål

Mandals Sangforening er en **forening**. Her er et viktig NB, vi snakker ikke "bare" om et kor. En forening er noe mer: "En forening er en selveiende sammenslutning som skal fremme ett eller flere bestemte formål av humanitær, sosial eller lignende art"²⁵. I MS gjeldende vedtekter, §1, heter det: *Foreningens formål er å oppelske sans og interesse for mannssang*²⁶.

²⁵ Jf http://www.bedin.no/php/d_emneside/cf/hPKey_33/hParent_10/hDKey_1, 220311

²⁶ Siste gang revidert 110900

I denne knappe setningen ligger foreningens begrunnelse, motivasjon og formål. Intet mer er skrevet om den saken. Noen spesifisert musikalsk ambisjon eller annen retningsgivende profil og programerklæring finnes ikke nedfelt.

4.3. Det sosiale

Erfaringen fra feltarbeidet hos MS tyder på at det sosiale fellesskapet for mange av sangerne er en viktig del av deres motivasjon for deltagelse i foreningen. På spørsmålet "hvordan tenker du om forholdet mellom det musikalske og det sosiale i koret, hva er viktigst for deg?", er det mange som svarer "like viktig". Andre kommer opp med noen flere nyanser. Men først et tilbakeblikk.

4.3.1. En overklasseklubb?

En av de eldste sangerne jeg intervjuet fortalte om livet i MS før og under krigen. Han var et utpreget sangtalent, og var blitt hanket inn i foreningen allerede som 15-åring (på dispensasjon, nedre aldersgrense var seksten år). Koret trengte 1.tenorer:

Først måtte jeg til dirigenten og prøvesynge, og siden måtte jeg voteres inn i MS kommende høst. Det måtte jo stemmes, skriftlig, om man ble godtatt.

Hva lå bak en sånn tenking?

Jeg tror rett og slett at det var en slags snobbeforening, en kameratgjeng som var med og sang, og så var det jo bare gamlinger som var med der. (A2)

Forestillingen om at MS har vært en litt eksklusiv klubb for småbyens bedre stilte menn, er gammel. Det første året i MS omtales som følger: "Disse foreningens første medlemmer var helst folk i selvstendige stillinger hvilket gav foreningen preg av handelsstand- og håndverkersangforening." (Drotninghaug 1965, s. 11-12) Foreningens tidlige tider var preget av et mer klassesdelt samfunn enn tilfelle er i dag. En annen eldre sanger med lang fartstid i koret uttalte følgende:

Var det en litt sånn sosisetetsklubb i si tid?

Det var det jo før, (..) men ellers var det jo "fiffen" som var med i MS, det var jo det... kanskje mest før krigen. (A3)

MS synes tidligere å ha vært et maskulint samlingssted for de bedre stilte borgerne i Mandal. En sanger møtte litt av dette tankegodset i sin egen familie etter at han begynte i MS for mindre enn ti år siden (han var da midt i førtiårene):

Før var det et klasseskille; jeg husker da jeg kom hjem til mine foreldre og fortalte at jeg hadde begynt i MS: "Hva tror du for noe?" var deres reaksjon. De tenkte tilbake til deres ungdomstid, den gang var det absolutt "fiffen" som var i MS. (A4)

I dag er situasjonen endret. Vi finner ikke mange spor av "klassepreg" i møte med MS, lite skinn av fordums samfunnsforhold sitter igjen mellom sangerfaner og gamle jubileumbilder. I mine intervju- og feltnotater er den problemstillingen ikke lenger aktuell. Ved gjennomlesing av svarene fra den spørreundersøkelsen jeg delte ut, ser vi likevel visse tendenser. Foreningen preges av stor variasjon i yrkesbakgrunn, overraskende stor. Det kan nevnes at i rekkene finner vi en lege, en universitetslektor, tre fiskere, fire lærere i yrkesfag og mange praktikere; fagfolk med ulik kompetanse og erfaring fra handel, industri og næringsliv. Sånn sett befester MS i dag sitt tidligere ry som en forening med preg av handelsstand- og håndverkersangforening (jf sitatet ovenfor), dog med enkelte unntak. Parallellene til det islandske koret som Faulkner og Davidson forsket på, er rimelig tydelige hva manglende akademisk og musikkfaglig kompetanse angår (2004). Sammenliknet med de to øvrige korene jeg foretok feltarbeid i, preges MS av et gjennomgående lavere utdanningsnivå (jf nevnte spørreundersøkelse).

4.3.2. Sosialt fellesskap

Jeg vil i det følgende se litt nærmere på hvordan sangere uttrykker seg i forhold til det sosiale livet i koret, og på hvilke måter holdninger til og bevisstheten om MS sin karakter som fellesskap kommer til uttrykk i forenings indre liv:

En mannsangforening som vi er, er et vesentlig tiltak i sosial sammenheng for menn, et møtested for menn. Om de synger, drikker kaffe eller begge deler har for så vidt ikke så veldig stor betydning.. .sånn som nå når vi øver mot den konserten er det jo veldig bra konsentrasjon, men vi kjenner jo også øvelser hvor det er bare vas... men det er jo også veldig bra, hvis det er tid til det! Begge deler har en sosial funksjon, det der med å stramme seg litt opp og streve sammen i en felles retning, et sosialt tiltak som heter "man skal ha en konsert", det er jo et sosialt tiltak i høyeste grad(!) Eller man sier, ok, vi slapper av, vi vitser litt, vi "mobber hverandre", begge deler har, i hver sin retning, sin velmente sosiale funksjon, det renser opp litt i toppløkket. Sånn føler jeg. (A9)

Innledningsvis sier han: " Det sosiale er i utgangspunktet bare det faktum at menn treffer menn. Det er jo i seg selv ganske bra(!)" A9 kjenner på et sterkt forhold til foreningen, han beskriver det slik: "Du vet; jeg **føler** med hele tiden, ikke bare følger med." For A9 er mandagskveldene i foreningen først og fremst "mentalhygiene", en samling han stadig ser fram til som en motsats til en jobb der han for det meste er alene:

Jeg kan sitte på en stol og bare høre hva jeg skal gjøre. Fantastisk! Det er en helt omvendt rolle fra det jeg har til daglig, da må jeg konsentrere meg og "produsere" hele tiden, være ansvarlig; derfor blir det mentalhygiene, men har du en dårlig dag på jobben, er sur og gretten, og deretter går to timer på sang- du er et helt annet menneske, dritten er blåst! Det kaller jeg mentalhygiene... (A9)

Det er interessant å se at bruken av begrepet "mentalhygiene" i forhold til koret, ikke er nytt. Hos Drotninghaug (1965, s. 98) benyttes ordet som beskrivende for MS sin funksjon i Mandal under krigen: "Den fikk mentalhygienisk betydning for mange, både unge og gamle byens borgere". Som et annerledes sted, som en maskulin frison fra hverdagens mange krav og forpliktelser gjennom ulike tiders skiftende kår; er det sånn MS best kan forstås? En kombinasjon av å møte gutta, "prate skit" og synge? Etter en sånn økt kjenner i alle fall A9 seg rensset og ladet til å gå videre. "Å uttrykke følelser er viktig for den mentale helsen" skriver skribent Berith Eva Lamøy i *Bedre Helse* nr 1, 2011, s. 14. Også Bailey og Davidson (2002, s. 221) påpeker at mennene i deres mannskorprosjekt fremholdt korsangens terapeutiske gevinster med mental stimulering og sosialt engasjement som viktige faktorer. Andre bruker litt færre ord uten dermed å uttrykke mindre engasjement:

MS har en veldig betydning for meg. For det første sangen, stor betydning. Og så det fellesskapet, folkene der, de betyr mye. Stor betydning for min fritid. Jeg treffer alltid noen hver gang jeg er på byen, slår av en prat... (A8)

Denne sangeren har mer enn tjue års medlemskap i MS. Med sin lune og humoristiske replikk er han mye brukt som toastmaster ved festlige anledninger:

Jeg har følt meg godt hjemme i den gjengen der, det har vært en fornøyelse, helt topp, hele opplegget, turer, konserter rundt forbi, en plass jeg har følt veldig tilhørighet til. Jeg hadde fremmøtere rekord i mange år, var aldri borte, her passet jeg inn. (A8)

A8 står som et godt eksempel på den klassiske mannskorsangeren; han som har vært med lenge, er svært trofast, trives godt – og aldri har prøvd noe annen type kor. Musikalske referanser er i så måte en smule begrenset. Under intervjuet hjemme hos ham er også kona til stede. En betegnende uttalelse fra henne sier sitt: *Han lever og ånder for den foreningen...*

4.3.3. Mottagelsen som ny i foreningen

Flere understreker sterkt den varme mottagelsen de fikk første gang de trappet opp på "Musikkens Hus" (MS sitt øvingslokale). Naturlig nok litt usikre på hva som ville møte dem, ble førsteinntrykket meget positivt:

Mottakelsen, første øvelsen – jeg sa det til dem, helt fantastisk! Alle kom der med neven, så at det var en ny person, det varmet veldig godt! Gikk inn i fellesskapet med en gang, det var fantastisk. Må si det, kan ikke tro det er sånn i alle kor..? (A6)

En annen uttaler:

Jeg var ikke høy i hatten første ganga, husker jeg sto og ventet ved Shell der til T kom. Husker da jeg kom inn, bassene snudde seg og så hvem som kom, og så sa en: "DU(!)... ja, men hvorfor er ikke du kommet FØR?" Det var jo i grunnen pent sagt. (A4)

For flere av mine intervjuobjekt var det full klaff fra første kvelden:

Jeg fikk beskjed av dirigenten om bare å finne en plass. T mente det var greit at jeg satt på siden av ham litt i starten. Da spurte dirigenten: "Der? Kan han synge der?" (på 1.tenor, red an). "Ja, det er ikke noe problem", svarte T. "Ja, ja, bare sett han der, så kan vi heller flytte han seinere, sa dirigenten, for det tror ikke jeg han kan." Noe sånn.. Han hadde ikke så mye tro på det... Jeg satt meg mellom T og G, og det var 100 prosent i fra første kvelden, jeg husker jeg sa til meg selv: Her skal jeg være! (A4)

I mitt materiale er det flere observasjoner som synes å styrke den oppfatningen at i MS er man flinke til å ta godt i mot nye sangere. A5 forteller om en varm mottagelse den gang han som ganske ung mann begynte sammen med sin bror:

Vi ble mast med i MS... vanvittig godt tatt imot av disse gamle, med åpne armer. Håndhilste på alle da vi kom (..) alle ville ha oss på sine stemmer. "Kom på 1.tenor, ikke 1.bass..." sa G (A5)

4.3.4. Språk/sjargong/ humor

For A5 er mannskorkulturen og hans følelse av tilhørighet til denne knyttet opp til det språk og den omgangstone han finner i MS. Han har en klar oppfatning av at kulturen i foreningen er preget av den enerådende maskuliniteten:

Du kan prate om ting, mannfolk alene prater kanskje annerledes enn sammen med damene, det er noe med måten... det vaset, litt på kanten, over kanten, litt av hvert, finner noe av felles interesse (eks oktoberfesten i München) (..) Det er forskjeller på kvinner og menn, mer enn det reint ytre, det er jeg brennsikker på! Godt å være menn sammen, du støter ikke noen, alle tåler det, litt sleivete i kjeften... kunne jo ikke ha pratet slik hvis damer til stede, da hadde man lagt band på seg, det er jo klart, det måtte man... (A5)

A5 fremhever sjargongen og språket når han beskriver det særegne ved en mannsforening. Flere av de andre informantene mine er inne på det samme. A1 sier at "MS er stedet med de gode kommentarene, for mange er øvelsen et sosialt sted der man kan ha litt moro." Andre uttaler:

En av grunnene, hvis du tenker på det sosiale elementet igjen, er at du kan snakke på en annen måte til, om og bak hverandre i et mannskor enn du kan i et blandakor hvor det er litt andre regler, vil jeg tippe, du må ta litt mer hensyn til hva du sier. I mannskor skjønner alle samme språk, på en måte...(A9)

På et vis opplevde jeg MS og miljøet der som litt "utvendig". Det var vanskeligere der enn i de andre korene å komme inn på sangerne, å veksle noen litt mer personlige ord. Både på

øvelsene og under intervjuene. Årsaken til denne følelsen hos meg, er jeg litt usikker på. Det har kanskje mest med tradisjon og kutyme å gjøre. En refleksjon har vært at jeg i dette koret på flere måter nok representerte en kulturell fremmedhet i større grad. Både tidligere dirigentstatus i MS og mine mange år som kantor og dirigent for Mandal Kantori, har nok medvirket i så måte. I MS synes det å være en dominerende, hegemoniell maskulinitet som setter dagsorden; en litt grovkornet, bråkjekk tone som leder an. For meg opplevdes det av og til som om enkelte gjemte seg litt bak denne karslige tonen, det kunne bli en form for mannfolkprat som var litt påtatt. Sangerne selv beskriver ikke opplevelsen av miljøet sitt på samme måten:

Tror ikke sjargongen er så mye annerledes i et blandakor. Pent prat i det store og heile, preger ikke miljøet vesentlig at det bare er menn. (A4)

Den med lengst ansiennitet svarte følgende da jeg spurte om det kanskje var en litt annen kultur i MS enn i det tidligere menighetskoret:

Vet ikke, L (tidligere organist) tålte mye, var veldig liberal. Kanskje litt røffere språk i MS, generelt, men det hendte det var noen som var ganske kvikke i kjeften i menighetskoret også...(A2)

Min oppfatning er at humoren og ikke minst **den gode replikk** er vesentlig i MS. Psykolog Sven Svebak skriver at det er sju typer normal latter (2000, s. 28-29). I MS er det etter min erfaring *den humoristiske latteren* og *den sosiale latteren* som rår grunnen. Den første typen, sier Svebak, er den vanligste, vi ler fordi vi hører eller ser noe morsomt. Mye av latteren i MS utløses av spontane kommentarer fra sangerne, gjerne i form av "mobbing" av enkeltpersoner eller av andre stemmegrupper. Den andre lattertypen er suggererende, vi ler fordi andre ler. Også denne form for latter har til tider stor utbredelse i MS, ikke minst som et uttrykk for den stadige "konkurransen" mellom stemmegruppene. Også Faulkner og Davidson (2006, s. 225-226) erfarte denne vennskapelige rivaliseringen i deres studie av mannskoret på Island. Denne replikkvekslingen kan minne om enkelte øvelsessituasjoner i MS:

- A The tenors think they are the only voice in the choir.
- B I mean people often say at practice, bloody tenors they, you know, can never learn anything.
- C No, no, usually second tenor....
- D There we go!
- A It's nothing, nothing nasty; it's just a joke.
- C Well it's supposed to be like that.
- D It's mainly just to get the humor going a bit...if it was serious than it wouldn't be enjoyable.
- A First tenors maybe think of themselves as top of the world.

- B First bass is naturally the rubbish bin, people that can't sing anything, they have to be there (laughs) because everybody should be able to sing first bass... the normal range for a man...
- D What about first tenor then?
- C They're just abnormal (laughs) or some sort of straining, or something, squeezing.

Lignende kommentarer og replikkvekslinger gir seg utslag i en blanding av humoristisk og sosial latter i MS. Følgende lille ordveksling noterte jeg meg:

En ny sanger er på plass, har satt seg ned midt i flokken.
Dirigenten spør: Vet du hvor du hører hjemme? (på hvilken stemme)
Ny sanger: Nei...
Dirigent: Da blir du der (på 2.tenor)
Replikk fra en i 2.tenorgruppa: Heilt på topp med en gang! (logg, 230810)

Denne interne, godmodige mobbingen av hverandres stemmegrupper preger MS. Sangernes identitet er nært knyttet til den stemmegruppen de er en del av. Det er en balanse her; man tilhører **både** en stemmegruppe **og** et større fellesskap, koret. Utad står man samlet, innad er det litt "kamp" mellom gruppene. Og lojaliteten til egen gruppe er sterk, Ivar (dirigenten) fortalte om et forsøk på å omplassere noen sangere for å bedre balansen i koret:

Vi skulle prøve å plassere koret litt på nytt, det endte med at vi flyttet tre eller fire stykker, og etter tre uker så var alt tilbake som det var før... det er helt umulig å gjøre noe! (Ivar)

Av og til kan replikkene være litt kvasse. Jeg ser klare paralleller til undersøkelsen på Island:

There are four teams on the pitch. And there's competition and team spirit in each and of course you unite under your banner. I mean, if the tenors, when people are taking shots at us, then we respond to that! (Davidson 2006, s. 225)

At denne rivaliseringen foregår innad, som en form for en lekende og motiverende del av det pedagogiske arbeidet med stemmeinnøvingen, gjelder så vel på Island som i Mandal. Et uttrykk for hvordan den interne humoren, sjargongen og språket i MS er med sangerne også når de er samlet utenom koret, er følgende lille historie:

Jeg lå på hjerteavdelingen ved NN sykehus i mer enn to måneder. En kveld fikk jeg besøk av flere sangerkamerater. En lege kom innom. En av sangerne spurte legen: "Når han først ligger her, kan du gjøre noe med han så han kan begynne å synge tenor?" (MS var i manko på 2. tenorer den perioden.) Legen gikk ut, og kom siden tilbake og sa: "Vi kan prøve å gi ham østrogen, men jeg tror ikke vi får han høyere opp enn til baryton". (A8)

4.3.5. Turer og fester

De årlige turene og festlighetene har stått sterkt i MS gjennom foreningens historie, noe som også går klart frem av jubileumsboken (Drotninghaug 1965). I min dirigentperiode var det gjennomgående annethvert år med hhv tur til Danmark eller sangerstevne på Sørlandet. I dag

virker det som om både turer, stevner og fester i sterkere grad enn tidligere er under press. Det er ikke lenger en selvfølge at tilnærmet alle sangerne melder seg på når neste festlighet eller reise tillyses.

På øvelsen i denne uka ble en tur under begynnende planlegging kansellert. Kun ti av nærmere tretti sangere kunne svare bekreftende på om de ble med på utenlandstur til Lübeck i mai 2011. Turen ble avlyst (logg 070211).

Enkelte hevder at denne tendensen til manglende sosialt engasjement ikke er ny:

Du sier at det er lite sosialt i MS?

Ja, det synes jeg, rett og slett fordi... du kan se frustrasjonene T har vært gjennom, han har lagt til rette og planlagt turer, men så er der ingen som melder seg på! Det synes jeg... om det har med styre eller medlemmene, vet jeg ikke. Men når du først har den trenden at det blir et ork å arrangere fordi du ikke er trygg på om medlemmene vil være med og det blir et ork for medlemmene for du vet ikke: skal vi det eller skal vi ikke..? sånn føler jeg det. For få melder seg kanskje på, og så må det avlyses, blir bare tull. I de siste årene har det blitt for lite sosialt engasjement hvis man mener at et sånt kor skal ha en sosial funksjon..(A9)

A9 etterlyser sosialt engasjement, for ham er ikke en kopp kaffe og litt prat i pausen under den ukentlige øvelsen "nok sosialt"; han har vært med i mer enn tjue år, og minnes andre tider. Noen fokuserer annerledes, men argumenterer også for turene:

Ja, 40 mannfolk på tur, da kan du risikere hva som helst, men... Er du på tur, i et annet land, så er ikke stoltheten så viktig, da er det mer det sosiale samholdet. (A5)

A5 er for tiden formann i foreningen, og har en agenda om å bringe koret litt videre. Han etterlyser "stolthet", vil gjerne føle stolthet for å være med i MS. For ham handler "stolthet" om å levere varene, at koret regnes som godt og aktuelt - og at de synger bra! Det dreier seg om selvspekt og identitet, som mann og sanger. Det skal vi se nærmere på. Men, som sitatet ovenfor indikerer, på tur tenker han prinsipielt annerledes: Da er det samholdet som skal pleies og røktes, da skal man ha litt moro... Og å more seg liker han og mange med, A5 siterer smilende en eldre sangerbror:

Som K sa: *Tar man på seg sangerluen kan man gjøre nesten hva man vil!* Ha, ha... men du har poenget der, tror jeg...(A5)

Turene og festene har tradisjon for å være frodige; det er liv og røre, man koser seg med god mat og ditto drikke. At foreningen til alle tider har søkt å legge til rette for hyggelige sosiale tilstelninger for sine medlemmer, er hevet over tvil. Blant annet har foreningen sin egen orden, "Den Glade Laks". Her bør nevnes at tre lakser på blå bunn er Mandals kommunevåpen. Ordenen, som ble opprettet 6.oktober 1915, da MS rundet sine første femti år, har som formål

"at hædre og berømme de av sangforeningens medlemmer og andre som har udvist særlig interesse i foreningens interesse". Det er 3 grader: Storkors for største og høyeste grad, kommandør for annen og ridder for tredje og laveste grad. Betingelsene er bl.a. hhv 15, 25 og 35 års **aktivt** medlemsskap. (Drotninghaug 1965, s. 168)

Fester der "ordenskapitlet", bestyrelsen av ordenen, dekorerer sine undersåtter, gjentas med ujevne mellomrom, alt etter anledninger og antall sangere som har gjort seg fortjent til dekorering. I februar 2011 var vi samlet til en litt forsinket 145-årsfest, og da trådte ordenskapitlet i sving. Hele seansen er en blanding av vennlig heder til trofaste medlemmer i foreningen ispedd en god dose fleip og humor under det stadig gjentatte motto: *Sangen gir livsglede!*

4.4. "Sangen"

"Sangen er vår felles sfære, det å synge er å være!" skal Henrik Ibsen ha sagt i sin tid. Etter min erfaring vil de fleste kor dele sitt totale virke i to hovedområder, "det sosiale" og "det musikalske", eller "sangen" som man gjerne benevner det musikalske i mannskor. **Sangen**, selve kjerneaktiviteten, er den som samler gruppen; sangen er det bærende element som gir liv og fellesskap, sangen gir de glade og sterke opplevelsene.

4.4.1. Tidlige sang- og musikkerfaringer

I MS har jeg møtt flere sterke fortellinger om hvor viktig sangen er i livet til mange av karene. To av mine informanter forteller overraskende likelydende historier:

I familien hos oss har vi alltid sunget mye. Det første jeg husker med sangen var fra når vi kjørte bil. Da sang vi, det var den underholdninga vi hadde, vi eide ikke noen reiseradio. Da sang vi sjøl, både en-, to- og trestemt, det var vi jo vant med fra vår nære kontakt med Frelsesarmeen. Og vi trengte aldri noen sangbøker, for vi kunne jo alle sangene utenat. (A4)

Vi sang enormt mye hjemme, min far spilte trekkspill. Vi hadde mye sommerturer i bil, og da sang vi stort sett hele tida, fra vi gikk til vi kom hjem, sangbøkene vi hadde på skolen kunne vi jo utenat. (A5)

Den eldste jeg intervjuet forteller om sin musikkbakgrunn:

Jeg begynte å spille fiolin som helt ung. Jeg er selvlært med noter, hadde ikke instrument.

Du er en autodidakt nærmest?

Ja, på det området, ja...

Var det noen instrumentallærere i Mandal i din ungdom?

Nei, det var ikke mye. Men jeg lagde meg et instrument; spilte *Muuseleinen* på sytråd over en bunn jeg hadde skåret ut, og nappet hestehalehår av hestene i Bondeheimsgården til buen jeg lagde. Jeg lagde instrumentet selv, senere fikk jeg en fiolin. (A2)

Andre forteller om bakgrunn fra korps, noen om foreldre som sang. Personlige musikkhistorier fra tidligere tider forteller om forskjellige erfaringer og ulikt grunnlag for dagens karriere som mannssangere. "Musikkopplevelsene tar bolig i kroppen vår, følger oss livet igjennom", skriver Ruud (1997, s. 10) Det var spennende å høre de forskjellige historiene, ikke minst hvor klart de stod frem i minnet til den enkelte. En spesiell og vakker skildring av en skjellsettende musikkopplevelse vil jeg ta med:

Hvordan var inngangen din i MS?

Jeg husker jeg kjørte hjem i båten, gjennom Skjernøysund, det var seint, midt på natta, og så synes jeg at jeg hørte noe, skrudde ned motoren, og hørte sang... og så stoppet jeg motoren. Der var heilt stille, speilblankt, ikke et vindpust – og så sang de *Naar fjordene blaaner...* Det er altså det fineste jeg noen gang har hørt(!), og jeg tenkte: Hvem er det i denne verden som kan synge på denne måten? Det kommer jeg aldri til å glemme, det var så jeg frøs... jeg lå og hørte på det, og så hørte jeg etterpå at de lo og tullet, det var på Ts hytte. Det var altså så flott! Kanskje det er femten år siden. (..) Det var første gang jeg hørte MS synge, det var en helt spesiell opplevelse. (A4)

Noe særlig nærmere en åpenbaring er det vel vanskelig å komme...

4.4.2. Må det være MANNSKOR?

I min skriftlige spørreundersøkelse stilte jeg tilsvarende spørsmål: Fem sangere svarte NEI hvorav én, en ugift fisker på 51 år, skrev *NEI!!* Tre svarte TJA, hele seksten var klare på JA, de foretrekker mannskor. Men begrunnelsene varierte noe.

Også hos flere av intervjuobjektene er det nyanser i spørsmålet om det er avgjørende at MS er et mannskor. Tilsynelatende er det en balansegang mellom hvilke preferanser som veier tyngst hos den enkelte. For noen er **sangen**, det å synge sammen viktigere enn mannsfelleskapet. Noen sangere sier at de like gjerne kunne ha blitt med i et blandet kor. Tilfeldigheter har spilt litt inn. A6 er blant de nyeste medlemmene i MS med snaut et års fartstid. Han var tilhører på MS sin julekonsert i 2009, og ble da veldig imponert! At han i koret kjente igjen flere av sine sambygdinger, var også en motivasjon for å begynne i nettopp det koret:

Veldig tilfeldig at det var MS, et mannskor, jeg ble med i. Hadde jeg truffet noen fra Harkmark, hadde jeg blitt med der. (i et blandakor)

At det var et mannskor er ikke avgjørende for deg?

Overhode ikke, det er det ikke. (A6)

A6 er uerfaren og fersk som sanger, men også noen av de med lengst fartstid er litt avmålte når jeg spør om det er viktig at MS er et mannskor. En har sunget førstetenor i snart femti år:

Kunne du like godt ha vært med i et blanda kor?

Jeg liker bedre å synge melodien, det er jo det, det gjør jo veldig mye.

Er det sånn at du savner å ha med damer i koret, og i miljøet?

Nei, nei...

Nei, du vil ikke gå så langt?

Nei, for da kommer du ikke heller frem og får sunget ordentlig...(A3)

For A3 er "å synge ordentlig" det samme som å synge melodien. En annen var også med i menighetskoret (blandakor) i mange år:

Kan du si noe om forskjellen mellom å synge i Menighetskoret og i MS, mellom et blandakor og et mannskor?

Jeg likte jo begge deler, jeg likte meg jo veldig godt også i menighetskoret, en veldig hyggelig gjeng der også, flere som var med i begge foreninger.

At det er bare menn i MS; farger det miljøet og det sosiale livet på noen måte?

Nei, det vet jeg ikke noe om. (A2)

Litt i samme baner uttrykker A4 seg:

Sangen er viktigere enn **mannsmiljøet** for deg hvis du skal sette det opp sånn?

Ja, sangen er det store, det grunnleggende, det er det, men jeg har jo fått venner som jeg hygger meg mye sammen med også utenom MS, vi har sosial omgang, besøker hverandre osv. Jeg har fått en ny sosial omgangskrets. (A4)

Han nyanserer likevel ytterligere når spørsmålet om han eventuelt kunne vært med i et blandakor kommer opp:

Ja, nei, det vet jeg ikke, for jeg liker **mannssang**, blandakor er så som så, jeg synes det er veldig flott med mannskor... det vil jeg si, det klassiske repertoaret. (A4)

Om en annen sanger på min intervjuliste tenkte jeg innledningsvis at han var en "typisk mannsanger". Og et stykke på vei er det riktig; vedkommende har lang fartstid, mer enn førti år(!) i foreningen, trofast og engasjert. Men på spørsmålet om viktigheten av at det er et mannskor han er med i, er han likevel noe mer uklar:

Kunne du like gjerne ha vært med i et blandakor?

Vet ikke det... jeg tror ikke det, nei, jeg ville ikke likt å bli stilt overfor det valget. Men et samarbeid, det er greit... og det har vi jo hatt, det var veldig bra det og. Men jeg er nok mer mannsanger, jeg er nok det...

Mannssanger, ja, det er noe med karakteren, uttrykket..?

Det svulstige, det derre der... jeg har jo hatt noen "ut av kroppen"- opplevelser.. (A7)

A7 definerer seg som "mannssanger", mer enn som mannskorentusiast. Eller som mannsangentusiast, jf A4. Her er nok en nyanse, han fornemmer en annen musikalsk opplevelseskategori som "mannssanger". Disse ulike uttalelsene viser litt av det mangfoldet av holdninger og følelser som ligger under overflaten i MS. Høyt dekorert for sin trofasthet mot mannsangen i snart to generasjoner er A7 likevel ikke fastlåst i sin holdning til hva slags

kor han hører til i. Noe av bakgrunnen for uttalelsen kan være vedkommendes engasjement for etableringen av "Mandals Sangforenings Damekor" i sin tid, der også hans kone ble medlem. Denne delen av MS sin historie kommer jeg nærmere tilbake til.

Flere påpeker den **klanglige delen** ved mannsangen:

Hva det betyr at det er et mannskor du er med i?

Det er vesentlig. Jeg kunne ikke tenkt meg å være med i det "skvipekoret" der, he, he...

Du mener blandakor nå?

Selvfølgelig. Fordi... det er veldig ok å høre på, men jeg liker mannskorsang bedre, fordi det er større utfordringer for menn (..) men det jeg ikke tåler å høre på, det er damekor, det har jeg problemer med...(A9)

En uttaler seg som følger:

Det er helt avgjørende at koret er et **mannskor**. Det er så FINT, klinger godt. Flott å høre på!! (A5)

A5 ser i tillegg hele det sosiale livet i MS nært knyttet til det faktum at foreningen er kun for menn. Han er tydelig på at for ham gjelder kun mannskor(!):

Det er så **gøy** når vi "bare er mannfolk på jobb", vanligvis jobber jeg sammen med mange kvinner... befriende å komme sammen med bare mannfolk, vi har jo stort sett de samme interessene. Den sosiale biten rangerer jeg veldig høyt,(..) det er moro å være sammen med gudan den kvelden, bare senke skuldrene og ha det greit... det må jeg si, en kjempegjeng! (A5)

Motivasjonen og argumentasjonen for å synge i nettopp mannskor er som vi ser ulik og nyansert blant MS sine sangere. Samtidig som variasjonen synes stor blant mine informanter, svarer et stort flertall JA på spørsmålet om det er viktig for dem at koret de er med i er et **mannskor**, jf min skriftelige undersøkelse. Flere presiserer riktignok at de aldri har prøvd noe annet, men de liker mannskor. Kun én svarte NEI, en svarte TJA.

4.4.3. Øvelsen

Øvelsen er selve grunncellen i sangforeningens liv. Det er på øvelsen at korets puls slår, det er der grunnlaget legges både sosialt og musikalsk, det er der kulturen, fellesskapet og identiteten bygges. Kjerneaktiviteten står sterkt når MS er samlet til ukentlige øvelser. Sangen opptar det meste av tiden, det er i utgangspunktet satt av relativt lite tid til uforpliktende sosialt samvær.

"Hva er en god øvelse for deg?" Jeg stilte mine intervjuobjekt dette spørsmålet. Svarene var overraskende samsvarende. "Den gode følelsen" etter en øvelse synes gjennomgående å være betinget av at den enkelte føler at han har fått sunget forholdsvis mye

og at koret samlet sett har kommet litt videre. Det ligger en forventning hos sangerne om at på øvelsen skal man gjøre en jobb, vi skal stå på og øve, vi skal utvikle oss, lære sangene og bli bedre, vi skal bli gode!

Når vi fikk noe til, noe vi hadde øvd på, når det ble reint, homogent. Og hvis det ikke ble alt for mye baluba, alltid noen som er misfornøyd med et eller annet, både ditt og datt... (A2)

Det er når du føler at du kommer fremover, du merker at det er progresjon, i alle stemmene, får fremdrift... og det er stille og konsentrert. (A4)

Det er når en har fått lært hver stemme og en kan øve mer sammen, alle stemmene samtidig, når sangene begynner å bli ferdige. (A3)

A3 er inne på at det er "når sangene begynner å bli ferdige", dvs. når han får synge firestemmig mannskor; det er da han opplever den gode øvelsen. Her er en klar parallell til forskningen fra Island: "You feel much better in harmony with others – then you get that kick." (Davidson 2006, s. 226) Det er når man synger sammen, i harmoni, det er da man kjenner seg som en del av et stort, bevegelig hele. Når lille JEG får bli del av, og er i harmoni med, det store VI. Dette kommer jeg tilbake til.

De musikalske ambisjonene synes altså å være fremtredende hos mange av mine informanter, de har tanker om hvor de vil og hva som bør være med i en god øvelse. Man vil gjerne komme videre, prestere, "arbeide hardt for å synge godt!" Flere gir uttrykk for skuffelse og frustrasjon over at holdningen til og kulturen for å skulle prestere "god mannskorsang", ikke er entydig til stede:

Når vi kommer gjennom et par sanger på en øvelse, da er det bra, jeg har vært så glad når jeg går hjem for jeg føler at vi har gjort noe. Om sangen er lett, unison eller samme pokker, driter jeg i... Men når vi synger og folk er fornøyd når de går ut døra: "Dette var en god øvelse!", de kommer inn på butikken dagen etter og er fornøyd, "det var en god øvelse, vi kom gjennom to sanger, det var en god øvelse".. Det synes jeg er en god øvelse, det er godt nok for meg! Få vi to sanger til å sitte på en øvelse, da er det halleluja, altså! Det handler om å prestere noe, det gjør det, det er gøy, synes jeg. (A5)

A5 hevder å være fornøyd med en øvelse "hvis vi kommer gjennom to sanger". Vi fornemmer en underliggende irritasjon, en frustrasjon over at mye tid på øvelsene forsvinner i rot og vas og at det er lite musikalsk framgang å spore. A5 vil gjerne prestere, mer og bedre. Samtidig registrerer flere av informantene mine at motivasjonen blant sangerne i MS er ulik:

Du vet hvem som ofte går etter pausen, som skal videre på noe... og så ser du forskjell i innsats når vi synger, noen er ikke "helt med", de er fjerne i blikket, de er en annen plass, vet ikke om de alltid synger med heller.

Men tenker du da at sangen ikke er så viktig for dem? De har en annen motivasjon for å være der?

Ja, sangen er ikke så viktig for dem, de kjenner mange kjekke folk, og så er det greit for dem å ta en tur innom der på mandagen og få prate litt. (A4)

Også som observatør fornemmet jeg ulik motivasjonen hos sangerne. Graden av engasjement og konsentrasjon, graden av involvering i prosessen med å få det musikalske materiale på plass, er ganske forskjellig. Kanskje ligger det, nærmest i foreningens kultur, noen innebygde hinder mot noen videre musikalsk progresjon? Min etterfølger som dirigent i MS gjennom ti år, og nåværende sanger i samme kor, uttrykker seg slik:

Her er mye næringsdrivende, mange selfmade menn. Ikke noen akademisk tradisjon. Vi har "mannen i gata", men også en mer "borgerlighet", litt selvstendige yrker – og selvstendige karer! Mye egenvilje hos mange. Er det dette som slår igjennom i øvelsene? (A1)

4.5. Konfliktstoff

Mandals Sangforening er som nevnt en forening, og i §1 heter det: *Foreningens formål er å oppelske sans og interesse for mannssang.* Paragrafen forteller om innhold og intensjon, men gir lite retning og føringer for foreningens drift. Eller om eventuelle musikalske ambisjoner. Det går muligens an å oppfylle foreningens formål på ulike måter. Kanskje ligger kimen til noe av den uroen som synes å prege MS for tiden i denne litt svevende formålsparagrafen?! Man synes å være litt usikre på egen identitet: Hvem er vi egentlig, og **hva** er vi? Og hva vil vi være?

I inneværende sesong er A5 styreformann, og tok i kraft av den posisjonen initiativet til et "idemøte" i august 2010. Bakgrunnen for initiativet var en, over tid, økende frustrasjon hos ham selv og i deler av medlemsmassen i foreningen. 31 sangere, samt dirigenten og jeg, møtte. A5 innledet: *"Før var jeg stolt av å være med i denne foreningen, vi var en viktig institusjon i byen. Men tida er gått fra oss; her er ingen utvikling, det er dårlig oppslutning om turer og ulike arrangement".* Han viste til andre lokale kor og musikalske foreninger og deres utvikling, deres reiser og musikalske prosjekter. Et tydelig og engasjert innlegg ble avsluttet med: *"DERFOR tok jeg formannsvervet, for å fornye koret, kun derfor(!)"* (logg 270810)

A5 fokuserte på aktuelle og ømme problemstillinger. Idemøtet ble til en lang kveld med en tidvis frisk debatt, delvis med klare fronter. Viktige spenningsfelt synes å være:

- Forholdet mellom å være en **forening** (med høy grad av sosial profil) og et **kor** (dvs en mer prestasjonsorientert gruppe)

- **Muligheter** (gitt dagens interne kultur og mannskap) kontra **ønsker og drømmer** (jf "hva andre får til")
- **Profil og uttrykk**; fortsatt "en ærverdig mannsangforening" eller bevegelse i retning av "det folk vil ha", mer show og underholdning?

Her handler det om forventninger og ambisjoner, om vekting mellom det sosiale og "sangen", om foreningskultur (et "komme-og-gå-kor"?) og prestasjonskultur, om repertoarpreferanser, om stolthet og selvfølelse, om identitet. Og kanskje om en sårbar maskulinitet og et noe falmet selvbilde knyttet opp mot manglende stolthet over sanglige prestasjoner? Faulkner og Davidson (2004, s. 235) hevder at "singing appears to be a significant concept of Self" på bakgrunn av deres undersøkelser fra Island. Den samme forståelsen ser vi hos A5 og hans meningsfeller.

MS er, sett med mine øyne, en organisasjon med indre spenninger. Her er fraksjoner som strides om makt og innflytelse, ulike diskurser om hva MS er og skal være fremover lever side om side, her er sterke personligheter og til dels harde forhandlinger, både i offisielle fora og på diverse bakrom. "Det er problematisk å jobbe sammen med folk som lever innenfor andre diskurser enn oss selv", skriver Marit Pukstad i sin masteroppgave *Makt i kor* (1998, s. 5). MS har sånn sett et stykke arbeid foran seg.

4.6. Maskuline særtrekk

MS sin dirigent, Ivar Bøksle, hevder han har lært mye siden han begynte i foreningen:

Det er spennende med den mannskorkulturen, for det er liksom ikke bare den synginga, det er mye mer enn det. Men det er utrolig gøy når synginga tar overhånd, når det blir det viktigste, når du får det til å gå opp i en høyere enhet... jeg har hatt noen sånne opplevelse, da kan du bli lykkelig, altså! Og dette visste jeg ikke noe om før, jeg kom utenfra... (Ivar)

Han setter stor pris på "mannskorkulturen". Når menn samles, uten kvinner til stede, slappes det mer av, mener han. Det blir en egen sjargong:

SJARGONG er uttrykket. Du har sjargongen, og den kan være ganske rå... men det er ikke så mye intrigemakeri, ikke så mye "kjerringaktig", for å bruke det ordet. (Ivar)

Jeg har tidligere beskrevet foreningens språk, sjargong og humor i et eget kapittel. Dirigenten presiserer at mye av dette er kjønnsrelatert. Han har også vært med foreningen på tur:

Se når du er i Danmark på tur, det går jo over stag(!), de er jo unger, treogåttiåringene, blir som unger igjen. I alle fall fester mannfolk på andre måter enn hvis det er kor med damer og menn. (...) Jeg har opplevd fysiske slåsskamper, i Danmark, det var temmelig tøffe ting, og begge ville slutte i koret etterpå. Men så går tida, og så tar de hånda og så gjør de opp... begge to er i koret nå. (Ivar)

I spørreundersøkelsen min gikk følgende uttrykk igjen som positivt beskrivende for det maskuline miljøet: *Enkelheten, lite intriger, samhold mellom gutta, åpent, direkte miljø, saftige kommentarer, god sosial tone, gleden over mannskorsangen(!)* Denne formen for maskulinitet får plass i MS; foreningens historie og kultur, dens tradisjonelle maskuline karakter hva omgangstone angår, bifaller, vedlikeholder og premierer det litt macho preget. A1, nåværende sanger og tidligere dirigent, har også ledet damekor. Han hevder at det er en kjønnsforskjell også når det gjelder ansvarligheten ovenfor den samlede musikalske prestasjonen:

Gutta tenker: dette er fristedet mitt og fritida mi, og den sjonglerer jeg helt og fullt som jeg vil. Jentene går mer inn og **er med!** (..) Mannskoret er mye mer avslappet, jentene tar det mye mer alvorlig. Gutta: *vi er med i kor(!)*, det er mer hoppsasa... Damekoret på stevner og turer, ved opptredener og sånn; de er så nervøse! Gutta sprader rundt, har tatt seg en øl eller to, har hatt noen flau opptredener, også ... foran visning av *Heftig og begeistret* på kinoen, vi gikk ned av scenen med halen mellom beina etter ett nummer...(..) Kanskje er det spesielt i mannskor; det er fritid, hobby, kvinner er kanskje mer opptatt av kunst og kultur enn menn? Mannfolk samlet; "dette er hobby, dette er avslapping, det er sosialt, her skal vi kose oss..." mer den enn at nå skal vi skape musikk! (A1)

Dette synes jeg er interessant, jeg kjenner meg igjen i denne beskrivelsen. Kanskje setter A1 en ganske presis diagnose på den kjønnsrelaterte holdningen vi møter i MS når det gjelder "ansvarlighetsbiten" i forhold til korets prestasjoner. Jeg vil ta med en historie som kan stå som et eksempel på den kjønns- og verdiproblematikken jeg har nevnt ovenfor, og som jeg tror rører ved kjernen av den tilhørighet og identitet mange av sangerne føler i forhold til MS.

4.7. Kamp om foreningens sjel

En vanskelig sak preget MS sitt liv og virke i mange år: Dannelsen av, og siden hen nedleggelsen av, "Mandals Sangforenings Damekor". MS var midt på åttitallet i en bølgedal; rekrutteringen var dårlig, og medlemstallet sank faretruende. Da fikk noen i foreningen en idé: Hva med å starte et eget damekor tilsluttet foreningen? Et kor hvis sangeres kjæresten og ektemenn kunne bli potensielle sangere i MS!? Dette ville vitalisere foreningen, mente man, gi større bredde og mangfold, både menneskelig og musikalsk; man kunne jo slå korene sammen også, og dermed få et flott blandakor av og til! Her var muligheter. Damekoret ble etablert høsten 1986.

Jeg tiltrådte som dirigent høsten 1988. Bestillingen var omtrent som så: "Vi er to kor, i én forening. Du øver først med det ene koret, siden så kommer det andre koret og dere øver noe sammen, som blandakor. Etter hvert drar det første koret og du fortsetter med det andre."

To av de som den gang var aktive organisatorisk i MS, er nå blant mine intervjuobjekt. A7 sier i dag at "det var jo NN og jeg som egentlig startet koret i sin tid..." Jeg utfordret ham litt:

Apropos damekoret; det ble jo litt ugreit etter hvert?

Der gjorde vi en altfor dårlig jobb i begynnelsen, da vi først hadde fått det på bena. Vi gikk jo ut av styret da også, det skulle vi aldri ha gjort(!) (..) de nye som kom inn, det gikk bare ikke, det gjorde ikke det. Jeg var jo veldig i mot den ganga vi ble delt (korene ble selvstendige rundt 1993, red. an), opplevde det vel nesten som et personlig nederlag (..) men jeg innså jo det at her var det gjort en for dårlig jobb, reint organisasjonsmessig... og jeg ser jo det i dag, når jeg ser tilbake, det var forferdelig bra at det gikk som det gjorde(!) (A7)

A8 kom inn i styret etter damekorets etablering som egen avdeling av MS. Hans fortelling fra den perioden er også interessant:

Merket du, da du kom inn i styret, at det var litt ulikt syn på samarbeidet med damekoret? Var der uenighet innad i MS sitt styre?

Tre personer som var med der, de var vel egentlig de store fadderne for damekoret, de hadde fått damekoret inn under våre vinger.

Hva lå til grunn for at dere senere ønsket å skille lag?

Sett med mine øyne var de i ferd med å overta styringa både på det ene og det andre området, vi hadde veldig vanskelig for å gjøre ting riktig(!) vi tenkte jo egentlig ikke på at de var der, sånn sett, vi tenkte jo bare på det interne innenfor vårt kor(!)... og hvis vi gjorde noe internt der, var det jo ikke alltid det falt i smak hos dem, ikke sant, det var litt sånt... de prøvde liksom å kommentere og styre litt hos oss også, og det passet ikke meg noe spesielt godt. (A8)

Kanskje var det selvforståelsen og identiteten til karene i MS som ble truet? Dels pga den faktiske organisasjonsendringen (skulle MS sin fremste tillitsmann snart bli en kvinne?!), dels pga vel ambisiøse kvinner med liten forståelse for og innsikt i hvilke følelser de rørte ved hos mannssangerne i MS?

Det ble mye "kløran ute", de dominerte mer enn de ville samarbeide. Det meste du gjorde fikk du kritikk for fra deres side. Veldig vanskelig "å gjøre noe riktig", stadig, det var irriterende... sett med mine øyne var det en lettelse da de sa "takk for i dag!" (A8)

Den dag i dag, tjudefem år etter at forsøket tok til, er det fortsatt ikke noe hjertelig forhold mellom de to korene. Da A4 kom som ny i MS, ble han tidlig valgt til formann, uten å kjenne denne delen av historien:

Jeg syntes (he, he) de (damene) var så greie og hjelpsomme og ville **gjørne** ha et godt samarbeid, men gutta svarte "uuuuu" på mine forsøk om mer samarbeid og fellesskap... "Jeg kjenner enda neglene i ryggen", sa T. Og sånn er det enda, det er heilt umulig, forferdelig hatsk, det er veldig synd... (A4)

Ideen og planene bak Mandals Sangforenings Damekor gjorde seg gjerne bedre på tegnebrettet enn i virkeligheten, både organisasjonsmessig og musikalsk. Som dirigent for begge kor sto jeg midt mellom to styrer med ulike kulturer og med hver sine preferanser.

Mine antagelser om at mannskor har en egen kultur og selvforståelse har kanskje ligget der helt siden den tid.

Garnett (2005) bruker hele tjue sider i sin bok for å analysere tilsvarende problemstillinger innen barbershoptradisjonen i USA og Storbritannia. Utgangspunktet hennes er "the barbershopwidows"; kvinner som i utgangspunktet er utelukket fra å ta del i sine menns hobbyer, men som finner sammen i tilsvarende grupperinger på egne, feminine premisser. Også i MS var de kreftene som jobbet frem damekoret i nær slekts- eller vennskskapsrelasjon med flere av damene som ble med i det nye koret. I kapitlet *Separate but equal? Sexual politics in the barbershop* (s. 89 ff) drøfter Garnett forholdet mellom de kvinnelige og mannlige barbershopgruppene og deres organisasjoner. Barbershopsang er historisk og i utgangspunktet for menn, "barbershop singers are presumed male unless stated otherwise" (s. 94). Garnett peker på flere forhold der de kvinnelige barbershoperne opplever seg som annenrangs selv om de siden syttitallet har hatt autonome organisasjoner. Her er en spenning; på den ene siden er det bra at kvinnene har blitt selvstendige og kan få bestemme selv, de har positivt fått en likeverdsposisjon sett i fra et liberalt, feministisk hold. På den annen side gjør dette dem mindre synlige i forhold til gutta, og opplevelsen av å bli marginalisert og "å bli værende i sin egen kvinnesfære" forsterkes. Blant annet savner de sine mannlige kollegers fulle støttet og respekt; Garnett hevder sogar at "there is evidence that male barbershoppers see women's barbershop as not only derivate, but inferior." (2005, s. 96) Hennes videre argumentasjon preges av en kamp for kvinnes stilling og rettigheter i det store barbershopfellesskapet. Jeg kjenner igjen argumentasjonen og problemstillingene fra min periode i MS. Det rører ved dype ting, og sterke følelser kommer lett i sving. Noe jeg husker godt fra debatten i MS på nittitallet da spørsmålet om organisasjonsform mellom de to korene stod på som verst. Også i England kom det sterke uttalelser fra maskulint hold da det ble foreslått felles konvent for mannlige og kvinnelige barbershopgrupper i år 2000, jf et sitat fra en mannlig sanger:

Call me sexist, but the close harmony singing in which we indulge was originated both by and for the range and timbre of the male voice. Why is there no mixed barbershop? Because it wouldn't work. (...) True barbershop is a male preserve and should be maintained as such. (Garnett 2005, s. 105)

4.8. Respons på mannskorsang – og "god musikk"?

Dirigent Ivar Bøksle sin kanskje viktigste musikalske kapital inn mot MS, er at han er far til Helene. Julekonsertene med sangartisten Helene Bøksle²⁷ og MS med Ivar i spissen i 2009 og 2010 var publikumstreffere som sikret foreningen deres største suksesser på mange år. Etter konserten i Frelserens kirke i Farsund sist november, gikk anmelderen i lokalavisen helt av hengslene:

"Vidunderlig vakt og vakkert." (overskrift)

Helene Bøksle og Mandals Sangforening holdt førjulsconcert i Frelserens kirke.

Sart. Gripende. Ekte. Vakkert. Fagert. Nydelig. Mykt. Mektig. Melankolsk. Magisk.

(ingress)²⁸

Jeg bidro som akkompagnatør på konsertene, og etter å ha fått sitert anmeldelsen, noterte jeg meg følgende:

Sett med "konservatorieøyne" var det en relativt grei konsert, dog med masse tekniske feil; intonasjoner, manglende innsatser med påfølgende rot, tempi-problemer, rytmisk problematikk...

*Hvilken betydning hadde dette for **opplevelsen** til tilhørerne som overvar konserten?*

Etter anmelderens utsagn å dømme, fint lite! Det er ikke "sånne ting" man er opptatt av.

Er det tilhørernes kompetanse det er noe i veien med? Forstår de seg ikke på korsang?

Er det andre ting? Mannskor-effekten? Helene-effekten? Kombinasjonen?

Opplevs disse trauste, musikalsk sett noe enkle mennene, med all sin iver og glød... oppleves de "gripende, mektig og magisk" totalt uavhengig av den musikalske prestasjonen? Et stort mannskor, førti mann, som synger rett ut av posen... er det noe som rører ved tilhørerne på en måte som ikke helt kan forklares? Jf Berlevåg Mandssangforening

Eller er det som en klar motmelding til alt gjennomkommersialisert, gjennomredigert, gjennomprogrammert, gjennominstudert... er det en fornemmelse av "noe ekte"; den gode intensjon, den glade amatørers smittende entusiasme, det ujalte, det "folkelige" i ordets beste forstand... Er det en blanding av alt dette, kanskje? (logg 301110)

Even Ruud minner oss på at "all påvirkning gjennom musikk foregår i et kulturelt klima som setter noen rammer for hvordan vi skal tolke musikken" (2001, s. 21). Og det skal i rettferdighetens navn legges til at anmelderens diskurs ikke er ny. Allerede for rundt hundre år siden gikk diskusjonen høyt om hvilken målestokk som skulle benyttes når mannskorkonsertene skulle anmeldes (Lysdahl 1995, s. 524). Mer om dette senere.

Likevel - på sett og vis tar denne anmeldelsen og min refleksjon i etterkant oss med rett inn i hovedproblemstillingen i denne oppgaven: Hva er det med mannskor? Nå skal her

²⁷ Sanger, skuespiller og artist fra Mandal. Se også http://no.wikipedia.org/wiki/Helene_B%C3%B8ksle 230511

²⁸ Farsunds Avis 271110, to dager etter konserten.

ikke underslås at Helene Bøksle alene evner å gi mange anmeldere vansker med å finne nok superlativer. Og sammen med sin far på trekkspill og MS var det en litt annerledes og ganske variert musikalsk meny som ble presentert. Men, altså - mannskor treffer tilsynelatende ofte en streng hos publikum, det skal vi se flere eksempler på. Og - man trenger åpenbart ikke være et elitekor for å legge til rette for store musikalske opplevelser.

So if you ask me: What is good music? I can only reply, that it is music that is played and listened to with the utmost skill and devotion that players and listeners and dancers can bring to it, while bad music is that which is not²⁹. (Small 1990)

Hva er god musikk? Det vil nok alltid komme an på ørene som hører, men helheten og opplevelsen må vi aldri tape av syne. Som musikere, dirigenter og formidlere av musikk lever vi hele tiden i spenningen mellom musikkens mange detaljer og den helhetlige opplevelsen. Small setter her, når han skal beskrive "god musikk", fokus på helheten, og i hvilken grad de tilstedeværende er "helhjertet" med i totalopplevelsen. Etter Smalls definisjon mener jeg vi var med og skapte "god musikk" den kvelden.

²⁹ Small, Christopher (1990): "Whose music do we teach anyway?" Foredrag holdt på konferanse for Music Educators National Conference (MENC) Washington DC, 28.mars, 1990.
www.musekids.org/whose.html 180511

5. MANNSKORET "VESTERGABET"

Jeg visste tidlig at jeg i denne studien ønsket å ha med minst ett kor som jeg ikke kjente fra før. Etter en nøye vurdering valgte jeg å begrense antallet kor til tre, og mannskoret "Vestergabet" pekte seg ut som et spennende supplement til de to jeg allerede hadde bestemt meg for. Koret representerer en annen tradisjon både kulturelt og musikalsk enn MS og Ballastbrygga BoyBand (BBB).

5.1. Historien

Mannskoret Vestergabet er i dag 12-13 år gammelt. Koret ble startet av dagens dirigent, Jon Kleveland (heretter kalt Jon), på restene av "Ørnen", et mannskor som opererte i Oslo i tiden før årtusenskifte. Ørnen besto blant annet av flere gutter fra Kristiansand. Den gjengen flyttet tilbake til Kristiansand omtrent samtidig, det samme gjorde Jon. Sammen etablerte de Vestergabet en tid etter hjemkomsten. Navnet kom til etter en navnekonkurranse, forteller Jon³⁰; det skulle være noe med snert og stil, og kanskje litt symbolikk. Vestergabet er også navnet på det vestlige anløpet til Kristiansand fra sjøen, det smaleste. Symbolbruken henspiller på metaforen "den smale sti", ofte brukt om kristne sammenhenger og kirkelige miljøer. En av mine informanter beskriver navneprosessen slik:

Kom inn masse rare navn, det ble plukket ut tre forslag som vi stemte over. (..) Jeg foreslo VOLVO 240, det skulle være et eller annet "mandig og solid", det var et av kriteriene.. (B4)

Koret hadde i starten tilhold i Bedehuset i Dronningens gate i Kristiansand. Da Jon i 1999 fikk stillingen som organist i Kristiansand Frikirka, tok han koret med seg over der.

5.2. Vestergabets egenart

Vestergabet er det eneste av mine tre case som definerer seg som et "kor", "mannskoret Vestergabet"³¹. Begge mine andre mannsangergrupper i denne studien omtaler seg som "foreninger". Allerede her antydes en skarpere profil; et kor er et ensemble der målsettingen for virksomheten er eksplisitt gitt, man skal synge, musisere og formidle. "Man har én felles interesse, det er sangen og formidlingen."(B1) Ingen er i tvil om hva som er i sentrum for samlingene i Vestergabet. Sangen, mannskorsangen, og utøvelsen av denne er den uomtvistelige hovedgeskjeft når Vestergabet samles til øvelse.

³⁰ Jf logg etter telefonsamtale 170111

³¹ <http://www.kleveland-musikk.no/Vestergabet.html> 140511

I kor er dirigentens makt omfattende. I forhold til mine to andre case, der det begge steder finnes en "notekomite" f eks, har Jon i Vestergabet en langt mer suveren posisjon. Korets musikalske uttrykk og repertoar bestemmes og er sterkt preget av Jon. Han har vært korets dirigent hele veien, og Jons melodier og arrangementer er Vestergabets varemerke. Nesten alt nytt stoff som koret nå tar fatt i, "gjøres og skapes gjennom en prosess i meg", forteller Jon. Dermed er det Jons musikalske referanser, hans preferanser og smak, som vises i korets uttrykk. Selv nevner han navn som Ray Conniff og James Last som forbilder.

I Vestergabet er det altså en tett kobling mellom dirigent og kor, kanskje tettere enn jeg har sett noen andre steder. Hvilke utfordringer det fører med seg, vil jeg se mer på senere.

5.3. Hvem er med i Vestergabet?

Jeg foretok EN LITEN SPØRREUNDERSØKELSE FOR MANNSSANGERE i alle mine tre case. Tanken med det var å få et mer detaljert bilde av hvem som er med i hvert sangermiljø, og få vite litt om hvordan de, i grove trekk, tenkte om sitt kor og sin deltagelse der. I tillegg ønsket jeg en felles referanse for enklere å kunne se alle tre miljø under ett.

Vestergabets gjennomsnittsangere er 38-39 år gammel, altså betydelig yngre enn i mine to andre case. Det mest særpregede med medlemsmassen er likevel deres lange ansiennitet - som korsangere! Av de nitten svarskjemaene jeg fikk inn, fremgår det at ingen har mindre enn ti års erfaring i kor. Mange har rundt femten år som korsangere, fem har mer enn tjue, og to av karene har mer enn tretti år som aktive sangere i kor! Spredt over diverse varianter av barne-, ungdoms- og voksenkor – her er mye korsangerkompetanse samlet. Og samtidig har kun to av sangerne vært med i Vestergabet i mindre enn fem år, tre år var minste fartstid blant de som besvarte spørreskjemaet. Den gjennomsnittlige medlemstiden var 8 år, nøyaktig. Når man vet at koret kun er rundt 12-13 år gammelt, vitner dette om en forbausende stabil medlemsmasse. Historien om koret forteller dermed også om et solid kameratskap og et sterkt samhold.

På den annen side er det grunn til å spørre: hvor blir det av rekrutteringen? Min første innskyttelse, da jeg ble klar over tallmaterialet, var at koret sikkert ikke ønsker flere medlemmer. Gjengen opplevdes som meget solid, kanskje var tanken at man ikke ville være så mange? Men den antagelsen ble avkreftet av flere blant mine intervjuobjekter.

I kapittelet om MS skrev jeg om deres evne til å ta i mot nye sangere i koret. Den spesifikke evnen som empirien forteller om fra MS på det feltet, finner jeg ikke igjen i Vestergabet. Her synes gruppen, i utgangspunktet og samlet sett, som mer homogen og med

sterkere grad av bånd mellom medlemmene. Og dermed kanskje mer krevende å komme inn i for nye sangere? Hylland Eriksen beskriver det slik, litt satt på spissen:

Alt har sin pris. Den tolerante, åpne holdningen svekker det indre fellesskap, mens den lukkede, grensefikserte gruppeidentiteten oppmuntrer til fiendskap og etnisk rensning. (Eriksen 2004, s. 219)

Jeg vil komme tilbake til erfaringer om hvordan koret mottar nye sangere senere i dette kapitlet, og jeg vil videre utdype korenes ulike former for sosiale mønstre og sosial kapital i kapittel 7.

5.4. Forholdet til Frikirken

Vestergabet er det eneste av "mine" mannskorer som har en kirkelig tilknytning. Frikirken har en mer enn 130-årig historie i Kristiansand³², og har i kirkelige sammenhenger på Sørlandet vært toneangivende hva musikalsk aktivitet og kvalitet angår i generasjoner. I følge hjemmesiden³³ er det ikke mindre enn seks kor knyttet til kirkens virksomhet den dag i dag, hvorav hele fire er barne- og ungdomskor. Kirken driver også sin egen musikkskole. Sangerne i Vestergabet har ulik grad av engasjement i forhold til korets kirketilhørighet. Noen er "frikirkegutter", de har vokst opp i menigheten og har sterk tilknytning til kirka. En del har også gått gradene gjennom kirkens rike kortilbud. Korsang som "kultur og dannelse" har preget miljøet, og skapt positive holdninger til korsang som fellesskapsform. Korets historie viser likevel at tilknytningen til Frikirka fra starten av var å anse som et "proforma ekteskap", og det er ikke mange av sangerne som er aktive frikirkemedlemmer i dag.

B2 er skeptisk til Vestergabets tette bånd til Frikirka, og mener det legger for mange føringer for koret:

Ja, jeg synes det er problematisk på den måten at vi har en forpliktelse til å synge på så og så mange gudstjenester, og i forhold til min ambisjon for koret synes jeg sånne søndagsformiddag opptredener er blant de mindre interessante å gjøre...

Ok?

.. og det er ikke for å være selvhøytidelig, men jeg skulle ønske koret hadde en friere stilling.

Det handler vel litt om forpliktelser så lenge dere øver der og slikt. Ville du være villig til å betale mer i kontingent f eks for at koret skulle stå mer fritt?

Ja.

B2 er ambisiøs på korets vegne, og vil gjerne ta koret ut til nye potensielle tilhørere. Han synes koret skal se seg om etter nye og spennende samarbeidspartnere, og ikke henge for fast i

³² <http://www.krsandfrikirke.no/m/109/Historie> 200511

³³ <http://www.krsandfrikirke.no/m/90/Virkegrener> 200511

"de menighetsgreiene". Hans identitet som sanger handler ikke om menighetstilhørighet. Vi aner en verdikonflikt her; skal koret primært vende seg mot menigheten og dens behov, eller skal man søke nye markeder og samarbeidspartnere, med de muligheter og eventuelle farer det medfører? B2 synes likevel at korets kristne fundament er viktig. Dette poengteres også som sentralt av og for mange av sangerne i koret³⁴. Koret synes å fungere som en selvstendig musikalsk enhet med medlemmer fra ulike kristne menigheter i Kristiansand. Trolig er sangerne i alt overveiende grad "personlig kristne". Mer om verdien av det kristne fundamentet og hvordan kristen tro uttrykkes i fellesskapet senere.

5.5. Vestergabet og "finkulturen"

Vestergabet øvde på Verdis Requiem da jeg møtte koret. Jon hadde, som daglig leder av *De internasjonale Kirkefestspill* i Kristiansand, valgt å satse på et av kirkemusikkens mest monumentale verk til fjorårets åpningskonsert³⁵. Og for å få nok herrestemmer, så han seg nødt til å be med sitt eget kor:

Jeg husker første gang jeg var hos dere, det første du sa i offentligheten da var: "Sorry, gutter, at jeg har dratt dere inn i dette..." (dvs Verdis Requiem)

Ja, det tærte noe grusomt. Og så visste jeg jo det... og det var tider underveis da jeg tenkte at her har jeg satt i gang noe jeg ikke burde ha gjort... Men da vi kom i august (til fremførelsen), var alle glade og fornøyde. (Jon)

For meg, som i korskammenheng hovedsakelig har drevet med blandakor og kirkemusikk de siste tjue årene, var denne informasjonen interessant - og kanskje litt overraskende. Riktignok ville ingen av de to andre mannskorene jeg har studert være aktuelle for Verdis Requiem, verken av kapasitets- eller profilmessige hensyn. Men med tanke på all den korsangerkompetanse som jeg tidligere har nevnt finnes i Vestergabet, var vel en sånn utfordring av interesse i et kirkekor? Tenkte jeg. Men responsen var blandet:

Ja... personlig da, hvis det ikke hadde vært for at jeg satt i styre, så hadde jeg nok hoppet av, for jeg følte at det var utrolig vanskelig og lite motiverende å holde på med de der greiene der... men jeg er sjeleglad for at vi gjorde det, og gjorde det som et kor, for det var en utrolig flott ting, men det var først etter generalprøven jeg tenkte at "dette var kanskje bra vi var med på", jeg var utrolig glad for at vi var med. Frem til da tenkte jeg at dette var skivebom og det skulle vi aldri ha gjort... (B1)

³⁴ Jf "EN LITEN SPØRREUNDERSØKELSE FOR MANNSSANGERE"

³⁵ VESTERGABET var med på storproduksjonen "Verdis Requiem" som Kirkefestspillene satte opp i Domkirken 19.aug 2010. Med Kristiansand Symfoniorkester og fire andre kor, dirigent Terje Kvam.

Jf www.kirkefestspill.no/kirkefestspill10 060411

At flere styremedlemmer (også B2) i et kirkekor underveis opplevde det som en skivebom at koret hans er med og synger Verdis Requiem, forteller tydelig om en kulturell fremmedhetsfølelse. "Kunstens språk kan berike og utvikle handlingskompetanse, men også virke fremmedgjørende hvis man ikke kjenner seg igjen i uttrykket", skriver Even Ruud (1996, s. 85). B1 har et nøkternt syn på egen musikalsk kompetanse og på Vestergabets sangeres musikalske preferanse:

Det kan jo godt gå på min selvinnsikt i hvor flink jeg er til å synge etter noter, at kompliserte noter blir for vanskelige for meg, jeg følte at jeg leverte da vi sang Verdi, men først siste dagen, ikke noe før det...

Men sånn du kjenner sangerne i koret generelt, gjennomsnittssangeren?
Jeg tror nok at de ikke trekkes veldig mot den høykulturelle kirkemusikken, det er nok mer "easy listening", he, he...(B1)

Andre vurderte det slik:

Hva tenkte du om Verdis Requiem; var det et ork eller var det ok?
Jeg synes det kostet litt mer enn det smakte, men det smakte veldig godt da jeg først stod der!

Det er en pris med å synge sånn STOR musikk...
Og prisen er veldig høy når du må sette av så mye tid for å få det ene verket inn. Hadde det vært et mer profesjonelt kor, kunne vi hatt det gøy likevel, men brukt vesentlig mindre tid.
(B2)

B2 er en ambisiøs sanger, og han er klar på at for ham er det musikalske det viktigste for hans deltagelse i Vestergabet. Verdis Requiem syntes han likevel ble i drøyeste laget. En annen av mine informanter synger i to kor i Kristiansand Frikirke, både i Vestergabet og i Frikirkens Kammerkor. Han har sunget i kor siden han var seks år, i guttekor som barn og i Filharmoniens kor som voksen. Han forteller om en klar forskjell i holdninger i sine to nåværende kor:

Ja, vi merket det da Jon bestemte at Vestergabet måtte være med og synge på Verdis Requiem. Da var det veldig mange som sa at "dette har vi ikke tid til", eller "dette gidder vi ikke!" Og så var det noen som prøvde og ikke fikk det til, og det er en ærlig sak. Og så var det noen som hang med til slutt, da, og de synes jo det var kjempegøy..!

Er det pga at kulturen i Vestergabet sier at man skal ikke synge så vanskelige ting, eller er det at sangerne i koret ikke er kvalifisert til å synge så krevende ting?
Jeg tror det er det første, absolutt. (B3)

Mannskorkulturen i Vestergabet synes, trass i sangernes korsangerkompetanse, gjennomgående ikke å være åpen for "vanskelig stoff". Det er ikke **derfor** man er i mannskoret, her er andre prioriteringer. Jeg ser en klar parallell til utsagn fra tidligere dirigent A1 om holdninger og preferanser blant mannskorsangere i MS.

5.6. Kulturen i Vestergabet

Hvordan er så kulturen i Vestergabet? Hva er det som preger dette maskuline sangmiljøet, og hva er det som gir denne forbausende stabile medlemsmassen som vi har sett? Her er flere interessante forhold. Nedenfor stående logg noterte jeg meg etter at mitt første møte med Vestergabet ikke ble noe av:

I morgen, onsdag 240210, skulle jeg vært i Kristiansand og møtt Vestergabet for første gang. I dag ringte Jon og sa at "det blir visst ingen øvelse i morgen.. jeg har fått beskjed om at det ikke kommer noe kor, det er jo STAFETT "(langrenn i OL, Vancouver 2010)

Det må jeg si!! Første gang jeg har hørt fra en kordirigent at koret abdiserer på den måten, melder seg ut – og at øvelsen må avlyses pga at hele gjengen ikke møter... pga et TV-program! Sier kanskje litt om en maskulin prioritering..? Ville, eller KUNNE, dette skjedd i et blandakor? (logg 230210)

Denne loggen gjengis ordrett slik den ble skrevet. Min neste sjanse til å møte koret, var seks uker senere. Igjen sakser jeg litt fra egen logg:

Ja, det ble øvelse i dag, jeg var på plass i Frikirka fem på åtte, men ikke en sjel å se... Jon og et par karer dukker snart opp, rekker to røyk før man låser seg inn. Ca 20 mann til slutt, kanskje 22. Stemninga i koret synes ellers upåklagelig; jeg ble presentert helt kort, muntre tilrop til undersøkelse av mannskorkultur: "KULTUR har vi mye av...!!"(fra logg 070410)

I Vestergabet møtte jeg en noe annerledes korkultur enn jeg tidligere har vært borte i.

Førsteintrykket var ubetinget positivt. Vennlige og imøtekommende menn som utviste høflig interesse for mitt anliggende, og gjerne kommenterte det med et glimt i øyet. Sitatet jeg merket meg første dagen, kom fra dirigenten: "Ja, du kan si mye om koret, men HYGGE(!), det er det!"

Jeg vil videre se litt mer på et punkt som er noe spesielt.

5.6.1. Dirigentens posisjon

Som nevnt i innledningen er Jon sin dirigentposisjon i Vestergabet noe uvanlig. "Jon er en kunstner! (..) Man må ta Jon for det han er, og han har utrolig mye godt å gi.."(B4)

I sum definerer kanskje dette utsagnet guttas syn på sin dirigent. Jon har en høy stjerne; han fremstår som faglig og musikalsk suveren i dirigentrollen, han er også proff som sangsolist, pianist, komponist, arrangør og plateprodusent, og han har skapt Vestergabet slik det er i dag. I tillegg er han raus, romslig, uhøytidelig og morsom.

Men med en så suveren posisjon følger mye makt, og med makt følger mye ansvar. Og med mye makt og ansvar på én person, blir både personen og omgivelsene sårbare. Mine

intervjuobjekter virket å være klar over disse forholdene, og hadde et reflektert forhold til dem:

Personlig tenker jeg at jeg er heldig som får lov til å synge i det koret hvor Jon er med. Nå har jeg flere hatter i forhold til Jon; vi er, gjennom koret, blitt nære kamerater. (..) Jeg synes det han lager er, stort sett, veldig flott. Vi fikk jo en sleng på Facebook da vi hadde lagd den videoen... at vi var en slags backing-vocals for Jon K... det kan godt være andre som ikke er en del av koret synes han tar for mye plass, men jeg tror ikke folk som er med i koret sier det samme... i noen særlig grad, altså. (B1)

Og det er jo litt de betingelsene som vi har i koret, Jon får egentlig velge åssen han vil gjøre ting, litt fritt, uten for mye demokrati... og det er jo et premiss som stort sett alle er fornøyd med, for det er veldig bra ting han kommer med. (..)

Korets identitet er jo veldig knyttet til Jon. Han er et veldig samlende element i koret, mye pga den statusen og kvaliteten han representerer, tror jeg, ikke så mye pga hans sosiale ferdigheter... Han er en kapasitet og representerer kvalitet, har stort kontaktnett, er med og holder koret aktuelt, det er det ikke mange som kunne gått inn og gjort etter han...(B2)

Jeg har fått en del henvendelser på det når vi er rundt og synger at det er veldig mye Jon som synger solo. Når du da har et flott mannskor som står bak der, og så synger han tre fire vers på flere sanger og så er vi inne på koret, på en måte. Det har jeg fått høre. Men jeg tror det er umulig å se Vestergabet uten å se Jon Kleveland, så... jeg har aldri tenkt på det for min egen del når jeg står der oppe og synger, det har aldri vært noe tema for meg sånn sett. (B4)

Jon tar mye plass og oppmerksomhet når Vestergabet er i sving. Og han får stort sett lede og drifte koret som han vil. Hans rolle og innflytelse synes ikke å være under press, hans posisjon er ikke truet. B1 fremhever det sterke kameratskapet han har fått med Jon, B2 understreker primært Jons musikalske kvaliteter. Jon er uansett korets musikalske grunnkapital og eneste "ansatte" (ulønnet):

Det å knytte koret så opp mot meg er jeg fullstendig klar over, som en styrke og som en ulempe... Du kan sikkert komme i en situasjon der... åssen skal jeg få sagt dette på en sympatisk måte? Hvis alt det den der dirigenten produserer, og **det** er alt det de synger, hvis alt det **suge**, er det jo ikke så gøy, he, he... men det har gått all right, jeg har hatt behov for å ha min integritet ivaretatt oppi dette her... Og det er annen ting også: Jeg er ikke betalt for å gjøre dette, og dermed kan jeg ta igjen på at jeg kan gjøre det som mitt, he, he... (Jon)

Det er en form for dualisme her; koret flyter på Jons kompetanse, og Jon har et redskap for hånden når han ønsker å uttrykke seg musikalsk. For han har et personlig anliggende:

Og så er det jo det at jeg har et UTROLIG BEHOV for å bli hørt på, he, he... jeg tror det, altså. Er ikke sikker, men jeg tror jeg har et forferdelig behov for å bli hørt på. (Jon)

Samtidig er det et skjørt byggverk:

I det øyeblikket du ev går lei og vil gjøre noe annet er koret ikke bare i manko på en dirigent, men hele deres eksistens... da forsvinner..?

Ja, da bli mye borte, det skjønner jeg. (Jon)

For Jon handler dette om hans musikalske troverdighet, hans personlige integritet som musiker og dirigent. Han må sette sitt stempel på den musikken han har ansvaret for. Korets utfordring her synes å være den samme som hos andre organisasjoner der det er nære relasjoner mellom de personene som innehar forskjellige roller i systemet: Gruppen blir noe mer sårbare enn hos formelle foreninger med detaljerte vedtekter og et klarere skille mellom ansatte/dirigenten og styremedlemmene.

Samtidig tror jeg denne musikalske driftsmodellen har noe "maskulint" over seg. Erfaringene fra MS og deres forhold til Mandal Damekor, inklusive deres historie sammen, tyder også på at "litt løse ordninger" passer gutta bedre. Vi skal se eksempler på dette også i BBB.

5.6.2. Den løse, maskuline(?) strukturen

Jon har ikke bare musikalsk innvirkning på koret. Også hans personlighet og væremåte preger Vestergabet i betydelig grad. Etter en øvelse har jeg notert:

Engasjement? Jon? Litt likeglad? Opplevs ukonsentrert, litt sleivete, umotivert? Eller er han bare ledig, maskulin og avslappet? (logg 201010)

En stadig tilbakevendende fornemmelse i min tid hos Vestergabet, har vært den litt "coole" atmosfæren som preger miljøet. Det gjelder på øvelser og pauser, og kom også tydelig fram på turen jeg var med på til Danmark. I de sosiale sammenhengene er denne atmosfæren sjarmerende. Det er noe avslappet og improviserende over det hele, det oppleves maskulint og fritt på en god måte. B3 er med i både Frikirkens Kammerkor og Vestergabet, og han er tydelig på at miljøene er noe ulik:

Så fort det kommer jenter, blir jo alt mye mer organisert... og det kan jo være fint. Men det trenger jo ikke være så veldig organisert heller, da... Jeg liker jo på en måte det at noen går og lager kaffe, og så tar vi en kjeks og går ut og røyker, det synes jo jeg er helt strålende! (B3)

Samtidig virker det som om denne løse stilen og den sosiale omgangsformen også delvis kan smitte over på det musikalske området. I perioder kan det virke som dirigent og kor sliter litt med å bestemme seg for hvor viktig sangens kvalitet, det å synge godt(!) sammen, egentlig er. Det kan bli noe halvhjertet over øvelsene. Jon kjenner også på det:

Jeg kunne nok godt ha ønsket meg litt mer musikalsk motivasjon fra de som er med i koret, man blir litt for mye fornøyd med bare å lire av seg noe, det kjenner jeg litt på. Jeg skulle nok ønske at de var mer sultne på å gjøre nye ting, det er de for dårlige på, og jeg føler det avhenger for mye av meg. (Jon)

Her er, sett i lys av mitt materiale, en situasjon som er litt uavklart. Ulike forventninger om hvem som skal eller bør ta tak og sette standarden for det musikalske arbeidet kombinert med den kule, noe tilbakeleverte attityde som preger miljøet, gir i perioder øvelser av dårlig musikalsk kvalitet. Parallellen til kommentarer fra noen av sangerne i MS er tydelige:

Jeg vil ha mest mulig effektive øvelser. Humøret skal man ha, selvfølgelig, men ikke så mye annet tullball... Viktig at vi møter forberedt, ikke minst dirigenten! Vi må vite hva vi skal øve på, og få notene etter hvert, så vi slipper å løpe i arkivet etter innfallsmetoden hele øvelsen..!
(A7)

I MS er det dirigenten som av og til får refs fra de mer ambisiøse sangerne hvis ting er for lite på stell. Også i Vestergabet ser man den problemstillingen:

Jon har jo mange flotte egenskaper, men han har ikke den lederegenskapen som går på å være klokkeklar i meldingene sine (..) det mangler litt tydelighet. Han er ingen Alex Ferguson³⁶ i forhold til å gi beskjed om hva han forventer. (B1)

De maskuline sangfelleskapene jeg har besøkt forholder seg samlet sett rimelig avslappet til målrettethet og effektivitet på øvelsene. I øvingskultur, forstått som "kultur for øvelser med sterkt fokus på nitidig musikkfaglig arbeid", mener jeg mitt materiale antyder en påtagelig forskjell mellom mannskor og andre kor jeg kjenner godt, f.eks. noen av kirkekorene på Sørlandet. Det kan ha flere årsaker, og fremstår i form noe ulikt i de forskjellige korene. Det er mer fremtredende i Vestergabet enn i MS, der det er en lavere korkompetanse både på sangerne og hos dirigenten. I Vestergabet er det en form for sjenerøsitet på de fleste områder som gjør øvelsene løse i strukturen.

Også Jon er inne på dette. Han synes det største problemet er at folk ikke alltid er til å stole på, de stiller ikke opp godt nok, særlig ved opptredener. Det sliter på han, stresser ham, og er den eneste grunnen til at han av og til vurderer å gi seg:

"Kanskje vi burde ha en god-samling-i-bånn-opplevelse igjen?" sa du på onsdag..
Ja, ja, det kommer hvert halvår. Når vi kommer litt i gang, slutter folk å si i fra når de ikke kommer, det er ekstremt sløvt! I utgangspunktet er vi tretti stykker, og så er det tretten fjorten stykker som kommer på syngingene... det er uaktuelt, jeg gidder ikke... kan ikke ha det sånn at hver gang vi skal ut og syng så må jeg gå rundt med løs mage! Det er det ikke verd, det gidder jeg ikke. (Jon)

Selv om han kan bli frustrert over sangerne i koret, ser han sin egen påvirkning og tar sin del av ansvaret:

³⁶ Manager i Manchester United Football Club

Jeg er redd for at det er **min** nonchalance som smitter for mye over, for jeg er litt for nonchalant. Jeg er litt "ja, ja..", det har alltid plaget meg, jeg kan liksom ikke bli sinna, og gidder ikke...

Er det et personlighetstrekk?

Ja, jeg har alltid vært sånn, og jeg ser for så vidt ikke noen grunn til å bli sinna, men av og til skulle jeg ønske jeg kunne bli det... kanskje kunne koret vært strukturert bedre, det er jo interessant å se om mannskor er mindre strukturert enn andre kor..? Det blir litt sånn der... for lite planlagt.(Jon)

Ja, er mannskor mindre strukturert enn andre kor? Er den løse strukturen et maskulint særtrekk for mannskor? Min samlede erfaring, etter mange år som kordirigent og nå med et tilbakelagt feltarbeid blant mannskorsangere, går i den retning. En av informantene har reflektert mer på dette i forhold til Vestergabet:

Det er noe med den "gi-blaffen-holdninga" som også er litt av mannskorets image. For eksempel: de første øvelsene var jeg veldig presis på, men så oppdaget jeg jo veldig fort at hvis du kom klokka åtte så ville du møte dirigenten på trappa med en røyk i hånda og gapskratten og noe morsomt som var sagt, ikke sant...(..) det var ingenting som var klart kl åtte (..) og det her er jo litt å skyte seg selv i foten, for Jon sitter jo der og skjelver og svetter når vi skal ut og synge for han vet jo ikke hvem som kommer og hvem som ikke kommer. For det er jo en holdning, sånn **er** det i koret, "vi tar det litt på hælen, det er ikke så veldig nøye..." Så er det litt av mannskulturen, at... nå er det oss gutta som er ute, og da er rammene litt løsere; i forhold til røyking, til drikking, i forhold til å være punktlig, i forhold til kvaliteten på det vi leverer. Det er ikke så veldig farlig.. (B4)

B4 trekker inn begrepet "mannskulturen" når han sier "nå er det oss gutta som er ute, og da er rammene litt løsere." Han antyder en forståelse av en hegemonisk maskulinitet i Vestergabet, jf tidligere omtalte kjønnsforskning (Connell 1999, s. 100 ff). Hans beskrivelse av denne, i bestemt form entall, forteller noe om opplevelsen av hvordan mannlighet slår ned i et miljø. Samtidig er han langt mer nyansert, det kommer vi tilbake til. Også B3 reflekterer i den retning:

Sier mannskorkulturen "hør nå her, ro ned litt, vi skal ikke bli noe elitekor, heller..?"
Er her noe?

Ja, det er litt sånn, det er i alle fall enklere å fronte det og si at vi tar det litt piano, le litt av at vi bruker et halvt år på å lære en sang i stedet for å si at fra nå av skal vi kunne alle sangene utenat, det går nesten ikke an å si(!), selv om vi kan dem utenat, vi har jo sunget dem tusenvis av ganger... men jeg tror ikke Jon vil si det, kjenner nok litt på det at hvis han stiller for strenge krav er det for mange som ikke orker.(B3)

Den siste setninga er også interessant; er det et særtrekk ved mannskor, at man ikke kan stille for strenge krav? B2, som er innflytter, ser mye "sørlandsk" i koret:

Jeg synes miljøet er litt slapt på det der, litt sånn "sørlandskslapt". Det er "Jaaaaa... det er jo greit"

Har det noe med personlighetene til de som er ledere å gjøre?

Ja. Jon er jo litt sånn, jaaaa... han kommer jo alltid med kvalitet, men han har den romsligheten på at, jaaaa...(B2)

Andre ser stilen og formen inn mot at menn trives i sammen med andre menn. Da vil man "ha det litt greit":

Det kan jo handle om at man... det er veldig behagelig å være mann sammen med bare menn. Den litt late, komfortable biten av det å være menneske slår ut, man senker skuldrene så mye at de kanskje senkes litt for mye, reint musikalsk sett i forhold til å bli god, det vet jeg ikke. Men vi har nok ikke så mange i vårt kor som er svært ærgjerrige på å få absolutt best mulig klang... det ble jo kulturkrasj i forhold til det store koret da vi sang Verdi og oppvarmingene der, alle guttene smilte jo litt av det...(..) Det er jo veldig annerledes enn det vi er vant til, vi er ikke så streberske på det, nei...(B1)

B1 opplevde "et kulturkrasj" da Vestergabet deltok i felleskoret til fremførelsen av Verdis Requiem sammen med andre lokale kirkekor, alle blandakor. Bevisstheten om klang og oppvarming, om nitidig pirk på detaljer, står ikke høyt på agendaen i Vestergabet til daglig. Og B4, som uttalte at "Jon skjøt seg litt i foten", er egentlig ikke sikker på om han ønsker det noe annerledes heller:

Men så tenker jeg: skal vi ha et sånt "fascistisk regime" med regler og tidspunkt og terping i det uendelige på enkelte strofer, helt til det sitter.. og kanskje miste 70 % av de som synger i koret? Jeg tror at den sosiale biten, det her med å komme sammen, det med å stå og røyke ute på trappa, det med å være på tur sammen, drikke sammen, ikke ha så veldig faste rammer; jeg tror kanskje det er litt av den der sikringen som folk drar ut i hverdagen, og det er litt av det som får dem til å gå på korøvelse... for der kan vi slappe av litt – og så kan vi synge litt i tillegg!

At gutta senker skuldrene, rett og slett? Ingen kvinner til å passe på...?

Ja, ja, ja... og de trenger det også, i en stressa hverdag med jobb og masse sånt noe... jeg har full forståelse for det, jeg bare konstaterer at det er sånn, det er løse rammer der! (B4)

B4 avslutter med en konstatering. At denne gjelder alle mannskorene "mine", er det mye som tyder på. Om det gjelder mannskor som sådan, generelt sett, kan ikke sies å være bevist på noen måte, men trenden i mitt materiale er klar.

5.6.3. Språket / omgangstone

Hva preger språk og omgangstone i Vestergabet? Sett i lys av det foran nevnte, er det kanskje ikke så rart at "seriøsitet" ikke er utpreget til stede. Det er den kjappe, sorgløse, humoristiske og fleipete tonen som er gjennomgående. Latteren sitter løst, og bryter ofte igjennom, av og til på de mest utenkelige tider og steder. Fra min logg henter jeg følgende utsagn:

Replikkene, de slentrende, litt respektløse, sitter løst mange steder. I Vestergabet kanskje aller mest hos dirigenten. Noen eksempler:

- *"Glade jul skal også synges av et annet kor på søndag. Syng sangen sånn at det andre koret aldri synger den mer!!"*
- *"Vi skulle hatt mentometer i kirka!" (for å stemme fram det beste koret..)*
- *"Jeg blir så utrolig usikker når vi begynner presist på tida! Det er så lenge til pausen.."*
- *"Det er fint... hvis dere bare kan syng litt finere.."* (logg 081210)

En litt "frikveld-med-gutta-på-puben"- stemning, hvis det går an å bruke det som et uttrykk. Noen bruker begrepet "mannfolkprat" når de skal uttrykke seg positivt med mannskormiljøet, det så vi også hos MS. En type lett sjargong er gjennomgående, både på øvelser og ellers. Trivselsfaktoren er tilsynelatende høy.

Menn forteller mer vitser enn kvinner i alle kulturer, har jeg lest et sted. Hvorfor? Er det for på et vis å holde litt avstand til andre mennesker? Jeg tror språket, sjargongen, **kan** fungere som en forløsende, befriende faktor, "gutta slapper av" – men kanskje **også** som en mur og et vern mot maskuline følelser som ikke har status som "mannlige" i den gitte kontekst.

For min del opplevdes den lette og fleipete tonen i Vestergabet i all hovedsak som positiv. Som nevnt har de fleste sangerne vært med lenge, det er langvarige bånd mellom dem. Samtidig er rekrutteringen til koret lav, ingen nye sangere har kommet til de siste par årene. Kan her være noen sammenheng? Kan man "ha det så greit" at det er vanskelig for nye å komme inn i miljøet? Og kan all vitsingen og fleipen vanskeliggjøre en mer personlig kommunikasjon, og kanskje rett og slett stenge for nye sangere? Som ikke kjenner alle kodene. Jeg stilte meg spørsmålene etter to intervju der omgangstonen i koret ble et tema.

5.6.4. Hvordan tar man i mot nye sangere?

B2 er vestlending. Han opplevde det krevende å begynne i Vestergabet:

Det var litt jobbig å komme inn i miljøet, det følte jeg også da jeg kom. Og det jeg møtte, synes jeg, det er den der keitete beskjedenheten som voksne menn har i forhold til hverandre, der en ikke helt vet hvor en skal begynne og hva en skal snakke om, hvor en skal ta tak... og der beskjedenheten mistolkes for uhøflighet og en litt avvisende holdning. (B2)

B2 mener at en form for maskulin beskjedenhets er et hinder for nye sangere som ønsker å begynne i Vestergabet. Det er ikke kultur for "hjertelige mottagelser" a la det vi har hørt om fra MS, og manglende imøtekommenhet tolkes gjerne av de nyankomne som "en litt avvisende holdning". Vi ser her en noe annen form for hegemonisk, ledende, maskulinitetsutfoldelse enn i MS.

"Smalltalk" er en samtaleform som er utbredt i Vestergabet; å kunne være kjapp og morsom i replikkvekslinger, beherske en form for ping-pong-snakke, gjerne med flere på en gang, det gir status. Noen behersker dette bedre enn andre:

Jeg har prøvd meg med vekslende hell. (..) Prøver å være litt vittig og få litt flir tilbake, og føler at det er det bundingen i et sånt kor egentlig består i... Du gir litt av relativt ubetydelige ting, men du prøve å by på litt frihet og smil og glede når du først skal være sammen på den måten... og ønsker å få det litt tilbake. Og når du har hatt litt av det, så føler du at du har hatt en trivelig kveld med gutta. (B2)

B2 avviser ikke denne kommunikasjonsformen, men når den blir for omfattende og nærmer seg det totalitære, ødelegger den for kommunikasjon og de mer personlige samtalene:

For mange er det nok befriende med den løse stemningen og det å kunne sende replikker uten å tenke gjennom innholdet noe særlig, det er viktig. Absolutt. Men for meg er det ikke motiverende nok for å gå i kor. (B2)

Også B4 forteller om betydelige utfordringer for å bli "en av gutta". Heller ikke han er opprinnelig sørlending; B4 kommer fra Østlandet og kan takke kjærlighet og ekteskap for at han bor her nede. Han tegner et lite flatterende bilde av korets evne til å møte nye medlemmer:

Hadde jo med min svoger da vi kom første gang; vi ble stående litt alene, vi to, det var greit det, hvis du har én, så er det ok. Og han kjente en fra før, forloveren sin. Jeg følte at det var jo ikke lett å få noe kontakt der, med noen flere, altså... (B4)

Han har vært med i koret i nærmere ti år, med enkelte avbrudd, men kjente likevel i mange år på at han ikke var ordentlig med i gruppa:

Vet ikke hva det var som gjorde det at jeg følte det litt sånt ensomt de første åra, vi har snakket en del om det, jeg har jo observert flere opp igjennom som har kommet og gått... hvis ikke de har kjent noen i koret fra før, hvis ikke de har vært gamle kompiser med noen, så virker det som om det har vært litt trøblete å komme inn i varmen, altså, på meg virker det slik... men jeg har jo kommet og gått der sjøl gjennom flere år uten at noen sier "hei" eller tar initiativ eller noen ting, så er det på en måte litt sånn rart... for som enkeltindivid definerer du de andre som ei gruppe, mens gruppa ikke nødvendigvis behøver å definere seg selv som ei gruppe. De er ikke klar over det, at de er definert som ei gruppe... vi har jo ikke en fadderordning eller noe sånn, skulle jo ikke være nødvendig med voksne menn. (B4)

Jeg har tidligere referert til Hylland Eriksen og hans bruk av Peter Normann Waage sin allegori om gruppefelleskap:

Alle gruppefelleskap kan betraktes som "omvendte kjøleskap". Den felles identitet skaper varme innad, men for å gjøre det, må den også skape kulde utad. (Eriksen 2004, s. 8)

Det er en spenning her; en spenning mellom å bevare de tette, trygge og kameratslige relasjoner som eksisterer, og det å skulle slippe inn nye, attpåtil litt fremmede, menn med en

annen dialekt, kanskje, med en annen tradisjon og diskurs enn den vante. Hylland Eriksen hevder at "det er forholdet mellom åpenhet og lukkethet som er kjernen i nesten alle debatter om identitet"(2004, s. 218). Alle identitetsfellesskap er både åpne og lukkede. Jo mer åpen og tolerant en gruppe er, jo mindre sterkt er det indre fellesskapet." Og motsatt, som det omvendte kjøleskapet: Jo mer varme innad, jo mer kulde utad.

B4 sier at han nå, etter snart ti år i koret, føler seg "mer etablert". Han er ikke avhengig av koret som en sosial arena, han er primært i koret pga det musikalske. Likevel:

Hvis jeg hadde kommet ny til byen, vært student eller et eller annet og ikke hadde hatt nettverk her, og da begynt i Vestergabet, så ville jeg nok ha følt det mer problematisk ikke å få innpass eller ikke komme inn i varmen, eller hva du kan kalle det... men det har jo tuslet og gått, sakte, i løpet av de åra jeg har vært med, jeg føler jo ikke det er noe problem lenger. Det begynner jo med de stemmene du står sammen med, du kommer litt innpå dem etter hvert, det går sakte det også, med det skjer, og så blir det litt utvidet etter hvert...(B4)

B4 tar selvkritikk på at han nok kunne vært mer pågående selv for å få innpass i miljøet, "jeg aldri har vært den der partyløven som har vært sjefen, liksom...", men han holder fast på sin opplevelse:

Du sier at det er en kultur her, ikke bare et par episoder... det er vanskelig å komme inn i Vestergabet?

Ja, jeg tror det. (B4)

Hva det konkret er som ligger til grunn for at han har opplevd det sånn, hvorfor han tror det er vanskelig "å komme inn i" Vestergabet, kan han ikke si. At han likevel peker på et trekk med kulturen som er viktig å rette søkelys mot, synes klart for meg. Også B2 opplevde det krevende komme ny i koret:

Hvordan ble du selv møtt i koret?

En tok meg med, hadde noen innfallsvinkler... men folk kom jo ikke bort, tok meg i hånda og sa "velkommen til oss!", i veldig liten grad, i alle fall. Og verken formann eller dirigent gjorde det i noen særlig utstrekning...

Du sier det?

Ja, var i alle fall ikke opptatt av å holde på den kontakten, og det var det jeg var litt på NN på etter hvert, at... det er litt personlig kjemi, sjananse.

Men dere trenger folk, sier du, og du tror at majoriteten er glad for at det kommer flere folk, det er ikke det at man "har det så greit som man har det?"

Jo, det er jo sørlandsk, "vi har det så greit". Og mange av disse har gått sammen lenge og kjenner hverandre, og har kanskje akkurat begynt å finne litt ut av spillereglene. (B2)

B2 viser til det sørlandske, "vi har det så greit..." Kanskje er det en del av årsaken til vanskene med å få innpass. Historiene han og B4 formidler, er enkeltstående episoder, formidlet på bakgrunn av kvalitative intervju. De forteller at den sorgløse, muntre tonen som

preger Vestergabet, ikke alltid lar seg forene med en raus imøtekommenhet for nye medlemmer. Og, bare så det er sagt: det er ikke deres musikalske kvaliteter det har stått på, begge er solister i koret den dag i dag.

Kontrasten til hvordan flere sangere fortalte at de ble møtt i MS, er stor og slående. Samtidig ser vi at de som først kommer inn i Vestergabet, og selv opplever å bli en del av "det gode selskap", de blir værende i koret. Kanskje er det mer "gjennomstrømming" av sangere i MS, det er et større miljø; muligens er det lettere å komme inn og bare henge med i ytterkanten en periode for så å gli ut, kanskje uten at noen legger merke til det...

5.6.5. Ut på tur...

På tur tar man jo gjerne ting litt lenger ut, det kjenner jeg fra flere kor. Så også i Vestergabet. Jeg ble invitert med på en flott weekend til Sæby i Danmark, og der opplevde jeg mye som vel kan benevnes som "signalhandlinger":

- "Ordentlig guttemat". En tydelig kommentar gjorde at min tanke om rundstykke og salat på ferga til Danmark fikk seg en knekk; det var hamburger med pomes frites og øl som var noe!
- Røyk. Man røyker MYE i Vestergabet. Filtersigaretter. Mange "tur-røykere". Det hevdes å være en tradisjon i Frikirka.
- Øl. Og det drikkes svært mye ØL på tur... Jeg foreslo å selge øl i *Frikafe*, kirkas kafé i Kristiansand (for å øke omsetningen... møtt med "hø, hø, hø!!")
- "Fjerting". Å dra til med en solid, og langt fra stille(!), fis når man står i en ring og prater, gir en slags status. Noen gjør det tilsynelatende gjerne! Lederskapet? Hvorfor? Må man være høyt i hierarkiet for å kunne få respons/respekt for den slags, eller?
- Homofobi. Overraskende mye homopratt, morsomheter rundt dette på en måte som smaker av litt homofobi; forteller noe om flertallsholdninger, hegemoniell maskulinitet?
- "En kopp te?" Tror kanskje jeg var den eneste som spurte om te i løpet av turen. Enkelte så en smule mistroisk på den, kommenterte den... Ikke "gutte-drikk"?
- Morsomme scener; en av gutta løper naken på stranda på Grenen, kommentarer, latter, munterhet.

Mange av de ovenfor nevnte observasjonene vil man sikkert kunne finne igjen i andre manneforeninger på tur; fotballag, ulike kameratgjenger osv. Min beskrivelse her er for å antyde at Vestergabet er en glad guttegjeng med en diskurs for turene sine som antyder en hegemonisk maskulinitet. Punktene over viser noen av dens konkrete utslag. Lederpersoner setter standarden, de fleste henger seg på; de siste representerer det Connell kaller en *medvirkende maskulinitet* og som Lorentzen beskriver som "en betegnelse for de mange

menn som definerer seg inn under en slags normativ og akseptert form for maskulinitet uten at de har aspirasjoner til eller muligheter for å innta en hegemonisk posisjon" (Lorentzen 2006, s. 127) Her tror jeg Vestergabet, og gjerne mannskor flest, er lik andre fellesskap; den førende diskursen rår fellesskapet, og de som har makta i fellesskapet, rår diskursen.

Samtidig opplevde jeg en kvalitet rundt turopplegget som var eksemplarisk, og en vilje til fellesskapsbyggende aktiviteter av de sjeldne. Blant annet ble koret delt inn i grupper som fikk i oppdrag å spille inn musikkvideo til en av sangene fra korets CD "Med slips" (denne kommer jeg tilbake til). Et styremedlem, som er videoprodusent, stilte med flere profesjonelle kamera og annet utstyr for formålet. Og de artige videoene ble vist og behørig premiært i de ulike kategorier a la Oscar-utdelingen, i en særdeles uhøytidlig og munter ramme!

I et tidligere kapittel har jeg vært inne på språket og omgangsformen i Vestergabet. En av mine informanter uttrykte at rammen på øvelsene; den knappe tiden og den dedikerte bruken av det meste av denne til å synge sammen, gjorde at mulighetene for samtaler litt ut over smalltalk var begrenset. Skal det bli "noe mer", dvs. skal man klare å snakke sammen om "ordentlige ting", lodde litt dypere, trenger en mer tid sammen:

Jeg merket det i Danmark, og da vi kjørte sammen i bil.. da fikk vi litt mer roen til å snakke om litt mer ordentlige ting..

Ja, da ble det litt lenger strekk ...

.. og menn trenger det! (B2)

Menn trenger litt tid hvis de skal snakke ordentlig sammen, mener B2. Min erfaring fra turen var at når jeg var sammen med noen på tomannshånd, fikk vi av og til en god prat på et personlig plan. Straks det ble tre eller flere sammen, bikket samtalen lett over i en munter overfladiskhet.

5.7. Maskulinitet når kun menn i sammen

Mine informanter uttrykker seg litt ulikt om hvilken betydning det har for språk, uttrykk og kommunikasjon at det bare er menn sammen:

Denne maskuliniteten, ja, på godt og vondt, det er jo litt deilig å komme sammen med gutta og så går vi og skyter leirdue, og de som har rifle tar den med seg... eller når vi er på tur og lager disse her potetkanonene, det er jo idiotisk, men... og så sier det PANG! og så ler alle sammen HO HO HO, dødsgøy! - det er jo skjønt! He, he, he... Det er jo det som damene synes er "naudent". Å la mannfolk være mannfolk, på en god måte... (Jon)

Å være sammen bare menn gir muligheter til både viktige og mindre viktige ting. Å leke, ta ut den barnslige gutten i seg, er viktig i Vestergabet. Koret har blant annet spilt inn en video på

YouTube hvor de "skyter *Gaasehud* med kanon"³⁷. *Gaasehud* er et annet lokalt mannskor med menn i tilsvarende alder. De oppfattes delvis som "et konkurrerende kor" for Vestergabet, og er litt irriterende flinke til å skaffe seg oppmerksomhet³⁸. ... I Vestergabet liker gutta også "å leke feminine", de finner på aktiviteter sammen som er tradisjonelt lite maskuline og machopreget:

Vi tar det jo litt ut i koret, vi har julebakst, lager sylte, marsipan... Vi leide skolekjøkkenet på Grim skole et par ganger. Småkakene var kjempegøye, he, he... (Jon)

Av og til slår en type hegemoniell maskulinitetstenkning igjennom også på øvelsen, man fleiper uskyldig med "feminine tendenser" eller feminine situasjoner. Fra en øvelseslogg:

Vi øver, står rundt flygelet: "Så koselig, dere!" sier en. En tenner et stearinlyslys: "I dag blir det grønn te i pausen, dere..." Klare feministiske tankekoblinger; stearinlys, kos, "holde i hendene", drikke te, latter, hint... (logg 290910)

Hvordan maskuliniteten uttrykker seg i koret, hadde jeg flere spennende samtaler om. Noen av intervjuobjektene syntes å ha arbeidet med problemstillingen for egen del tidligere, andre var mer fabulerende i sitt forsøk på en slags fremstilling. B1 er også aktiv i det lokale Heimevernslaget. Han er med i styre og opptatt av å avdekke eventuelle negative krefter i miljøet. Personlig opplever han mannmiljøet som "enkelt":

Ser du noen paralleller til HV, eller?

Hm, tror nok det, jeg føler det er enkelt... Men - på kurs i USA hadde vi med jenter, noe jeg synes var utrolig positivt, for i militæret kan det jo fort bli en ukultur når det bare er menn, den negative siden av rene mannmiljøer nøytraliseres når det også er jenter til stede. Den negative mannskulturen kjenner jeg ikke på i mannskoret i det hele tatt! Den kan du fort få "i grønt", særlig hvordan man omtaler og snakker om damer og sånn (..) En kan ha mye humor på det (i Vestergabet), men det er snilt og fint. Jeg tror folk senker skuldrene når man bare er sammen med likesinnede, og uavhengig av hvor man er har man én felles interesse, det er sangen og formidlingen. (B1)

B1s forståelse av hva som er mannskorets kjerne og medlemmenes felles fokus synes klar, "det er sangen og formidlingen."

5.7.1. Kommunikasjon

Vi har vært inne på sjargong og språk, og sett på menns behov for tid hvis en samtale skal inneholde noe mer enn overfladiske kommentarer. Hva den enerådende maskuliniteten i

³⁷ Se http://www.youtube.com/watch?v=nVT6CBJw3Cw&feature=player_embedded 110511

³⁸ Blant annet med flere store oppslag i regionsavisen *Fædrelandsvennen* i Kristiansand (eks 19.juni, 20.november og 13.desember 2010).

Vestergabet gjør med kommunikasjonen, oppleves ulikt. Noen, som B1 ovenfor, føler "det er enkelt" når det bare er menn i miljøet, andre synes ikke det:

Når det også er damer med, blir tonen en litt annen, kanskje litt mykere. Ikke at det er noen veldig rå tone i dette koret, men det blir annerledes, du får disse her små, ertende... hva skal vi si? vibbene.. ikke det at det blir flørting, men det blir en annen tone, som er veldig gøy i et blandet kor. Det blir det ikke i et mannskor. Der blir tonen... jeg synes den blir litt sånn keitete, kompisaktig greie, fordi vi er ikke en gjeng som går sammen i det daglige, noen er kanskje kamerater på det jevne, men vi møtes der en gang i uka, og det blir en sånn litt småkeitete vennlighet der en ikke riktig vet helt hvor en skal begynne og der en må ta litt sats hver gang en skal innlede en samtale med noen. Det begynner på det gode sørlandske "Javel.., hvordan går det? Det går bra..." (B2)

B2 syntes som nevnt det var vanskelig å forstå språket og kodene den første tiden i koret. At det er "så enkelt å prate sammen" i Vestergabet, benekter han: "Jeg synes ikke det er enkelt å prate, men man prater om enkle ting! Når man først prater." For ham er en god samtale på et litt mer personlig plan å foretrekke fremfor den tidligere nevnte omgangstonen som preger Vestergabet:

Så du opplever ikke det som enkelte hevder at når menn er sammen med bare menn da kan man være **mann** på en naturlig måte?

Jo, på et vis, men det å være mann på den måten betyr ikke veldig mye for meg.

Nei vel... du sier rett og slett det at det kan bli litt karikatur, nesten?

Ja, i noen settinger så kan det bli det, ikke så dumt ord det, kanskje... (B2)

Menn er forskjellige og har ulike preferanser på kommunikasjonsform og språk. Så også i mannskor, det er min erfaring. Samtidig er det til enhver tid en form for kommunikasjon som er dominerende. I Vestergabet er dette tydelig. Verdien av å ha et muntrasjonsråd i koret ser B2 positivt på, det trenger alle grupper:

Vi har jo en i Vestergabet som er vanvittig på det der, NN; han er en mester i å komme med morsomme ting. Han er en av de som jeg følte som mest avvisende da jeg begynte, og etter en tid tok jeg det opp med ham. Og han er jo en veldig skvær type, så han satte veldig pris på å få tilbakemelding på hvordan han virker inn. For det har vært et tema i koret at folk har begynt, følt at de ikke ble tatt vel i mot, og har sluttet. Og så har vi hatt noen runder i styret på hva vi kan gjøre med det, alle må bli flinkere til å si "hei" og sånn... men for hans del har det bare skyldes at han er litt beskjeden. Han kan virke litt bråkjekk.

Han bruker en slags verbalkompetanse til å skjule seg litt bak?

Ja, man bruker jo det man har, he, he...(B2)

Jon og NN nevnes blant trendsetterne i miljøet og som ledere i flokken. Deres personlige stil og sjargong legger visse føringer:

Den utadvendtheten til NN spesielt, som alle opplever som vittig, som kjekk og svær og karslig, blir veldig fort et sånt samlingspunkt som er en slags standard for hva som er kult i Vestergabet, tror jeg. Den måten å være verbal og karslig på, jeg tror litt det.

Det forundrer meg ingenting, han behersker det der...

Men han behersket ikke å ta i mot meg da jeg kom! (B2)

Jeg har også tidligere vært inne på sjargongen i koret. B2 opplevde det som nevnt krevende å begynne i Vestergabet, og han ser at det er en sammenheng her. Det spisset seg til i hans tilfelle, og ble til en motsetning med NN (som er den samme som B1). B2 valgte å ta saken opp, de snakket ut om forholdet, noe B1 er takknemlig for:

Min erfaring med han som mente jeg var en stor drittsekk i begynnelsen... det var ikke noen konflikt, det var bare en følge av at han opplevde meg utrolig overfladisk og vanskelig å få tak på, sikkert min måte å bruke ironi og humor på som da kanskje er et uttrykk for min feighet i forhold til konflikter... Men vi hadde en prat om det, på en tur, og han gav uttrykk for at han hadde opplevd meg slik i starten, men at han nå hadde lært en annen gutt å kjenne.

Har dere en viss policy i styret på å smøre miljøet, følge med litt og se om enkelte blir sittende mye alene, eller?

Ja, og særlig etter min opplevelse med B2 som opplevde meg som utrolig avvisende og veldig hoven og bleiete, "klysa" som han kalte meg (...) jeg er utrolig glad for at han sa det, og han sier det helt motsatte nå, det handler nok om min usikkerhet i møte med nye mennesker. (B1)

B1 reflekterer over "min måte å bruke ironi og humor på som da kanskje er et uttrykk for min feighet i forhold til konflikter." At den gjennomgående bruken av fleip og lystige kommentarer som preger alle mine tre kor også kan ses på som et uttrykk for menns usikkerhet i forhold til sosial omgang, er verd å tenke gjennom. I hovedsak tror jeg "den maskuline og muntre tonen" er positiv og velmenende. At sjargongen i blant kan misbrukes, eller ha en dobbel agenda, ser jeg ikke bort i fra.

5.7.2. "Det åndelige fellesskapet" og den menneskelige omsorgen

Av mine tre case er det kun Vestergabet som er knyttet til en menighet. Mer enn tilknytningen til Frikirka understrekes korets kristne forankring og verdigrunnlag av et flertall av sangerne. I møte med mine informanter kommer betydningen av det åndelige fellesskapet klart frem hos alle. Sammen med sangen er denne delen av fellesskapet konstituerende for miljøet i Vestergabet. Med "åndelig fellesskap" forstås i denne sammenheng det faktum og den praksis at man har en andaktsstund på hver øvelse. Et av medlemmene holder en andakt, dvs. en liten tale eller en refleksjon basert på egne tanker og opplevelser, gjerne sett i lys av et bibelord eller andre impulser. Ansvar for andakten går på rundgang blant stemmegruppene, det er fritt opp til den enkelte om man personlig vil bidra i den sammenhengen. "Fri bønn", der den

enkelte kan ta ordet i plenum, hører også med i forlengelsen av andakten. Det oppfordres, både direkte verbalt og indirekte gjennom tradisjonen og kulturen, til "å dele". Med det forstås at man forteller litt fra livet sitt, om vanskelige eller trivielle ting, og gjerne setter alt inn i et kristent trosspektiv. Man kan be om forbønn, for seg selv eller for andre. Koret har en klar profil på dette, man ønsker å fremstå som et maskulint omsorgssenter hvor menn kan dele sine følelser med likesinnede i et trygt og støttende klima. Ledelsen er klar på viktigheten av dette, også dirigenten. For ham er tilhørigheten til miljøet med gutta og den fortroligheten han opplever der, svært viktig:

Verdien av koret for deg, du var inne på det..

Ja, jeg har noen av mine beste venner der, og jeg tror at i et sånt miljø, jeg vet jo ikke, men jeg tviler på at du hadde fått det sånn i et blandakor, men, altså... hvis en eller annen har et problem, noe som er vanskelig, så er det ikke noe i veien for å avlyse øvelsen den dagen, eventuelt halve øvelsen, og så setter vi oss ned, tar en kopp kaffe og snakker om det. Det mener jeg!

Ja, mener du hele gruppa da?

Ja, hvis det er naturlig, eller...(..) det er en nokså ufarlig plass å si "hei, hør, jeg har et problem."

Ja, det er jo en veldig sterk sak, det der...

Ja, det er veldig verdifullt, og det er ofte jeg gruer meg til å gå på øvelsen, har mest lyst til å være hjemme, men nesten hver gang jeg har vært der føler jeg "dette her var veldig greit!"
(Jon)

Denne åpenheten som Jon antyder her; at det er mulig for et medlem å melde inn et problem i fellesskapet og der bli tatt vare på ved at koret sågar kan avlyse hele eller halve øvelsen, kjenner jeg ikke fra de andre mannskorene. Heller ikke fra andre kor jeg har vært med i. Denne kulturen er villet, den er valgt. At man, også i plenum, skal kunne være tilgjengelige som støtte og hjelp for hverandre, er spesifikt for Vestergabet i mitt materiale. Jon er opptatt av det han kaller "den gode maskuliniteten":

Hva er den gode maskuliniteten?

Den gode maskuliniteten er den som på en måte er feminin, den som gjør det lettere å kle av seg den følelsesmessige rustninga som man går med ellers, og det tror jeg er lettere når det bare er menn, man trenger ikke imponere lenger... selv om vi er godt gift må det ha noe med det å gjøre når vi er sammen med damer, jeg vet ikke hva det er... i hvert fall, man kan åpne livet sitt for hverandre, med ting jeg ikke kunne ha snakket med min kone om en gang... Den maskuliniteten der, den er kanskje noe feminin... det er ikke godt å gjøre i plenum, når man er så mange. Men jeg har knyttet vennskap i dette koret som jeg håper vil vare livet ut. (Jon)

At gutta slipper å imponere når det er bare menn til stede, at skuldrene kan senkes og man kan slappe av; disse tankene møtte jeg i alle de tre korene jeg har undersøkt. I hvilken grad mannskormiljøene også gir rom for "den gode maskuliniteten", der man tidvis kan åpne livet

sitt for hverandre, er nok ulik. Kameratslig støtte og hjelp enkeltpersoner i mellom forekommer alle steder, men den grad av omsorg for sangerne man utviser, som kor betraktet(!), er forskjellig. I Vestergabet har man en bevisst policy på dette, menneskelig og åndelig omsorg for hverandre er en del av korets selvforståelse og identitet:

Jeg tror også at vi har en lav terskel hos oss for å kunne formidle ting som er vanskelig... i forhold til forbønn, da. Det har vært en kultur for det; hvis en har noe, et eller annet, med seg selv, i forhold til familie eller noen en kjenner, at en kan nevne det og legge det frem. Jeg husker bare da min far var alvorlig syk, vi skulle synge på Lindesnes fyr, jeg kunne jo ikke stille på det... men så fikk jeg en melding fra Lindesnes, fra en av guttene, at de nå stod og gjorde seg klare og at de nå hadde husket på meg og bedt for meg og min far... Jeg fikk mange sånne henvendelser i den tida, men det å få den fra mannskoret... det betydde egentlig mer enn alle de andre, det var utrolig! Vi menn snakker ikke så lett om sånne ting, men når det først kommer, så er det ikke tom retorikk, det er ekte, opplever jeg. Det er noe solid i dette, jeg tror flere tenker sånn; "en dag kan det være meg det gjelder..." (B1)

B1 er "vokst opp i" Frikirka og fortrolig med språket og kodene. Han har en sentral plass i koret og er en ubestridt ledertype. Han formidler med engasjement og innlevelse hvor viktig dette fellesskapet er for han:

Jeg vet vi har noe genuint i det i koret, og det betyr masse for meg. Og det at det bare er menn som snakker til menn tror jeg gjør det lettere å snakke om ting, skjønner du?

Ja...

Det kunne vært motsatt, det kunne vært et sted det er veldig vanskelig å vise svakhet, ikke sant, men jeg tror at det ikke er det, det er et sted der man kan stå frem som den man er, for vi kjenner hverandre etter hvert så godt. (B1)

Det er mitt inntrykk at den åndelige biten, det kristne fellesskapet, blant gutta i koret, utgjør en viktig del av opplevelsen av tilhørighet og av en felles identitet i Vestergabet.

Jeg opplevde én andakt som spesiell sterk og dypt personlig. B4 fortalte om en familietragedie som var rammet ham; hans onkel ble drept av sin egen sønn med en kjøkkenkniv. Samme dag stod drapet omtalt i VG³⁹. B4 fortalte oss om sin fetter og hans vanskelige liv, litt om familiesituasjonen, om sjokket og egne følelser og tanker i etterkant. Jeg hadde tidligere samme måned blitt litt kjent med ham på Danmarksturen, og opplevde hans brutalt ærlige fortelling til koret i andakten som en tillitserklæring til kameratene der. Likedan med hans budskap til koret; om å se og å ta oss av hverandre, gi hverandre hjelp og støtte, mens vi har tid.

³⁹ *Verdens Gang* 290910

Etter andakten til B4 hadde jeg intervju med ham. Da forsto jeg at hans budskap til koret også kunne ses på bakgrunn av selvopplevd erfaring. Han fortalte om en lang og krevende prosess for "å komme inn i varmen" i Vestergabet. (tidligere omtalt)

5.8. Vestergabet versus Frikirkens Kammerkor

B3 er innfødt kristiansander og som tidligere nevnt er han med både i Vestergabet og i Frikirkens Kammerkor. Han er spennende å lytte til når han beskriver sin opplevelse av forskjellen på miljø og kultur mellom de to korene fra samme kirkelige kontekst:

Det er nok ganske stor spredning på motivasjonen for å være med i Vestergabet, det er mitt inntrykk. Det er mange som det ikke hadde spilt noen rolle for om vi ikke hadde sunget noen ting, men bare drukket kaffe og spist kringle. Og så er det noen som helst ikke liker kaffe, som gjerne kunne synge hele tida, som ønsker å utgi plate og ut og synge mer og... Jeg heller litt til den siste kategorien, jeg liker jo å synge... (B3)

Han antyder at mange i Vestergabet ikke er opptatt av sangen i det hele tatt. Sett i forhold til mitt samlede materiale om dette koret, blir det en påstand uten dekning, utsagnet er ikke verifisert. Men at det finnes grader av motivasjon og ambisjon internt i Vestergabet, som i MS, for den musikalske siden av korets liv, synes klart. I Frikirkens kammerkor er alle på et ganske likt musikalsk nivå, mener han; de som er med der, er det fordi de liker å synge.

Ambisjonsnivået i det koret er mer homogent enn i Vestergabet:

Forutsetningene for kammerkoret var at vi skulle synge klassisk musikk, ting som ikke er for lette, litt vanskelig stoff - fordi det er interessant å synge! Derfor er folk med, de vet det er sånn. I Vestergabet er det mer sosialt, det er "en sandkassegjeng", en lek for litt større gutter... (B3)

Her kjenner jeg meg godt igjen fra min tid som dirigent for både MS og Mandal Kantori. Våre erfaringer er sammenfallende; ønsket om mer krevende stoff "fordi det er interessant å synge" preget kirkekolet i langt høyere grad enn i MS.

Hans analyse videre er også interessant, jf min beskrivelse fra MS: Han mener det er vanskeligere, som ny sanger, å komme inn i Vestergabet fordi "man der har en mindre felles faglig plattform." Jeg forstår hva han mener, men sett i forhold til erfaringene fra MS kan den påstanden synes noe underlig. Der ble det jo nettopp betont hvilken sjenerøsitet og vennlighet man ble mottatt med selv om man knapt hadde noe eget musikalsk fundament i det hele tatt. En mulig forklaring her er at man i MS har en gjennomgående svak faglig plattform; nyanser i forhold til "kor-sanglige preferanser" og sangerkompetanse er lite fremtredende. Tvert i mot –

hos mange i MS synes korets suksess å måles nettopp i antall medlemmer. Uttalelser som "nå går det bra, vi har fått enda to nye sangere!", er ikke fremmede i MS.

Sett i lys av ulikhetene mellom de to korene i Frikirka, blir B3s vurdering mer forståelig. Han mener nyansen mellom korene i frikirkekorene er viktig å være klar over:

Hvis det kommer en ny mann til Kristiansand og virkelig er interessert i å synge, en litt ambisiøs sanger, så vil han, etter all sannsynlighet, velge Kammerkoret framfor Vestergabet?

Heilt klart, uten tvil!

Men hvis han er en gammel kristiansander som kjenner noen i miljøet og søker et mer sosialt/sanglig fellesskap, så går det andre veien?

Heilt klart.

Og det mener du er gjennomgående?

Ja, det tror jeg. (..) Egentlig litt rart i forhold til dette med ambisjoner, for det er jo ingen som går i Vestergabet som misliker å synge, alle liker jo å synge! Men vi har jo hatt med noen selv om de ikke likte å synge, det var ukas fritime fra familien... (B3)

Hans analyse stemmer ikke med historiene til B2 og B4. De velger å være med i mannskoret selv om de begge har slitt lenge med å komme helt inn i miljøet. Og selv om begge hevder at de primært er med pga det musikalske tilbudet, de har ikke sin sosiale base i koret. Å skifte til Kammerkoret synes ikke som noe alternativ for dem. Motivasjonen for manns-sangen, mannskorsangen, er sterk nok til å stå i mot fristelsen til å bytte til et mer musikalsk ambisiøst kormiljø. Kanskje er det denne gode og unike miksen, blandingen av et godt, men slett ikke strebersk(!), musikalsk tilbud med en passelig dose guttehumor og uforpliktende "mannfolkprat", som er noe av hemmeligheten? Det kan også synes som om graden av "sørlandskhet", fortroligheten med de sørlandske kodene, er omvendt proporsjonal med den vekt medlemmene legger på det musikalske i koret. Her er selvsagt mange nyanser og avskygninger.

5.8.1. Resepsjon. Stolthet

En litt overfladisk vurdering av B3 sine synspunkter ovenfor skulle kanskje tilsi at Kammerkoret, som "det flinkeste" koret, fikk mest respons fra tilhørerne. Sånn er det ikke:

Det som er litt morsomt, da, noe vi opplever når vi er rundt og synger med Vestergabet, alle som hører på oss synes det er utrolig stas med mannskor!! Ikke nødvendigvis fordi det er vi som kommer, men at det er et mannskor! Og spesielt i Frikirka, ved gudstjenester, så kommer mange bort etterpå, tar oss i hånda, "den var så fin!", "dere er så gode!"

Hva er det? Er det ikke sånn med Kammerkoret?

Nei. Jeg vil ikke si det er stikk motsatt, men... vi synger jo mer krevende, litt mer uvanlig, musikk. "Ja, den var jo veldig fin den der, men den var jo litt rar..?!" mer sånn, "var litt merkelig, den..." mens med mannskor... jeg tror at hvis vi bare hadde stått der(!), hadde det

vært stas. (..) mest blant de eldre (..) Kanskje er mannskor i seg selv litt mindre farlig, mer "hyggelig", jovialt? Sånn er responsen overalt, uansett, i alle fall. Stor forventning rundt forbi, stor stas, sinnsykt stor stas(!) (B3)

At repertoaret til enkelte kammerkor kanskje kan virke fremmed og utilgjengelig for en del tilhørere, er jo ikke utenkelig. "Moderne klanger" virker ofte "rare og stygge" for utrenede eller konvensjonelt orienterte ører hva korsang gjelder. Likevel antyder B3 her noe essensielt, tror jeg. Han peker på noe av det som var bakgrunnen min for denne oppgaven, en vag anelse om hvordan mannsang i flerstemt utgave oppleves av mange mennesker. "Det er utrolig stas med mannskor!" (B3) Mannskorsangen vekker ofte positive følelser. Jeg har tidligere referert til den anmeldelse MS fikk etter en julekonsert i Farsund. Også BBB kan fortelle om liknende omtaler, om enn ikke i like panegyrisk ordelag. Jeg har i denne oppgaven valgt ikke å snakke med tilhørerne til korene, og kan derfor ikke utlede noe mer om hvilke kvaliteter det settes spesielt pris på. Men mange av mannskorsangerne gir selv tydelig uttrykk for sin vurdering - "mannskorsang er fint!"

Og karene i Vestergabet, hvordan tenker de om seg selv, i koret:

Er det litt karslig, litt macho, å synge i mannskor?

Ja, vi er jo stolte av å være med i Vestergabet, det er vi, absolutt!

Mer stolthet enn over å synge Nystedt i Kammerkoret? Går det mer på identiteten?

Kanskje. Jeg synes det er mye gøyere, for min egen del, å synge moderne ting i Kammerkoret. Men det er morsomt å synge i mannskor også, for alle har et eller annet forhold til mannskor, et eller annet, en onkel som... (B3)

B3 poengterer **stoltheten** som sangerne i Vestergabet kjenner på i forhold til å synge i koret. Hva han grunner denne i, kom ikke spesifikt frem, men kontrasten til MS og A5 sin betoning av **manglende stolthet** er slående. Vestergabet holder utvilsomt et betydelig høyere musikalsk nivå enn MS. Her tror jeg mye stikker, man sliter musikalsk i MS. Likevel - denne positiviteten som B3 refererer til at Vestergabet stadig blir møtt med, har jeg også møtt og erfart i de andre mannskorene.

5.9. "Sangen"

At "sangen", som et uttrykk for alt det klanglige, det faglige musikalske, er viktig for medlemmene i Vestergabet, er det ingen grunn til å betvile. Det er ikke bare miljøet og "gutta" som teller. I min spørreundersøkelse stilte jeg spørsmålet om de like gjerne kunne vært med i andre mannsfelleskap, for eksempel en trimgruppe eller en bridgeklubb. De aller fleste, sytten av nitten, ga klart uttrykk for at **sangen** er konstituerende for dem, det er den som definerer hvorfor de er med i koret. "Liker å opptre og bruke stemmen, kor og sang er

gøyest, å få respons(på sangen) er gøy(!), sang er utfordring og moro, sang er godt for sjelen" er begrunnelser. En uttalte: "Er også med i en whiskyklubb med menn, men en musikalsk mannssetting er det optimale." Også mine informanter er, på hver sine vis, tydelige på hva som er viktigst for dem. Både B2 og B4 sier at de primært er med i Vestergabet på grunn av korets musikalske tilbud.

Men i Vestergabet synger man kun i formelle sammenhenger, man synger **i kor**. Dette gjelder tilsynelatende også når man er på tur. I Danmark sang vi på den offentlige gudstjenesten i Sæby kirke søndag formiddag. Ellers ikke. Aldri. Sånn er konteksten og kulturen. Man **er** et kor, og man **synger i kor**. Ingen av gutta dro i gang litt glad allsang utpå kvelden. Koret hadde heller ingen på-sparket-opptredener verken på torget i byen eller på restauranter ved fellesmiddager slik jeg er vant til fra andre mannsangmiljø. Den uformelle, uforpliktende og smittende sangen som stadig bobler fram, kjenner jeg igjen fra MS og BBB. Også Faulkner og Davidson (2006, s. 223) understreker **den uformelle sangen** i sin forskning fra mannskoret på Island. Men altså ikke i Vestergabet.

5.9.1. CD-en "Med slips"

Samtidig som Vestergabet tidvis synes å fremstå som "en sandkassegjeng"(B3) og en lekeplass for store gutter, så gir koret ut egen CD⁴⁰. Denne baserte seg på en tidligere kabaret:

Høsten 2005 satte koret opp kabareten "Mannens følelsesliv fra Æ til Å" på Christianholm festning. (...) Det ble totalt seks forestillinger med fulle saler og gode tilbakemeldinger fra både publikum og media. Her var sangtekstene skrevet av Tore Thomassen og melodiene av Jon⁴¹.

Vestergabet kan utvilsomt fremstå som et meget bra kor. Alle guttene er erfarne korsangere, og nevnte kabaret og CD-produksjon viser dette i klar tekst. Også her ser vi Jon sin signatur; det er han som er korets musikalske kapital, og som gjør at koret har store muligheter i seg. Sangtekstforfatter Tore Thomassen forteller:

Vi skulle ta utgangspunkt i koret, hva de kunne legge seg selv i. Jeg snakket med Jon om prosjektet, om tematikk med mer, og gikk hjem og lagde tekster. Jon frigjorde tekstene med sin musikk til.

Tematikken er omkring karaktertrekk ved MANNEN. Jeg prøvde å lage tekster som var relevante for guttas eget liv, det handler "om dem". Kabareten var preget av uhøytidelighet, man skjemmes ikke over eierforholdet til tekstene/sangene, tvert i mot. Tekstene har kanskje en frigjørende form for selvinnsikt, de synges/formidles sammen med andre med samme utgangspunkt og "felles virkelighet".
(referert fra samtale på telefon, kontrollert pr e-post, 120111)

⁴⁰ VESTERGABET og Jon Kleveland, "Med slips", SK 005, Lynor, Kristiansand, 2008.

⁴¹ <http://www.Vestergabet.no> 210111

Alle sangerne som jeg snakket med om kabareten, var meget positive til denne. Flere fortalte at det var gøy, meningsfullt og utviklende, de opplevde at sangene handlet om deres eget liv, man kom nær sitt eget. Ønsket om "å møte folk utenfor menighetens kjerne"(B2) ble innfridd, og med stor suksess. Om sangene og tekstene hadde noen "dypere betydning" for koret og sangerne, i hvilken grad deres maskulinitet og identitet ble styrket og positivt utfordret, gir materialet ingen klare holdepunkter for å hevde. Dirigenten reflekterte:

Det var jo kjempegøy, men (..) det er jo alltid moro å være med på en suksess uansett, og det gav oss jo et image...

Hadde det noen betydning ut over det at det var gøy?

Mange av de som kom der mente at det var veldig viktig, hadde noen saftige uttalelser... men jeg vet ikke hvor viktig det var.

Gjør det noe med koret?

Ja, det tror jeg, det tror jeg, det skapte en bevissthet rundt det å være **mannskor**, styrket identiteten, absolutt, det gjorde det. Vi kunne jo for så vidt gjort mange prosjekt som hadde styrket en eller annen identitet, men...

Kan man si at det viktig for menn i førtiårene?

Ja, Tore meiner det...

Er det en eller annen bevissthet rundt dette med at jeg faktisk er en mann, å få lov til å være en mann, få føle som en mann, er det noe vi lengter etter å få høre?

Jeg vet ikke... mange av de andre som var med sier det. Men jeg vet ikke, det er kanskje det..? (Jon)

Jon har et nøkternt syn på i hvilken grad kabareten hadde noe videre betydning for den enkelte sanger, men unnsår ikke at "mange av de andre som var med sier det..." Tore Thomassen kom i vår dialog med noen spennende tanker som setter sangene i kabareten inn i større sammenheng:

I hvor mange sammenhenger kan Mannen møte seg selv, det være seg som både utøver og som publikum? Noen generelle livserfaringer ligger til grunn.

Koret er, og kan kanskje i enda høyere grad bli, et godt sted, et element å utvikle seg i som menneske og som Mann. "Mannens følelsesliv fra Æ til Å" er en sammenheng hvor referanser trekkes og knyttes til andre menn, hvor man kan få jobbe også tekstlig med temaer omkring eget liv. (Tore T)

Uthevingen er gjort av meg som en respons på en uttalelse som forteller at flere aner det samme som jeg har gjort. I etterkant av feltarbeidet mitt har jeg hørt CD'en flere ganger. Den tekstlinja jeg har bitt meg merke i er fra sangen DU ER IKKE MANNEN HER I GATA, en sang om hvilken det på coveret står: *Kan hende er det en av de største utfordringene vi har som menn i dag: Å være til stede.* Linja i refrenget lyder:

Du er mannen som ikke var hjemme da livet kom på besøk

Du var fremgangsrik til det siste og slo Alvoret bort med en spøk

Min samlede erfaring med Vestergabet var at de der, kanskje mer enn i andre kor jeg har vært innom, klarte nettopp dette: Å kombinere den maskuline, litt spøkefulle og "ytre" væremåten med en aktiv tilstedeværelse for hverandre, i alle fall hvis alvoret var der, hvis det var noe som virkelig stod på. Samtidig som vi vet at flere syntes det var vanskelig å "komme inn i" koret. Intensjonen og viljen synes i alle fall å være til stede.

6. BALLASTBRYGGA BOYBAND

Jeg er selv medlem og musikalsk leder i mitt tredje case, Ballastbrygga BoyBand (BBB), et lite mannskor på tolv medlemmer. Eller et "boyband" som medlemmene ynder å kalle seg selv og å omtales som. Jeg har i metodedelen drøftet min "dobbelrolle" som deltager på feltet og forsker, kapittel 3.3.3.

I vedtektene⁴² heter det at

"BBB er en musikalsk mannsforening som driver med flerstemt sang. BBB har vært i virke siden den spede starten tirsdag den 18. mars 2003.

BBB er opprettet for å spre glede gjennom sang og opptredener i inn- og utland. Parallelt utgjør BBB et eksklusivt fellesskap, et privilegium av en sosial oase for de til enhver tid registrerte medlemmene i foreningen."

Vi ser her at BBB skiller seg fra MS selv om begge definerer seg som en "forening": BBB har en eksplisitt uttrykt målsetting ut over sin egen sfære; bandet har et formål, det er opprettet med det klare mål for øye "å spre glede gjennom sang og opptredener (..)" Her legges føringer.

I følge vedtektenes andre del er BBB også "et eksklusivt fellesskap, et privilegium av en sosial oase for de til enhver tid registrerte medlemmene i foreningen". Det sosiale livet og fellesskapet har en egenverdi når BBB er sammen. Ordet "eksklusivt" kan her forstås på to måter: antallet medlemmer i BBB er begrenset. Vi er, og ønsker kun å være, tolv stykker. Samtidig er vi eksklusivt maskuline. Det ligger under, som et gitt premiss; her er guttas egen sone.

6.1. Historien så langt

BBB er et kameratprosjekt. En musikervenn fra et bandprosjekt i Kristiansand på tidlig åttitallet flyttet til Mandal i 2002. Etter kort tid opprettet vi kontakt igjen, og snart lanserte han en idé som han vil ha meg med på: Han ønsket å starte et lite, musikalsk mannsensemble. Firestemmig sang skulle være utgangspunktet, barbershoptradisjonen var forbildet. Det hele skulle være i en munter og humørfylt setting, show og sangglede skulle prege våre opptredener. Han ville at jeg skulle være musikalsk leder, ha ansvar for det som høres; han skulle være "kunstnerisk leder" og ha ansvar for "alt det andre". Han hadde erfaring med noe i den retning fra før og fortalte engasjert:

⁴² Reviderte vedtekter vedtatt i årsmøtet 160210

Det var et konsept. Prester, jurister, direktører, alle typer... sangen, det sosiale, skape noe, opptre, være i kommunikasjon med folk, stram regi, masse humor, folk bidro med det de kunne, løssluppet, høyt under taket. (C2)

Videre poengterte C2 at "BBB skulle være mer seriøst, vi skulle fortsatt vektlegge kommunikasjon med publikum, ja, men det måtte klinge bra!"

Vi begynte som åtte mann, men utvidet ganske snart til tolv. Tre på hver stemme gav oss mer trøkk i sangen samt at vi ikke ble fullt så sårbare musikalsk for mulige forfall ved opptredener. For **opptredener** er et sentralt element i BBB, også jf vedtektene. Vi tar oppdrag; gjerne i form av en liten halvtimes program der vi, ofte uanmeldt for forsamlingen, kommer syngende inn midt mellom gjestene og holder en humørfylt minikonsert.

6.1.1. Bryggekveldene

I tillegg har vi utviklet vårt eget helaftens konsept; **bryggekveldene**. I fem-seks år har vi vår og høst arrangert en bryggekveld i vårt øvingslokale på Ballastbrygga i Mandal. Kveldene går over følgende mal: Konsertavdeling med BBB (ofte innledet med en egenprodusert musikkvideo), fiskesuppe med mer, ny konsertavdeling, allsang ut i de små timer (mer om allsangen senere). I praksis har bryggekveldene vært "venners-venners-fester" med påmelding, da lokalet vårt kun er registrert for hundre tilhørere. Lokalets størrelse har vært både en styrke og en begrensning: Styrke fordi det alltid har gitt en intim og stemningsfull atmosfære (det har bestandig vært utsolgt hus), og en begrensning fordi vi aldri har kunnet "ta steget videre" pga plasshensyn. Bryggekveldene har gitt oss masse sceneerfaring, gode inntekter og mange hyggelige kvelder sammen med entusiastiske supportere.

6.1.2. Turer

Inntektene fra så vel ulike betalte opptredener som fra bryggekveldene går inn på vår felles fest- og turkonto. Første store tur var våren 2007 da hele BBB, tolv mann i tallet, reiste på en seks dagers tur til New York City, USA. Siden har vi vært i Dublin, Irland, våren 2009. I skrivende stund har vi nettopp gjennomført vår tredje utenlandsreise: I månedsskifte mai – juni 2011 var vi på en drøy ukes tur til Vietnam hvor basen var Ho Chi Minh-byen (tidligere Saigon)⁴³.

⁴³ Inntrykk og stemning fra turen ble formidlet på egen blogg (se <http://bbbontour.blogg.no/>) 060611

6.1.3. Kathrine-showet

2010 ble et merkeår for BBB. For første gang tok vi steget ut av vår egen lekestue på Ballastbrygga og annonserte åpent med konsert i Mandal sammen med Kathrine Nor Gundersen, en lokal sang- og revystjerne. Etter tre fulle hus på Ballastbrygga i mai satte vi samme konserten opp igjen på en større scene i november med mer enn fire hundre betalende tilhørere⁴⁴. På Kathrine-showet ble det en annen dynamikk i forestillingen vår enn vi klarer alene. Samarbeidet gav oss et større mangfold i det kunstneriske uttrykket.

Variasjonsmulighetene gjorde at vi i større grad enn tidligere fikk tatt i bruk den enkelte sangers "sidekompetanse":

Siden vi ikke er et reint kor, dvs. ikke "bare" et kor, gir BBB rom for flere sider av artistrollen. Det gjøgles til, vi kan bære frem hverandre... selv om vi har en basis i den firestemmige mannsungen. Vi har en bredere palett enn et tradisjonelt mannskor, der er det snevrere og likere roller, kun sang; vi har talere, ikke fordi vi trenger det, men fordi vi **har det**, og mange musikere, dansere, entertainere... det er genialt! (C3)

6.2. "Sangen" og fellesskapet

I BBB viser det seg nesten umulig å skille mellom de to begrepene i overskriften. "Sangen", som et uttrykk for alt det musikalske, og det sosiale fellesskapet er sterkt innvevd i hverandre. Alle utenom én skriver i min spørreundersøkelse at de ser det musikalske og det sosiale som to likeverdige størrelser i denne sammenhengen. (Den ene antydte 70/30 vektning av det musikalske). Her er et samspill, ord som "det ene fremmer det andre", "de understøtter hverandre", "like bra og like viktig", går igjen. En skriver at "det musikalske gir et godt sosialt miljø når vi presterer godt". Også andre mannsfellesskap er bra, men tendensen er klar: *"Dette er bedre, sangen gir en kick som jeg liker, gleden over harmoni/samklang, prestasjonsfellesskap. Glede ved opptredener!"* Sangen er grunnleggende; å hygge seg med sang i BBBs setting er selve kjernen for mange:

Basisen, energien i å synge sammen, det låter bra(!) og JEG er med (!), følelsen av å tilhøre et "vinnerlag", konserten vår på Times Square i New York... vi blir sett, lagt merke til, gutta kan synge..! (C5)

⁴⁴ BBB er på Facebook, se http://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=231676973525212&id=100000487340247#!/group.php?gid=173054129023 140611

6.2.1. Hva vil vi?

"BBB er opprettet for å spre glede gjennom sang og opptredener i inn- og utland." (jf vedtektene) BBB sitt varemerke i møte med publikum har hele veien vært vår "spilleglede", det har vært en form for smittende entusiasme rundt det hele:

Hva er mantraet, hva sier folk til oss hver gang vi har vært ute? *Det ser ut som dere har det så gøy på scenen!!* Gutta trives på scenen, har det gøy! (C5)

"Å ha det gøy" er av stor verdi i BBB, erfaringer og empiri tyder i den retning. Vi vil ha det gøy, internt i bandet, når vi er sammen og når vi opptrer. Og - fra scenen er det vår ambisjon å være gledesspredere også til publikum. At BBB oppleves som et underholdningsband mer enn som et tradisjonelt kor, at våre tilhørere skal berøres med flere sanser enn "bare å lytte til fin musikk", den "pakken" er en viktig del av bandets selvforståelse. Her er en grunnleggende filosofi; det **skal** være moro å oppleve BBB "live", vi **vil** underholde. Flere av mine informanter uttrykker dette ekspressivt:

Vi er ikke først og fremst et kor, vi shower jo, vi er en showgruppe, "entertainment" i barbershop-tradisjonen...

Balansen, spenningen, mellom det å skulle levere noe bra musikalsk og samtidig levere noe veldig morsomt, er det en type "konflikt" her?

Nei, jeg synes det beriker hverandre. Jeg liker godt å stå på en scene! (C3)

Jeg synes det er moro å opptre! Ville alltid gå ytterst i Strindens Promenadeorkester, ville gjerne se på publikum... Vi var tolv mann i korpset, det var fordi vi skulle dele på en kasse øl og gå inn i tre taxier!! Og nå er vi tolv igjen - jeg synes det er fantastisk moro, altså..! (C1)

En av karene har deler av sin korerfaring fra Svæveru'-koret ved Norges Handelshøyskole i Bergen. For ham er det naturlig å ta initiativ og å være med der sjansen byr seg:

Ved opptak til koret måtte du stå på ei ølkasse og syng, fortelle om deg sjøl, bli pepa med spørsmål av gutta som satt i sofaen og drakk øl... Miljøet var sånn: Du måtte melde deg på, hive deg frempå, være offensiv, ønske å ta soloer. Det lærte du der... (C5)

Denne offensive holdningen som C5 antyder, er på mange måter også blitt BBBs attityde: Vi vil ha "øyekontakt" med publikum, og det er **vår** oppgave å etablere kjemien og den gode kommunikasjonen med publikum.

C5 uttalte tidligere at folk sier "det ser ut som dere har det så gøy!!" Min erfaring tilsier at publikums respons betyr mye i BBB, og ikke minst gleder det gutta med slike tilbakemeldinger. Fokuset på **opplevelsessiden**, både for utøvere og tilhørere, kjenner vi igjen fra de andre korene. Parallellen til MS sine erfaringer fra konserten i Farsund og til Vestergabets tilbakevendende positive resepsjoner på deres sang, er klar. "Musicking"-

prosessen (Small 1998), å være med i fellesopplevelsen, er i BBBs ånd. Helheten er viktigere enn detaljene i musikkfremførelsen. Kanskje er dette kjernen i BBBs visjon: å bidra gjennom våre opptredener til å virkeliggjøre noen av Ruuds ord om "musikkens evner til å fremme helse og livskvalitet ved å skape tettere menneskelige relasjoner og meningsfylte øyeblikk" (Ruud 2001, s. 6) For våre tilhørere, ja, og for oss selv.

6.2.2. Allsang

I de tre mannskormiljøene jeg har sett nærmere på er det ingen tvil om hvor **allsangen** har størst plass. Både i sosialt lag og ved offentlige tilstelninger er den unisone fellessangen viktig i og for BBB. Tanken om at "folk synger jo ellers bare i kirka(!)" har gitt oss en form for visjon om å gi voksne mennesker anledning til å hygge seg ved å synge med på kjente og populære sanger. På bryggekveldene har vi utviklet et eget konsept der allsang har en sentral og selvstendig plass i programmet. Med stormskjerm og moderne teknologi kan fellessangen gjerne vare i flere timer etter konserten. Enkelte av gutta er pådrivere, noen har alltid trivdes i forsangerrollen:

Jeg ble tidlig forsanger i Studentersamfundet, ofte med tusen stykker til stede, forsanger på absolutt alt, i alle år: "J, opp!", oppgave med å starte sangen, helt fra ikke noe; ikke mikrofon, ikke instrumenter. (..) Jeg synes det var fantastisk moro å synge!! Og jeg sang og jeg sang, høyt og, ja, i familien synes de det ble litt mye... Jeg sang så HØYT, ble kalt Mr. Bean. (C1)

Gutta i BBB bygger band og veksler om å lede sangen. Og det har slått an – responsen har mange ganger vært en blanding av takknemlighet og opprømthet fra publikum over "at det går an å få være med og synge sånn!" C5 har en særlig energi og spilleglede ved det å lede allsang:

Hva med din uoppslitelige energi i forhold til allsang, eks etter konserter/show - til langt på natt?

Jeg synes det er moro (..) Det er noe av det jeg liker best, å kunne spille til sanger i festlig lag, gjerne helt til noen må bære meg ut... Jeg har glede av det, jeg blir motivert av det... jeg synes det er så gøy, så grusomt gøy!! (C5)

At allsang kan være inngang til en karriere som korsanger, kjenner vi igjen fra forskningen på Island (Davidson 2006, s. 228):

Many of the men's first experiences of homo-social singing come in informal settings. Highly pleasurable experiences of these informal vocal collaborations are often very significant in subsequent decisions to join the choir.

Selv om det i BBBs sammenheng ikke er aktuelt å rekruttere nye sangere, forteller prioriteringen av allsangen mye om **sangens verdi og posisjon** i miljøet. Flere av BBBs

medlemmer har ledet allsangkvelder i ymse sammenhenger før de begynte i vårt band. Et sitat fra MS og deres ordenskapitel kan passe også her: *Sangen gir livsglede!*

6.3. utfordringer og forhandlinger

Om BBB er en aldri så ideell konstruksjon med kun gode forsetter, har vi møtt flere utfordringer. Ulike forforståelse av konseptet er en ting. En delt ledelse med "musikalsk" og kunstnerisk" leder kombinert med en flat maktstruktur er et annet felt. I tillegg er definisjonen av "hva som er gøy" i utgangspunktet både personlig og relativ. Til sammen har dette gitt uklarhet om hvordan målsettingen i vedtektene skulle omsettes i praktisk, skapende arbeidsfellesskap når gutta er samlet. Her ligger en kime til usikkerhet og konflikter som jeg vil se nærmere på.

6.3.1. Visjon og diskurs

C2 hadde ideen til bandet. Han er en karismatisk leder og bandets frontfigur, og har hatt stor og avgjørende betydning for BBBs utvikling. Han har også lang erfaring innen TV – og filmbransjen, og fra arbeid som regissør og produsent av "events" av ulike slag:

Min opprinnelige tanke: Det er spennende med mannssang, og jeg har lyst til å gjøre noe med **bra sang** uten at det skulle bli Gli Scapoli⁴⁵. Skjæringspunktet her er interessant; dette med trivsel kontra øving kontra kvalitet og ikke minst det å skape **sjela**, tilhørigheten, kjærligheten til bandet, det er utfordringa. For øver man for mye, er det noen som tipper av lasset, øver man for lite er det noen som tipper av lasset. Å finne balansen, den gyldne middelvei, alle gir og tar litt... for vi har valgt å fortsette med de folkene vi begynte med. (C2)

I BBB har vi strevd med å finne "skjæringspunktet" som C2 nevner. Min bakgrunn som "seriøs" kirkemusiker og kordirigent har gitt meg en annen erfaring enn C2 har:

Hvilke vansker har det vært når du har alliert deg med en fyr som i utgangspunktet ikke er showmenneske, men et kor-menneske?

For å si det sånn: Hvis alle hadde vært elleville showmennesker, så hadde det ikke fungert...(C2)

Tidligere nevnte Marit Pukstad (1998) er opptatt av makt i kor i sin hovedoppgave. Hun viser til Michel Foucault sine teorier om makt, og skriver:

DISKURSEN inneholder holdninger, tradisjoner, regler, materiell og praksiser i en bestemt situasjon. (..) Diskursen skaper i oss en måte å tenke og oppføre oss på. Når vi har et sett med tanker i forbindelse med en diskusjon, vil det komme til uttrykk gjennom begrepene vi bruker

⁴⁵ Jf "Stjerneklart", NRK P1, 280211, intervju med Heine Totland om "Gli Scapoli", et mannskor på 20 kvalifiserte sangere på 90-tallet, om korets suksess og oppløsning. Totland begrunner oppløsningen i at koret besto av to leire; de ambisiøse som ville utvikle koret enda videre for å kunne leve av det, og de mer "chille", de som bare ville synge og kose seg... Etter hvert ble avstanden for stor, og koret raknet.

i situasjonen og sammensetninga av dem. Vi kan oppdage diskursen noen lever innenfor ved å høre hvordan de ordlegger seg. (..) Det er problematisk å jobbe sammen med folk som lever innenfor andre diskurser enn oss selv (s. 5)

Her tror jeg Foucault sine teorier treffer situasjonen i BBB ganske presist. Gutta møttes med ulike forutsetninger, sammen skulle vi bygge bandet og "BBB-diskursen". Som ingen vel helt visste hva var eller skulle bli... Som musikalsk leder hadde jeg min diskurs for situasjonen med meg fra starten, andre tenkte sitt, C2 kom med sine ideer:

Utfordringa for BBB har vært å få frem en visjon, hva skal vi være? Er delvis på plass, men det som har tatt tid, er å bli trygg på den (visjonen); hvordan dette skal te seg for publikum, innad i rekkene, og i sammenheng med hver enkeltets kvalitetsnormer på musikalitet, på performance, i hvilken grad man er villig til å "dumme seg ut.." Hva som skal til for at det skal fungere, det har vært smeltedigelen. (C2)

Uavhengig av den prosessen som har vært mellom C2 og meg for å finne en god måte å utøve et delt lederskap på der vi balanserer musikalske ambisjoner og det underholdningsmessige aspektet, har "BBB-diskursen" vokst fram, nesten på egen hånd. Gruppa består av mange ressurssterke karer, medlemmene i BBB er håndplukket i den forstand at de er spurt av enten C2 eller meg om de ønsker å være med. De siste fem årene har BBB bestått av de samme tolv gutta. Gjennomsnittsalderen, beregnet ut i fra de åtte som svarte på min spørreundersøkelse, er nå 49 år. Sammen har vi skapt en kultur, det har etter hvert "gått seg til" i en maskulin ramme som tilsynelatende alle trives med. Soloutspill har rom i BBB, alle er myndige i vår flate struktur, vi er et "band", ikke et kor⁴⁶. Samtidig må noen avgjørelser tas, og på det musikalske feltet skjer dette hele tiden. Det vil jeg se litt nærmere på.

6.3.2. "Band" kontra "kor"

Å skape en gruppe som BBB, et "showband" der det underholdningsmessige er sentralt samtidig med at det skal være bra musikalsk, er en komplisert utfordring. I alle fall når det er amatører som er med, og det er en kameratflokk som utgjør bandet. Og når det er en delt ledelsesstruktur hvor ingen er øverste ansvarlig. Vektingen mellom "det musikalske" og "showbitten" har gjennom BBB sin historie vært gjenstand for mange forhandlinger. Som musikalsk leder har jeg i perioder kjent på frustrasjon over manglende innflytelse og mulighet for å få gjennomslag for mine musikalske ideer for bandet. Ønske om å utvikle BBB

⁴⁶ "Band" forstås i denne sammenheng som en ikke-hierarkisk organisasjon, der alle skal få komme til ordet, mens "kor" tenkes som et hierarkisk system med én sjef, dirigenten.

musikalsk etter gitte preferanser, må i stor grad tilpasses en noe utydelig helhetsforståelse som preger bandet: "Vi skal ha det gøy!"

Balansepunktet her; mellom i hvilken grad en leders autoritet og gjennomføringskraft skal få rom samtidig som enkeltmedlemmene i gruppen skal bli tatt på alvor og ha mulighet til å fremme ideer, er klassisk og krevende i prestasjonsgrupper, også i kor. Bailey og Davidson skriver:

.. that a successful group experience is often achieved through a prudent balance between individual and group needs. It is important for individuals to have the opportunity to express ideas, yet it is also important to have a group leader who can effectively wield authority when a homogeneous resolution is not available. (2002, s. 227)

I perioder har jeg kjent på en ustyrlighet når BBB er samlet, en form for vårslipp av oppdemt og uforpliktende tøys og tull. Sånn sett er det lett å se parallellene til MS og Vestergabet. Sjargong og språk har svært mange fellestrekk mellom gruppene, og det er mye bra med det! Likevel: I BBB har én del av meg, den "ikke-ansvarlige", kost seg i den atmosfæren, mens den andre delen, "den musikalsk ansvarlige", til tider har vært frustrert.

Min opplevelse av denne dobbelheten hos meg selv klarnet noe da jeg ble kjent med hovedtrekkene i Michael Apter (1982) sin teori om dynamikken og strukturen i motivasjonstilstander hos mennesker. Sven Svebak formulerer seg slik om Apters teori:

Spesielt relevant her er at humor bare oppleves som morsom dersom vi er i en motivasjonstilstand preget av fokus på øyeblikket og på at handlingene har verdi i seg selv, slik som i lek, improvisert og på impuls. I den motsatte tilstanden, den seriøse, vekker humor snarere irritasjon eller bekymring. Da foretrekkes aktiviteter med en hensikt ut over seg selv – aktiviteter som er målrettede og planmessige. (Svebak 2000, s. 62)

Min motivasjonstilstand, som ansvarlig musikalsk leder, har ofte vært mer seriøs enn hos mine sangerbrødre (jf Apters teori). Manglende myndighet, les: dirigentautoritet, til å kunne gjennomføre oppdraget mitt, nemlig å få bandet til å synge bra(!), har i perioder skapt frustrasjon hos meg.

Også C2 har kjent på spenningen mellom egne drømmer for bandet og den faktiske situasjonen med det mannskapet vi har. I 2009 toppet tingene seg, noe som førte til flere møter og runder med hele bandet der følelser og forventninger ble luftet ut og alle fikk komme til ordet. I ettertid ser nok både C2 og jeg at vi kanskje ikke hadde fundamentert noen felles visjon for bandet godt nok sammen; vi dro i gang med stor entusiasme uten å ha tenkt så mye i forkant. Refleksjonene som vi uttrykker her er i så måte dyrekjøpte.

Hva jeg personlig opplevde som fint og positivt motiverende for videre drift, var den forståelse og sjenerøsitet både mine og C2s frustrasjoner ble møtt med i gruppa. Vi hadde begge, hver på vår måte og på litt ulikt tidspunkt, et behov for å få avklart og bekreftet vårt mandat for hhv musikalsk og kunstnerisk ledelse av bandet. I ettertid ser jeg at den omsorg og vilje til løsninger vi ble møtt med, rommer noe av den "feminine maskuliniteten" jeg formidlet fra Vestergabet. Samtalene i plenum i bandet, der vi fikk satt ord på våre frustrasjoner, var samlet sett gode stunder som klargjorde problemstillinger og i stigende grad tydeliggjorde bandets felles visjon. Samtidig styrket disse rundene kameratskapet og følelsene av fellesskap og tilhørighet internt.

6.3.3. Prestasjonsgruppe og kameratgjeng

Hovedskillet har gått, slik jeg ser det pr d d, mellom en forståelse av BBB som en prestasjonsgruppe med klare ambisjoner om å kunne levere gode musikalske show – og et syn på BBB som en kompisgjeng som skal ha det gøy sammen, og så får musikken bli som den kan og vil... (logg 230210)

Overskriften og loggreferatet antyder en spenning internt i BBB. Kanskje er her en parallell til spenningene i Gli Scapoli (fotnote 45) i perioden før koret gikk i oppløsning? Uenigheten har i stor grad handlet om vekting av nevnte ytterpunkter. Begge deler er viktige, og begge deler ønsker vi å ha med. Men miksen er krevende: Det **må** stilles krav i en prestasjonsgruppe, det ligger i sakens natur. Det er et visst press på å levere og prestere, og det blir tydelig hvem som bidrar i positiv eller eventuelt i negativ retning, på alle områder. Samtidig er det vanskelig å stille krav til egne kamerater. Et eksempel, som jeg husker med et visst ubehag, viser noe av dette:

Første performance jeg var med på, på GK plass, jeg hadde bommet med insulinen, fikk en helsikes føling... måtte ut å løpe, få i meg noe mat, var forferdelig kjedelig, var SÅ stresset, vanskelig å høre og å se... en helt ny setting for meg de greian der... Og så fikk jeg det tvert, jeg hørte vel at det ikke var alle jeg sang så godt på, men jeg hørte jo ikke meg selv, var så stresset... men DU hørte meg jo, åssen jeg sang, så du plasserte meg bak: "J, du får ikke synge på den her, det er for surt... sett deg her!" Og, det er klart, det var jo en veldig interessant sak for meg også, må si det... jeg var jo sjef for hundrevis på jobb, her kom jeg i et helt annet miljø og var en novise... (C1)

C1 er en sterk person som nok fikk en litt røff behandling i starten av sin sangerkarriere i BBB. Hans erfaring fra vokale band og kor var minimal. Etter hvert så han sin egen situasjon:

Sannsynligvis hadde jeg behov for å bli "tatt ned" litt, jeg var vant til å synge, uten mikrofon for fem hundre, tusen stykker... og så kom jeg der og måtte lære meg å **lytte** til de andre. Det

var vanskelig - og så måtte jeg treffe tonen, måtte høre meg selv... jeg taklet ikke dette til å begynne med, hadde ikke øvd nok, visste ikke hvordan jeg skulle øve. (C1)

Nevnte eksempel hører til unntakene og liknende kommer neppe til å skje igjen. Bandet er blitt langt tryggere og dyktigere siden den gang. Kameratskapet er også utviklet, lojaliteten til gruppa og det fellesskapet og den identiteten som BBB utgjør og tilbyr, er stor. Her er sterke bånd, noe følgende sitat vitner om:

Jeg husker da det var på det tyngste for meg for et år siden, etter en øvelse jeg tenkte at "nå er det ingenting igjen her", var bare frustrert... men jeg bare merket at skulle jeg nå klippe navlestrengen og sluttet i BBB... da merket jeg at tårene presset seg på. Ikke for sangen, først og fremst, men for kameratskapet, for tilhørigheten, for det sosiale miljøet, det betyr noe. (...) Kontakten, du er med og bygger noe, og det settes pris på alt du er med og bygger også. (C2)

Balsnes er opptatt av sosiale bånd og nettverk i sin undersøkelse av koret Belcanto (2009, s. 194). Også Finnegan argumenterer for den videre betydningen av musikalsk fellesskap:

(...) music in Milton Keynes or elsewhere has many *non*-musical implications. (...) (The local music groups) all provide settings in which people can act in many different and quite down-to-earth ways – finding opportunities, for example, to make friends. (1989, s. 327 - 328)

I BBB er vi enda tettere på hverandre enn i et større kor; vi er et eksklusivt, lukket sosialt fellesskap der miljøet og kameratskapet er en viktig maskulin sone for medlemmene. Bandet representerer en kilde til sang og glede, til helse og livskvalitet for den enkelte. Likevel har vi altså gått gjennom flere faser med til dels sterke motsetninger, følelsene har vært sterke. "Følelser kommer av at noe betyr noe!" sa C1 ved en anledning.

6.3.4. Bygge trygghet internt for å kunne prestere eksternt

For bandet som helhet har det vært en lang prosess å skape tryggheten hos hver enkelt som må til for å kunne by på seg selv fra scenen. Å skulle være ledig og tidvis morsom, skulle "showe", samtidig som man skal levere god firestemmig mannskorsang, er en krevende øvelse. Å finne ut av sine mer eller mindre skjulte talenter i så henseende, krever at man prøver ut ting. Og dette må skje i et samspill med de andre i bandet, det må skje på øvelsene. I mangel av en felles klar forståelse av gjeldende diskurs i bandet, oppsto av og til frustrerende episoder:

Jeg tenkte vel i perioder at vi burde prøve å skille snørr og bart, "jobbe" mens vi jobbet, ikke tulle og tøyse hele tida, men lære oss musikken - og så gjøgle på scenen. Men det er mulig det var en noe forenklet tenkning...?

Det blir jo på en måte et litt teoretisk skille mellom disse to... jeg tror ikke alltid det er like lett å skille. Vi er jo hele mennesker hele tida, og vi er ikke profesjonelle gjøglere. Dermed må vi skape dette sammen, og det skaper vi i et samspill. Det er klart vi er individualister, men, det

er klart... jeg kunne ikke gjøre alt det der sprøe som jeg gjorde hvis jeg ikke var trygg på at de andre synes det var ok. Og da må du sjekke det litt ut i forhold til det, føle hverandre litt på tennene, hva er det som er ok og ikke ok i gruppa. (..) Vi kunne ikke ha nådd gjøglernivået, det tror jeg ikke(!), uten å ha den sosiale tryggheten. (C4)

"Å føle hverandre litt på tennene, hva er det som er ok og ikke ok i gruppa". C4 sine uttalelser handler om å finne sammenfallende diskurser, jf nevnte Pukstad (1998). Han har lang erfaring som leder i kommunale sammenhenger, og som kordirigent. I ettertid ser C4 den møysommelige veien BBB har gått, med tidvis rotete og ustruktureerte øvelser, med forhandlinger og diverse konflikter om roller og mandat, retning og mål, som en nødvendig prosess for en gruppe som vår:

Det er jo klart, det ble veldig mye moro, men det gikk jo ut over kvaliteten på øvelsene, og det gikk ut over den musikalske framdriften/utviklinga. På den annen side var den også viktig den biten, tror jeg, for den bygde opp tryggheten, bygde opp kreativiteten og assosiasjoner i forhold til det å skape noe, bygge opp en gruppe... (C4)

6.3.5. Å bli sett!

"Korarbeid handlar kanskje vel så mykje om å bli sett som å bli høyr". (Nørsett 2003, s. 119) Dette tror jeg er en viktig og riktig uttalelse. Budskapet blir i tillegg satt enda mer på spissen i et vokalt band enn i et kor. En liten gruppe menn som synger sammen er mer krevende, mer marginal og ekstrem enn et større mannskor i forhold til å bygge personlig selvtillit, selvbilde og identitet. Mulighetene for både "stjernestatus" og "taperstempel" er åpenbart større i BBB enn i MS og Vestergabet. Jo mindre gruppen er, jo større trykk blir det på den enkelte. I små, skapende fellesskap blir enkeltpersoner mer profilert enn i kor. Et **band** er en sårbar gruppering; kreative prosesser skal drives fram under en relativt flat maktstruktur. Noen vil nødvendigvis være mer kreative og ha mer kompetanse enn andre på ulike felt, ta mer plass, være mer frempå... Muligheten for å føle seg oversett eller tråkket på er kontinuerlig til stede. Den enkeltes sårbarhet er stor når samtlige tolv mann i BBB stilles midt i rampelyset og blir utlevert med det man er og har.

Mannskorsang er en viktig arena for å bygge selvrespekt og mannsidentitet. Mye empiri fra mitt feltarbeid tilsier det. Men min erfaring tilsier også at det i maskuline sammenhenger er ytterst viktig at alle opplever seg sett og respektert. Kanskje er menn enda mer sårbare enn kvinner på det området? Er det den tradisjonelle mannsrollen som slår igjennom, tro, et klassisk maskulint selvbilde som stadig må skjøttes og vedlikeholdes? Følelsen av å være bra, være noe! Være en mann?! "Maskulinitet er en sårbar ting", skriver Jørgen Lorentzen (1996, s. 185).

I BBB tror jeg vi på ymse vis har kjent på noe av dette alle sammen, lederne inklusive. Med de friksjoner og forhandlinger det har medført.

6.4. Performance

Samtidig som vi i BBB i perioder har vært uenige om vekting og prioriteringer, er vi internt klar over at det er våre komplementære ferdigheter som er BBBs kapital og samlede styrke. I en hver kunstnerisk prosess oppstår det spenninger. C2s og min oppgave er gjennom en prosess å forløse bandets samlede ressurser for å skape et best mulig produkt:

Vi forløser noe mer i vårt band enn i et kor...

Ja, og vi kan forløse enda mer..! (C2)

Vårt samlede produkt og det vi stadig ønsker å forløse mer, er vår performance, vår framtoning på scenen. Det er ikke vanskelig å peke på paralleller mellom BBBs tanker om eget sceneuttrykk og Liz Garnett sine beskrivelser av idealene for oppføringspraksis i barbershoptradisjonen (2005, s. 111 ff). Kostymer, koreografi og den kunstneriske frihet i forhold til det skrevne notebilde, er sentrale elementer. Man ønsker "å få maksimalt mye følelser ut gjennom sangen", å "gå bak" notene; uten innlevelsen og følelsene blir det "bare noter og ord!":

A successful performance is one that not only finds this emotion, but evokes it in the audience: barbershoppers describe notable listening experiences as "bringing a tear to my eye" or "giving me goosebumps". (ibid s. 117-118)

Ovenfor stående sitat passer som hånd i hanske med BBB sin visjon. Vi ønsker å berøre og glede folk. Garnett hevder videre at barbershopsangere kritiserer andre kor for

the use of sheet music, lack of movement from singers and conducting styles in terms of restraint or inhibition. This, in turn, shows the means by which the associations of emotionality and freedom are linked; they share a common opposition to the four-square or the mechanical. (s. 118).

Også denne uttalelsen er i BBB sin ånd; BBB synger f eks alltid uten noter i hendene, og står i praksis aldri stille (!), i motsetning til de to andre mannskorene mine. En interessant link i så måte er en annen uttalelse fra C2 om hans tanke bak BBB:

Jeg ønsket et motstykke til trad mannskor med hvite sangerluer, det har aldri tiltalt meg.. ikke likt det, jeg ønsket å gjøre dette på min måte. (C2)

Her aner vi et klart skille; mer enn manns sangen som sådan og alene, er det hele "pakken"; manns sangen med uttrykket og kommunikasjonen med publikum som var C2s motivasjon bak BBB og som mer og mer er blitt et sentralt element i bandets selvforståelse.

6.5. Noen har sluttet

Noen gir seg. Det har jeg sett i alle mine tre case. Og det skjer andre steder også. Ruth Finnegan (1989, s. 238 - 239) var opptatt av det i sin forskning på det frivillige musikklivet i den engelske byen Milton Keynes. Motivene er sammensatte og personlige. Jeg spurte to av de som tidligere har vært med i BBB hva som lå bak deres beslutning om å gi seg:

Personlige forhold, men mer generelt; jeg opplever mannskorrepertoaret som begrenset, å finne interessante ting å synge er ikke alltid enkelt. Litt som å spille i kammerorkester ift i et større symfoniorkester, etter hvert må man "snu bunken", det er ikke lagd så mye spennende. Mannskor er mer en sosial greie, det er for så vidt en morsom ting og morsom klang. Det er "fint nok", men jeg ble fortere mett. (AM)

Her taler en profesjonell musiker som etter hvert ble mett på lystig sang. En annen sanger som sluttet, formulerer seg slik:

Følte vel egentlig at jeg ikke hørte helt hjemme. Er ikke den lystelige typen, så det ga ikke den helt store entusiasmen. Og så følte jeg at jeg hadde annet som engasjerte meg mer, og som jeg ville bruke tid på. (CF)

Vi ser at det er ulike motiv for å gi seg, så vel musikalske som sosiale. Å definere seg selv som "ikke å være den lystelige typen", sier noe om opplevelsen av manglende tilhørighet til den dominerende diskurs i miljøet.

6.6. Reint mannmiljø, maskuline verdier

I denne musikalske lekestuen der BBB boltrer seg; hva betyr det så at det er kun menn med i miljøet, hva er viktig for den enkelte sanger her? Jeg har tidligere påpekt at mannskorsang er en viktig arena for å bygge selvspekt og mannsidentitet. Ja, er det sånn? På hvilken måte har det noen betydning for gutta å møtes for å synge sammen i egen sone? Vi har sett trekk ved de andre to korene jeg har undersøkt. Hvordan opplever og tenker man i BBB?

C2, som hadde ideen til bandet, har klare tanker om hva som for ham var utgangspunktet:

Det er et marked for mannsang, kommersielt, det er ikke gjort mye med det. Og det er fint! Musikalsk. Det er det viktigste! Det har en type musikalsk tyngde som tiltaler mange - MANNSSANG! Konseptet, å få mannsangen kombinert med ablegøyer til å bli en "pakke". (C2)

C2 er den eneste unγκaren i gjengen. Samtidig er han den som uttrykker seg minst bombastisk om den miljømessige verdien av at BBB er et mannskor. For ham er **mannssangen**, den klangen som er i et mannskor, viktig: det er fint – godt å høre på! De andre som svarte på min spørreundersøkelse er unisone i verdien av **mannsmiljøet** for dem. Alle er de etablerte

familie mennesker med kone og barn. Sånn sett møter de BBB ut fra en annen kontekst og muligens med andre behov enn C2. Betoningen av det totale maskuline miljøet er noe ulik:

Jeg trives i mannsmiljøene! Og det betyr jo at maskuliniteten er viktig, det er positivt! Og jeg opplevde jo også det, etter den prosessen vi hadde i 2009, at det er viktig å være med, for alle, her vil vi være med! Det gir en form for status. Du er på et vinnerlag, det ønsker alle... (C1)

Mannsfellesskap er veldig ålright, menn kan være menn, et fristed. Mindre prestasjonsorientert, ikke ang sang, men ellers, trenger ikke å tekkes kvinnene. Er enklere, slipper det "mellom kjønn"- greia. (C3)

C3 sier videre at han "opplever mannskor som mer jovialt og inkluderende." Mange "plussord" benyttes i spørreundersøkelse da jeg ba sangerne uttrykke hva de opplevde som spesielt ved miljøet og kulturen i et mannskor: *Fristed, humor, høyde under taket, komme som vi er, mannsprat*. Også BBB preges som nevnt av en form for maskulint språk og sjargong, om enn kanskje ikke i samme utpregede grad som i Vestergabet. Alderen på karene kan være en av årsakene til at uttrykket er noe mer dempet:

Humoren er ikke grov, den er nokså uskyldig, men ville ikke ha passet seg hvis damer var til stede. Det preger jo, du trenger ikke å ta like mye hensyn, det er ikke dramatisk, heller ikke grovt, ikke i det hele tatt, men du får et sånt mannsmiljø, er mer avslappet, du trenger ikke tenke så mye (C4)

Videre nevner man "et fristed og en oase, en uproblematisk kultur og en avslappende og god stemning på en annen måte". Flere understreker betydningen det har å kunne være sammen bare menn av og til:

Jeg ansatte en fra Irak for noen år siden, og har fått han med i morgentrimmen, og han trives kjempegodt! Snakka litt med han om det, han ser det fra Irak, de har gjerne en egen mannskultur, han er så glad for å ha funnet et mannsmiljø her i Norge også! Og alle i SLØR, middagsgruppa, har snakka sammen om dette, kjenner seg igjen i behovet for mannsgrupper. (C1)

I BBB er det også flere som påpeker og er opptatt av kjønnsdimensjonen når vi er på scenen:

Gutta har et fortrinn, en "kjønnsfordel" med å være gutter, vi kan sjarmere både menn og kvinner på en annen måte, det er gøy å høre på en så uslepen diamant som oss...

Kunne ikke et dameensemble gjort samme greia som BBB?

Det er jo sykt, egentlig, men de må antageligvis være mye flinkere enn oss for å komme like langt, sånn som kvinnelige ledere også må. Det kan jo av og til bli veldig tynt. (C5)

C5 bringer inn et perspektiv jeg til nå ikke har dvelt ved; at en guttegruppe, i underholdningsøyemed, nærmest har en fordel i utgangspunktet i forhold til andre sammensetninger. Vi har sett på den overveiende positive resepsjonen av mannsang også i de andre korene, og man kan undres: Er det en naturgitt eller kulturgitt betraktning vi vurderer?

Forskningen fra Island antyder samme erfaring, men med divergerende konklusjon (Davidson 2006, s. 228) Også C4 opplever den enerådende maskuliniteten som et pre når vi er på scenen:

Den trad gutterollen er jo gjerne erobreren, og kanskje den som er litt høyrøstet og litt brautete, det er gjerne sånn det er. Jentene er jo ikke sånn, ei brautende jente, det blir noe gutteaktig. (C4)

Her er C4 på linje med en av sangerne på Island som påpeker kjønn som et gitt premis:

Aren't we always the cockerel, showing off, the cock bird to the female? You see it in nature; the guys have to display themselves (Davidson 2006, s. 227 - 228)

C4 utdyper sin vurdering:

Men når vi kommuniserer på vår måte, synes jo mennene i salen også at det er bra! Og da kan det være litt gjenkjenning, tror jeg, altså... vi spiller på det som er naturlig for oss, men vi er hele tiden sømmelige, det er ikke noe der, men hele tiden har vi antydningens kunst, vi overspiller kanskje litt på noe, men vi går ikke over grensene, vi er ikke vulgære... Og da kan folk sitte og humre, mennene kan skjønne hvorfor vi gjør sånn og sånn, hvorfor vi kaster det blikket og det ene med det andre, med glimt i øyet hele tida. Derfor går det hjem over alt. (C4)

Mitt materiale gir ellers ikke noe grunnlag for å trekke betydningen av utøvernes kjønn vesentlig lenger hva publikum og respons angår.

Enn videre understreker mine intervjuobjekt i BBB en felles glede over å tilhøre "et eksklusivt (maskulint) fellesskap, et privilegium av en sosial oase", jf vedtektene. Det hersker ingen indre strid om vedtektene, den kjønnsdifferensieringen som er vedtatt legger klare uskrevne retningslinjer a la "aldri damer med på tur!".

6.6.1. AAA

BBB kan likevel neppe på noe vis forstås som en mannssjåvinistisk gruppe. Våre bedre halvdel har funnet sammen i sin egen venninnegjeng, og gitt seg selv navnet AAA, dvs. "de som står foran BBB."

Jeg nevnte Liz Garnett (2005) og hennes omtale av "barbershop widows" i England på 70-tallet. Der var det kvinner som ønsket å få ta del i sine menns hobbyer (s. 89). Mennene sang i barbershop-grupper a la BBB. Resultatet av deres initiativ ble egne, kvinnelige barbershopgrupper. (se omtale i kap 4) Vi har også hørt om MS og forsøket på å danne et damekor internt i den foreningen. I Vestergabet er det ingen form for organisert tilbud til de kvinnelige partnerne til sangerne (bekreftet på forespørsel til Jon).

Hos BBB har altså jentene tatt eget initiativ og funnet sin form og sitt uttrykk. De samles vel så ofte som gutta til sosiale kvelder der kun jenter har adgang. De har allerede to

utenlandsturer bak seg, og flere er på trappene. Og sammen, AAA og BBB, har vi gjerne et par festligheter hvert år til felles glede:

AAA – hva tenker du om det?

Kjempetrivelig at det har matchet så godt, at de har funnet så bra sammen. (..) Også vi i BBB, fungerer godt sammen, nye vennskap er etablert, ingen plan eller tenkt ønske om det, er bare blitt sånn... og det opplever jeg som veldig fint, liker det veldig godt. (C3)

Festen vi hadde nå lørdag sammen med damene. Vi har jo masse år med felles opplevelser, noe som gjør at vi kan referere til hverandres historie. Og det er viktig.

AAA inni dette her?

På mange måter rart, og veldig fint. De er jo på mye moro sammen, finner et kvinnesubstitutt, som "fotballenker", har egne fester og turer i haugevis...(C5)

Garnett hevder også at mannlige barbershoppers gjerne får støtte av sin familie til å drive med og utvikle sin hobby (s.102), denne blir sjeldent stilt i konflikt til de familiære forpliktelsene. At samtlige sangere i BBB bortsett fra én er forbi småbarnsstadiet som fedre betraktet, forenkler jo naturlig nok den problemstillingen. Likevel: BBB har gjort samme positive erfaringer som Garnett i så måte. Mannssangmiljøene synes å bære med seg en positivitet og en aura som de pårørende oftest ser ut til å ønske å være en del av. Jentene i AAA er våre største fans og stadige hjelpere ved bryggekveldene og andre anledninger.

6.7. Repertoaret

På BBBs repertoar finner du mange typer sanger; fra nasjonalromantikk via popmelodier og diverse egenarrangerte viser og låter til barbershopklassikere. På spørsmål om hva gutta foretrekker av repertoar (jf spørreundersøkelsen), går det *funksjonelle* perspektivet igjen: "gode arrangement", "lette og lekende sanger som klinger bra", "populære ting som engasjerer publikum". Tekstenes innhold har i all hovedsak ingen egenverdi, BBB formidler primært ikke et tekstlig innhold. Et unntak her er spesialskrevne tekster som vi av og til benytter ved opptredener. Igjen er det et av medlemmenes "sidekompetanse" som benyttes. Dog må også de nyskrevne tekstene sees som underholdning, en ytterligere foredling av denne.

Likevel; det er **kvinner** som er tematikken i de fleste sangene. Mye av BBB sitt musikalske stoff er hentet fra barbershoptradisjonen. Garnett viser til Gage Averill som beskriver barbershopens kjerneverdier og fremhever nostalgien i tekstene. Averill hevder at

the source for this nostalgia in the anxieties of middle-class white America experienced through such traumas of modernity as World War 1 and the Great Depression. (2005, s. 9)

Dyder som fellesskap, enkelhet og ærlighet fremmes i barbershopsangene. I tekstene drømmer man seg tilbake til gode, gamle dager, og tradisjonelle kjønnsroller og verdier står sterkt.

For BBB passer fokus på det tradisjonelt kvinnelige godt med vårt ønske om å flørte med den kvinnelige delen av publikum. Mange av sangene inviterer åpenbart til det med titler som "Barbara Ann", "K-K-K-Kathy", "Peggy", "Aint she sweet?" med mange flere. Ofte hentes en tilhører frem og gjøres litt ekstra stas på, får dedikert en sang med mer. I showet med Kathrine fikk flørten en noe annen vinklingen. På våre fellesnummer med henne ble hun selve KVINNEN som vi rettet vår begeistring mot.

Jeg vil komme tilbake til mannskorenes mer generelle holdninger til kjønns- og kjønnsrolleproblematikk i neste hovedkapittel.

6.8. Samlet sett

Min opplevelse er at BBB sett utenfra, i fra publikum og bekjente rundt oss, kan betegnes som en aldri så liten suksesshistorie. Bandet assosieres med godt humør og god sang, liv og leven i en salig blanding. Samtidig har det vært interne forhandlinger og stadig arbeid med bandets profil og vår felles diskurs.

BBB har siden starten vært tenkt som et "tilleggsprosjekt", noe som ikke skal være for tids- og ressurskrevende. Man skal kunne ha andre fritidsaktiviteter og/eller krevende jobb og familieforpliktelser uten at det skal bli for mye:

Dette skal være et overskuddsfenomen. Jeg tror det er mange band og grupper som går dukken fordi man blir for ambisiøse, skal øve hver uke mm... kult at vi gjør det som vi gjør: øver en gang i måneden - og samtidig oppnår det vi har gjort! (C2)

BBB beveger seg i et brokete farvann med flere skjær i sjøen. Rammefaktorene er mange. Samtidig gir det mye å få være med, og alle medlemmene strekker seg til det ytterste for å forsvare sin plass i bandet. Det er møteplikt(!) på avtalte øvelser og opptredener, og rimelig streng tidsjustis. Sånn sett fremstår BBB som en annen type regime enn de to andre korene jeg har omtalt. "De løse strukturene" fra Vestergabet, finnes ikke her - i alle fall ikke på alle felt! Vi opererer med flere knapphetsgoder (primært tid/antall øvelser og antall sangere), noe som i større grad holder den enkelte på tå hev.

I forhold til "helse- og livskvalitet", et av mine hovedperspektiv i denne studien, framstår BBB som kanskje det viktigste fellesskapet jeg for egen del er med i.

7. FELLESERFARINGER

Gjennom feltarbeidet er jeg blitt godt kjent med tre mannskor og har møtt tre mannskulturer. Hver for seg representerer de en egen diskurs. Som miljø og kor fremstår de med noen fellestrekk og noen særtrekk. Gitt mine hovedperspektiv i denne oppgaven vil jeg i det følgende peke på noen tendenser og punkter som jeg mener er vesentlige.

7.1. Kjønn. Maskulinitet

Jeg viste tidligere til Bryan Breidenthal og hans arbeid for guttekolet sitt, Vanse guttekor – Deo Gloria. "På guttenes premisser". Det er viktige stikkord for Breidenthal. Samme tenkning ser vi også i pedagogiske sammenhenger. Avisen *Vårt Land*⁴⁷ har et stort oppslag om "Hjallimodellen", en islandsk pedagogisk modell, brukt i en norsk barnehage. Barna deles i grupper etter kjønn "for å øve på det de trenger å øve på, de skilles for å fremme likestilling. Motivet er å slippe motsatt kjønn til på det andre kjønnns hjemmebane".

Sammen peker disse to artiklene på en vesentlig faktor som jeg kjenner igjen fra mitt arbeid. Min empiri peker på at det å være *sammen med sine egne*, det kjønnete fellesskapet, som viktig for svært mange av sangerne. Mannskorene er "guttefellesskap", rom hvor "gutten i mennene" kan få slippe frem mindre kontrollert enn i det daglige, sivile liv. "Guttefellesskap er næring for Jan'ene", sier Christine Koht i sin jakt på "den norske mannen" (2005, s. 180) "Det er et fristed, og likner sånn sett på gutterommene. Her slipper de å snakke om annet enn det de vil og å tenke over hva de sier". Fleipen og latteren sitter løst. Det finnes en rekke uttalelser fra mitt feltarbeid i alle tre korene som støtter opp under den tenkningen. Det maskuline fellesskapet som her konstituerer og rammer inne basisaktiviteten, sangen, gir en særegen opplevelse av frihet og fellesskap. Jeg tar med et eksempel som strekker tanken litt videre:

Under Vestergabets Danmarkstur i september 2010 reiste en av gutta seg på avslutningsmiddagen lørdag kveld og holdt en tale for dirigenten og styret. Han uttrykte sin takknemlighet over å få være med i koret, og sa at "det bekrefter min verdi som mann!" (sitat fra logg 030910). Sett fra mitt første hovedperspektiv, kjønns- og identitetsperspektivet, var hans utsagn spennende. For slike ord bruker menn i mannskor sjelden! Ikke i mitt feltarbeid, i alle fall, ikke i noen av mine tre kor. Man snakker heller om "fristed", om adspredelse og mentalhygiene, om sangglede og kameratskap. En refleksjon på litt dypere nivå er sjelden.

⁴⁷ *Vårt Land* 110910

Men, og likevel: Er det dét det handler om, dypest sett? Å bli sett, som mann? Kanskje er dette egentlig summen av alle de positive, ytre ordene som mennene bruker? **En bekreftelse av min verdi som mann.**

Tidligere referanser fra andre undersøkelser av mannskormiljø, ikke minst fra Island (Davidson 2004; Davidson 2006), underbygger betydningen av det enkjønnede fellesskapet. Også beskrivelsen av barbershopmiljøet i England (Garnett 2005, s. 105 m fl) forsterker inntrykket av at det maskuline fellesskapet er av en særegen verdi i mannskorsammenheng.

7.1.1. Reaksjonære holdninger?

Under feltarbeidet i korene slo det meg av og til: Er mannsangermiljøene preget av litt gammeldags og konservative holdninger til kjønnsroller? Er det en noe traust og tradisjonell maskulinitet som råder? Og er her en iboende "frykt for moderniteten" (jf tidligere sitat om grunnholdningene i amerikanske barbershopsanger), en slags frykt som får menn til å samle seg og dyrke de basale goder; vennskapet, sangen og gleden? Hva med alternative holdninger og oppfatninger på ulike felt - i hvilken grad har de noe rom og gjennomslag i miljøet og i den hegemonielle diskursen? Hva med homofile menn?

Ta inn en "skeiv"?

Nei, da blir vi jo et blandakor, i kultur, en som skaper en brist i kulturen... vil ikke kunne ha den avslappende atmosfæren som vi ellers kan ha, fullt ut. (C3)

Jeg har valgt ikke å fokusere nevneverdig på disse problemstillingene, da det ville kunne dominere studien for mye. Men som et element er det interessant, og jeg tror C3 sin lille refleksjon her kanskje oppsummerer holdningene i alle korene ganske presist. Også i kapittelet om Vestergabet var jeg inne på hva jeg opplevde som homofobe tendenser i språkbruk og sjargong. Kanskje er opplevelsen av "fristed" med mer for de fleste av gutta i mannskorene knyttet til en sosial setting der denne type problemstillinger er ikke-eksisterende?

Jeg slapper veldig av, det er rett frem i kommunikasjonen, det er få hensyn å ta... (B1)

Hele åttisyv prosent av de som svarte på spørreundersøkelsen, alle korene sett under ett, er gifte og etablerte menn. Jevnt fordelt i korene, her er henholdsvis en, to og tre ugifte i hvert kor. Jeg tror de fleste som synger i mannskorene jeg har besøkt er rimelig "mett og fornøyd", undersøkelsene mine tyder i alle fall på det. Man er på jakt etter en "blott til lyst"-greie, hygge sammen med likesinnede, man vil slippe å forholde deg til en del "kvinnelige greier". Mine case er ikke preget av homofile eller single på jakt etter partnere, det er rimelig traust. Kanskje, ja, sannsynligvis, er det også en innebygget dynamikk her; mannskorene som

gruppefellesskap fremstår som "omvendte kjøleskap", for igjen å vise til Peter Normann Waage sin metafor (Eriksen 2004, s. 8) Konteksten, miljøet og den hegemonielle diskursen har en selvforsterkende virkning. For å skape fellesskap og identitet innad må man nødvendigvis fremstå med holdninger som uvergelig ekskluderer noen. I disse mannskorsammenhengene tror jeg at homofile menn vil kunne føle seg marginalisert.

Mine antagelser styrkes ved å lese om Garnetts erfaringer fra engelske barbershopmiljø (2005, s. 103): "Barbershop appears to carry strong expectations of heterosexuality and traditional marriage among its participants." Videre hevder hun:

There are indications that homosexuality is seen as deviant and a cause of anxiety among barbershoppers. Male ensembles, for examples, use the theme of homoeroticism as a comic device in performances (ibid)

Garnett reflekterer over, uten helt å konkludere, om dette er holdninger i det engelske samfunnet som helhet eller om det er spesielle verdier innen barbershopmiljøet. Men, og uansett, sier hun:

The appeal to nostalgia and "traditional values" characteristic of the genre's ethos and standard repertoire could serve to amplify a mistrust of sexual (and other) behaviors that have been publicly acknowledged only in recent years. It could also be a response to gender segregation itself: the celebration of "traditional" values in a single-sex culture could provoke the desire to guard against the "suspicion" of homosexuality.

Jeg tror Garnetts analyse er ganske presis. Vi har tidligere sett på tekster og tradisjonelle kjønnsrollemønstre i BBB sine barbershopsanger. Gjennom hennes siste setning i ovenfor stående sitat peker Garnett på et element som også C3 var opptatt av: Balansen mellom positivt å ta vare på og verne et enkjønnet maskulint miljø, å dyrke de åpenbare verdifulle sidene dette miljøet har – og samtidig framstå med en åpen og inkluderende holdning, kanskje også for en eventuell homofil sin inntreden i miljøet og for den trusselen det ville kunne oppleves som. For "en som skaper en brist i kulturen.."(jf C3) Her er nyanser og vurderinger som er hårfine og krevende. Mitt materiale gir ingen klare svar på et komplisert dilemma.

7.1.2. Samfunnsmessig sett

Mannsrolleutvalget la i mars 2008 fram en rapport for å bekjempe menns vold mot kvinner⁴⁸. Utvalget vil ha nye definisjoner på maskulinitet. De mener at voldsproblemene vil avta og

⁴⁸ <http://www.webavisen.no/siste-nytt-om/mannsrolleutvalget.htm>, 2603011

endres om oppfatningen av hva en mann er(!), også endres. Blant de holdninger og den adferd som utvalget mener det må arbeides for at skal bli oppfattet som maskuline og mannlige, er

- Tørre å be om hjelp
- Tørre å vise omsorg
- Være opptatt av nære relasjoner
- Ta ansvar når andre menn utøver vold mot kvinner
- Tenke mer fellesskap, mindre individualisme
- Macho trenger ikke være dominerende og kontrollerende
- "Ta det som en mann"-uttrykket bør bort

Mannsrollen, det system av normer og forventninger som i en gitt kultur knytter seg til det å være mann, hvordan menn oppfører seg i ulike sammenhenger, er nesten daglig under lupen. Problemstillinger knyttet til utøvelse av maskulin vold møter oss jevnlig i nyhetsbildet. Og det er en nødvendig prosess: I skrivende stund er det mindre enn en uke siden et sjalusidrap ble utført i mitt eget nabolag, bare fem hundre meter fra huset vårt⁴⁹.

I relasjon til vold og problematisk sosial adferd er det ikke vanskelig å støtte en ønsket endring av forstokkede maskulinitetsforestillinger. Samtidig sitter jeg nå, etter gjennom feltarbeidet og skriveprosessen å ha jobbet med en form for kjønnsrelaterte problemstillinger en periode, med en erkjennelse: kanskje er det noe forenklet bare å ønske seg en annen mann. Kanskje er det mer diskursen, "de nedlagte forestillingene"⁵⁰, rundt kvinne- mann- relasjonen i vårt pluralistiske og flerkulturelle samfunn vi strever med å finne klarhet i. Vi beveger oss på dypt vann; det handler om vår selvforståelse som kjønnete mennesker i møte med hverandre, med vår likhet og ulikhet, med våre **maskuliniteter**, dvs våre måter å fylle en forventet mansrolle på. Med vår kjønnsidentitet. *Kjønnsidentitet* forstått som "den enkeltes subjektive opplevelse av tilhørighet til sitt eget kjønn"⁵¹. En veletablert kjønnsidentitet regnes som av vesentlig betydning for mental sunnhet og modenhet. Derfor blir det viktig å finne gode møtesteder der mann- mann- relasjonen kan få utvikle seg, der menn kan finne former og uttrykk for sosial omgang og fellesskap med menn som styrker deres trygghet og identitet som mann. Møtesteder der menn kan finne gjenklang for de dypere lag i sin personlighet, og der menn kan møtes på eget kjønns vegne uten å måtte tilpasse seg. Der de kan senke skuldrene, slenge litt med leppa, flire av, med og til hverandre... og lette litt på trykket. Trykket av summen av alle forventninger, delvis uttalte og delvis uuttalte. Vi så noe av dette

⁴⁹ <http://www.l-a.no/Nyheter/tabid/296/Default.aspx?ModuleId=58133&articleView=true> 260311

⁵⁰ <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/lesekunst/teorier/1953238.html> 280611

⁵¹ <http://no.wikipedia.org/wiki/Kj%C3%B8nnsidentitet>, 290311

beskrevet i kapitelet om MS og damekoret som en tid var etablert som en del av den foreningen. Jeg tror det er viktig å finne rom hvor man kan forhandle og bearbeide egen maskulinitet opp mot andre maskulinitetsuttrykk. Og kanskje, i gitte situasjoner, kunne slippe den følelsesmessige rustningen helt ned (jf tidligere sitat Jon) og dele de mer krevende tankene og følelsene som ligger der.

Hva gir de, hvilken verdi og nytte har vi, samfunnet, av mannskorene? Foruten å få tilbake fulltonende og malmfull sang i ulike varianter, tror jeg det for samfunnet handler om de gode arenaer. De byggende, positive, utviklende, identitets- og fellesskapsdannende arenaer. Også for voksne mannfolk. Som kanskje ikke har så mange eksklusive fellesskap hvor de kan operere på egne premisser? For "menn kan jo ikke snakke", jf tidligere nevnt avisoppslag om menn og manglende kommunikasjonsevner⁵². Og kanskje er menn generelt heller ikke så flinke til å finne de rommene der menn kan uttrykke menns følelser, blant og mellom menn. Utenom fotballen.

7.2. Musikalske aspekter. Sangens verdi

Noen trekk ved den musikalske delen av virksomheten vil jeg trekke frem. Jeg har som nevnt tidligere gjennomført en felles spørreundersøkelse i alle mine tre case. Der utfordret jeg deltagerne spesifikt på **sangens verdi** for den enkelte i fellesskapet. Er sangen av genuin betydning for mannskorsangerne? For deres opplevelse av kvalitetene i fellesskapet, for deres grad av tilhørighetsfølelse? Eller kunne de i prinsippet vært samlet om hva som helst? Bridge eller frimerker?

Vi vet fra forskningen generelt at kultur er viktig for menneskers helse og velferd (jf Festervoll 2001). I *Lydlandskap* (2005) beskriver Even Ruud **sangen** for mange som en virksom kraft i eget liv; sangen er vårt nærmeste musikkinstrument med nær tilknytning til pust, kropp og følelser. Samtidig er sangen en brobygger overfor andre mennesker, sangen åpner for kontakt, den gir mulighet til å kommunisere og skape samhörighet (s. 180). Sett i lys av mitt materiale hersker det liten tvil om at for karene i mannskorene har sangen vital og avgjørende betydning: Også andre mannsfellesskap er bra, det understrekes av flere, men "dette er bedre, sangen gir en kick som jeg liker, den gir glede over harmoni og samklang, prestasjonsfellesskap. Og glede ved opptredener!" Det er ikke påviselige forskjeller i tilnærmingen til sangen og dennes konstituerende betydning i mine tre case. Mange sangere er inne på sangens verdi uten å uttrykke seg spesielt svulstig (eksempelsitater):

⁵² *Fædrelandsvennen* 290411

- *Musikken og sangen gir noe mer enn bare sosialt samvær.*
- *Koret og sangen er viktig. Det er bare sånn.*
- *Sang er godt for sjelen.*
- *Koret og sangen er viktig for meg. Den gir meg humør og glede.*

Her kan man kanskje kritisk innvende at gitt konteksten og diskursen undersøkelsen er utført i, skulle det bare mangle at ikke sangen i koret ble vektlagt. Dog - mine funn underbygges også av andre forskere. Tidligere nevnte Bailey og Davidson (2002, s. 245 - 246) har undersøkt et kor for hjemløse menn, og oppsummerer sine resultater av sangens betydning for deltagerne i flere punkter. Mest relevante i min sammenheng er:

- Active participation in group singing appears to alleviate depression and promotes emotional and physical well being
- Reciprocity between the Choir and the audience appears to provide the choristers with a sense of personal validation, as well as a milieu in which to bridge the gap that has separated them from normal social networks

I mine kor fremheves begge de to nevnte punktene: **Gleden ved sangen**, ganske enkelt, og at sangen gir glede og positiv energi, det påpekes av flere. Og også **gleden ved å opptre**, gleden ved sammen å skape noe som igjen gir andre, publikum, glede og som man selv opplever stolthet rundt og får respons på.

7.2.1. Noe eget med musikalske fellesskap?

En venn av meg, lege samt hengiven og dyktig korsanger i mer enn tretti år, fortalte fra sin tid som distriktslege i Sokn. Han var da medlem i Farnes mannskor:

Jeg hadde etter hvert de fleste av disse gutta som mine pasienter, og visste hva slags diagnoser som rørte seg i det koret. Og det som kjennetegnet koret var stor grad av sykdom og meget høy grad av helse og mestring!

Jeg hadde også en pasient der jeg testet ut dette spesielt; jeg visste han hadde prostatakreft, han hadde hatt noen små hjernedrypp og han hadde hjertekrampe. Og så bad jeg han sette på en strek fra 0 til 10 hvordan han oppfattet sin helsetilstand, alt tatt i betraktning, hvor 10 var best og 0 var dårligst. Og han satte altså krysset på 8! Jeg tror at hvis man begynner å granske (..) disse her ihuga mannskorsangerne, så tror jeg du vil finne en spennende diskrepans mellom det doktorene kan stille av latinske diagnoser og det pasientene selv oppfatter som sin helse- og mestringstilstand. Men – er forklaringen bare at det er et tett sosialt fellesskap, som vi vet er helsebringende i seg selv, eller om musikken kommer som en ekstra bit i det?⁵³

Han stiller selv det viktige spørsmålet til slutt i dette sitatet. Det som synes klart, er at egen, subjektiv bedømmelse av personlig helse og livskvalitet i stor grad ser ut til å henge sammen

⁵³ Samtale etter konsert med Vestergabet i Kristiansand Frikirke, 121210

med trivsel og i hvilken grad man opplever å mestre. Det går tilsynelatende an å ha stor grad av sykdom og meget høy grad av helse samtidig hos mennesker som er i "flyt", mennesker som er i trivsel med sine spesifikke, foretrukne aktiviteter. Bailey og Davidson (2002, s. 225 - 226) bruker Csikszentmihalyis "flow-teori" som utgangspunkt når de fremhever de terapeutiske gevinstene ved korsang de har funnet gjennom sine undersøkelser:

Flow-teori er en teori om tilstanden der et menneske er helt oppslukt av en aktivitet og glemmer tid og sted. Sosialpsykologen Mihaly Csikszentmihalyi har utviklet teorien som studerer og beskriver dette fenomenet. Flow kjennetegnes av at man er fullstendig involvert, fokusert og konsentrert. Det er en sammenhengende flyt fra ett øyeblikk til neste der handling følger handling. Man opplever en slags tidløshet, fordi man er fullstendig til stede i nuet. **Tilstanden kommer når det er en balanse mellom de utfordringer som mennesket blir utsatt for og de ferdigheter man har.** Det oppleves en form for ekstase og en visshet om å lykkes med oppgaven. Man opplever en indre motivasjon i og med at aktiviteten blir et mål og en belønning i seg selv⁵⁴.

Man kan oppleve "flow" innen mange felt og med ulike aktiviteter. Men for å oppnå en flyt-tilstand, må altså oppgavens utfordring sammenfalle med ferdighetene til utøveren (jif uthevingen ovenfor, gjort av meg). Hvis oppgaven er for enkel eller for vanskelig, kommer man ikke i "flyt". En fotballspiller som lykkes i kampens hete, en danser som er oppslukt av sin dans, en jazzpianist som improviserer; det handler om "å gå opp i noe", om å være fullstendig til stede i nuet. Mennesker er ulike, og vi vet at det som er bra for en ikke trenger å være bra for en annen. Det er gammelt nytt. At sang i fellesskap, som kor, likevel er noe spesielt, hevder Anne H. Balsnes i et innlegg i *Kordirigenten*⁵⁵:

Min undersøkelse og annen teori kan tyde på det. Musikk har en evne til å løfte oss ut av det hverdagslige. (...) Sangstemmen er et spesielt instrument. Den er nær knyttet til både pust, kropp og følelser – og dermed til vår selvidentitet. (...) Sang i fellesskap kan skape en fortettet opplevelse av samhørighet mellom deltakerne. (...) "Korsang er et idealbilde på menneskelig fellesskap", uttrykker et medlem.

Også Ruth Finnegan (1989) er opptatt av i hvilken grad musikken har noe spesielt ved seg. Hun stiller spørsmålet slik:

Perhaps music *is* also in some sense special? Can we speculate that there may be something unique or additional about music-making which also gives it an additional quality beyond those it shares with other minority pursuits? (s. 331 – 332)

Jeg kan på bakgrunn av min empiri og erfaring etter denne studien ikke påberope meg et dokumentert svar på disse spørsmålene. I utgangspunktet er jeg skeptisk; mennesker er svært

⁵⁴ http://www.snl.no/sml_artikkel/flow-teori, 280311

⁵⁵ *Kordirigenten*, Foreningen Norske Kordirigenter nr 1 2010 – Norges største dirigentmagasin

ulike, mine to sønner, f eks, er i "flow" når de løper etter en ball på en grønn og nyklippet fotballbane. Å plassere dem i hhv kor og korps har jeg prøvd da de var yngre, uten nevneverdig suksess. Min datter, derimot, har i mange år vært en ivrig og engasjert korsanger, nå i studentkor med sine venninner. Personlig heller jeg mot Åse Vigdis Festervolls utsagn: "Hva dette gode livet inneholder, og hvilken vei som fører dit, er det heldigvis mange svar på." (2001, s. 5)

Men - og det er viktig - det betyr ikke at det ikke er noe eget med musikalske fellesskap! Det tror jeg det er, på mange måter. Mitt materiale tyder på at for dem som er med i mannskorene, for dem som trives der, som finner sin plass i sammenhengen og som opplever sin "flow" der, for dem har fellesskapet og sangen stor betydning. Som bekreftende element og ramme om deres kjønns- og identitetsarbeid. Og som positiv faktor for deres opplevelse av helse- og livskvalitet.

7.2.2. Tekstene

Forholdet til tekstene i sangene korene synger, er ulikt i mine case. I Vestergabet er tekstene tilsynelatende av stor betydning: Flere av sangerne der understreker sangenes religiøse innhold og formidlingen av disse som essensielt for dem som sangere. Det synes å være i tråd med en tradisjonell diskurs i kirkelige miljø, uavhengig av sangerens kjønn: sangens innhold er viktig, ja, for enkelte avgjørende. "Formidlingen", tanken og motivasjonen i det å viderebringe et budskap, har en sentral og viktig plass: "Uavhengig av hvor man er har man én felles interesse, det er sangen og formidlingen" (B1)

I BBB har tekstenes innhold, i all hovedsak, ingen egenverdi. Her ser vi at BBB, og også langt på vei MS, avviker tydelig fra Vestergabet. A9 i MS hevder at han overhode ikke er opptatt av tekstene:

Jeg hører aldri på tekster, har ikke peiling på hva folk synger om..

Nei vel, men er det sånn i korsammenheng også, eller?

Ja, og jeg tror det er årsaken til at jeg har problemer med å lære tekster... fordi jeg er helt uinteressert i å lære tekster(!) (A9)

Mange i MS har nok et noe nærere forhold til tekstene enn A9, men hans uttalelser viser noe av i hvilken grad tekstlig involvering har rom i den foreningen. MS er vel også det mannskoret der tekstene helhetlig sett spriker mest, og det er utvilsomt det koret som i minst grad tematiserer sine konsertprogram. Uten å virke nedlatende tør jeg si at det næreste forholdet man eventuelt får til tekstene i den foreningen, er i hvilken grad man makter å lære dem utenat. Tekstarbeid som **formidling**, har ingen plass i foreningen.

Tekstene heller ingen sentral plass i BBB annet enn som et middel, et middel til å oppnå bandets målsetning om "å spre glede gjennom sang" (jf vedtektene).

7.2.3. Hva slags "kvalitet" søker vi?

Hos Lysdahl (1995) møtte jeg en interessant problemstilling: "korstriden" for rundt 100 år siden mellom Den Norske Studentersangforening (DNS)⁵⁶ og Guldbergs akademiske kor (GAK)⁵⁷. Stridens kjerne var "kvalitet". En av datidens ledende dirigenter, Ansgar Guldberg, gikk i bresjen for å få høynet det musikalske nivået på mannssangen i Norge (Lysdahl 1995, s. 493). Guldberg bar frem en slags elitistisk tankegang som kom på kollisjonskurs med den tradisjonelle idealisme som hadde preget "den gode, gamle, varmt begeistrede sangerånd". Han ønsket musikkritikere med musikalsk kompetanse: "Den Kritiker, som skal bedømme en Mandssangkoncert, maa først og fremst *indse, at Mandssang ogsaa kan være Kunst*, og han maa *have Interesse* for ogsaa denne lille Gren av Kunsten", skrev han i Aftenposten, 5.7.1909. Han startet og virket med GAK på en tid da DNS var i en dyp bølgedal:

Guldberg var motivert av ønsket om å gjøre norsk musikk mer kjent i utlandet og øke respekten for mannssangen. Han ville gjerne vinne lødig kunst ut av mannskorsang, ikke bare hygge og underholdning for sangerne. (ibid s. 494)

Tidligere har jeg i en fotnote vist til fortellingen om hvordan det dyktige mannskoret Gli Scapoli endte sine dager, og jeg kjenner igjen tilsvarende problemstillingen i mine kor: Hvilke ambisjoner preger diskursen? Ønsker man egentlig å bli så spesielt flinke? Referansen til undersøkelsene hos Faulkner og Davidson (2004) og (2006) samt filosofien til Small (1998) er nærliggende. Hvor mye energi og krefter skal man investere for å bli et best mulig kor? Ikke minst sett i relasjon til det man da vil måtte forsake en del av: Det litt "laid-back", den sorgløse og humorfylte humoren med mye rom for de gode kommentarer, den stadige latteren; er frikveldfølelsen sammen med gutta egentlig forenelig med hardt arbeid?

Min opplevelse og erfaring tilsier at det er i MS, i det koret med minst musikalsk potensial av mine tre case; det er der at sangerne mest gir uttrykk for ønske om å utvikle seg og komme videre musikalsk. Blant annet ble det på det tidligere omtalte idemøte i august 2010 fra flere sangere gitt uttrykk for at pausene burde kortes inn, vi må øve mer, ikke prate, være konsentrerte (!) osv. Her kan være flere grunner til disse ønskene; en årsak er nok den erkjennelsen som A5 kom med: Han savnet stoltheten over å være med i MS. A5 vil gjerne

⁵⁶ Se <http://www.studentersangforeningen.no/> 280611

⁵⁷ Se <http://www.guldbergs.no/-/sandbox/show?ref=mst> 290611

utvikle koret, han ønsker at koret skal være spennende og interessant å høre på for publikum, og at koret skal fremstå som en mulig, attraktiv samarbeidspartner for andre. Julekonsert med en kjent artist en gang i året er ikke nok.

Bevisstheten om en grunnleggende samlet kompetanse kan gi seg utslag i en trygghet og makelighet som sier "vi kan når vi vil!" Og motsatt; en gryende erkjennelse av manglende faglig kompetanse både blant befall og mannskap kan gi en utrygghetsfølelse som man ønsker å eliminere. Med å øve mer, konsentrert!! Resonnementet kan synes litt firkantet, men sett i forhold til min empiri, tror jeg her er en kjerne av sannhet i denne tenkingen. At det er indre motsetninger i alle tre mannskorene, vil jeg ikke underslå. Noen "strebere" og noen "surrekopper" finnes overalt; jeg uttaler meg her om den hegemonielle, rådende musikalske diskurs, det gjeldende tankesett som får og har gjennomslag i mine tre case.

Konflikten for hundre år siden endte i at "kvalitetslinjen" til Guldberg ikke nådde frem. "En kunne være fristet til å tro at et slikt fagkyndig resonnement var mannsangen vesensfremmed", skriver Lysdahl (1995, s. 524) Og jeg tenker: Er det fortsatt slik, at mannskorsangen ikke er "kvalitetsorientert", eller? Må her være noen motsetning mellom "den begeistrede sangerånd", slik vi bl.a. har møtt den i filmen *Heftig og begeistret*, og at korene, også de rene mannskor, strekker seg og viser vilje til å yte sitt ypperste? Vi vet jo at enkelte mannskor her til lands gjør musikalske suksesser både i inn- og utland, eksempelvis tidligere nevnte DNS og GAK. Men - i snitt, generelt og gjennomgående: er det kanskje sånn at mannskor er mer foreninger enn kor? Prinsipielt? Er her, når sangerbrødre samles, et maskulint behov og element innbakt som på sett og vis nødvendiggjør den mer foreningspregede samlingsformen? Snakker vi om en "totalitetsgreie", mannskoret/-foreningen som maskulin tumleplass med felles flow-opplevelser gjennom den flerstemte, musikkfaglig sett oftest relativt enkle, sangen? Og et miljø som virker mentalhygienisk og forløser følelser og spenninger? (Jf tidligere sitat fra A9 og andre)

Mitt materiale tyder i den retning: det er ikke noen uttalt kultur for å strekke seg(!), ikke mer en nødvendig, i alle fall. Korene, i alle fall Vestergabet og BBB, lever godt med sitt musikalske nivå, selv om deres dirigent og musikalske leder nok gjerne skulle sett en mer blankpusset vilje til å yte oftere (jf tidligere sitat og vurderinger). Min erfaring tilsier at dette i stor grad henger sammen med ulik motivasjonstilstand, jf Michael Apters teori, (Svebak 2000, s. 62) Lysdahl konkluderer da også med at

det er ikke som profesjonell musikkform genren har hatt sin største livskraft, men innenfor "syng-med-den-stemmen-du-har"-tankegangen. (..) Mannskorsangens (for mange) uforståelige

nimbus skriver seg kanskje fra 1800-tallets ubendige tillit til folkets (ikke bare de fagkyndiges) potensiale og til kunstens livgivende evne. (s. 524)

7.2.4. Mannssangen og publikum

Ja, hva er det med "mannskorsangens (for mange) uforståelige nimbus"? Jeg har i denne studien valgt ikke å intervju publikummere. Likevel velger jeg å ta med noen betraktende kommentarer etter å ha fulgt korene i mer enn et semester. For det slår meg at her har de noe felles: grepet på publikum. Mannskor og mannsang er populært blant tilhørerne, det har jeg sett både hos MS, Vestergabet og BBB. Den positiviteten som møter dem hos publikum, synes som en felles erfaring. Hva ligger til grunn? "Det er sjarmerende fordi det er ganske bra - og så er det jo sjarmerende fordi det ikke er så **veldig** bra!" uttalte en bekjent da jeg fortalte hva jeg skrev om. Kanskje er det noe her; denne mørke og mandige klangen som er "god å høre på" kombinert med det noe upolerte og folkelige, er det dét som slår inn?

Alle tre korene har ellers valgt å samarbeide med en kvinnelig solist i den perioden jeg fulgte dem; MS & Helene, Vestergabet & Kristina, BBB & Kathrine. Kombinasjonen mellom en yndig og dyktig kvinnelig solist og et mannskor virker som en sikker vinner! Alle tre ensemblene har opplevd publikumssuksesser og flatterende avisomtaler sammen med sine utvalgte solister. Det synes å være en dynamikk også her; både menneskelig (kvinne -mann), klanglig (spennet mellom den ene kvinnestemmen og de mange mannsrøstene) og, ikke minst, visuelt. Gutta trives åpenbart med en kvinnelig stjerne i sin midte, det slår litt positive gnister som begge parter synes å bli inspirert av. Og det blir gjerne et spennende samspill; en form for kammermusikk der solisten trer frem, trekker seg tilbake, gutta "kommer ut" og overtar, solisten inn igjen, alle synger sammen osv. Sammensetningen gir musikalske muligheter og vekslinger samt en scenisk sjarme som er registrerbar (jf mitt referat fra og refleksjon over MS sin julekonsert med Helene i Farsund).

De tidligere nevnte betraktningene fra B3 om Vestergabets åpenbare publikumstekke versus hans erfaringer med Frikirkens kammerkor er også interessante. Mannskor **har noe**, noe litt udefinert som berører tilhørerne. En "uforståelige nimbus", som beskrevet av Lysdahl ovenfor.

7.3. Sosiale forhold

I tillegg til de musikalske aspektene som jeg har nevnt, har korene også sosiale forhold som er viktige å peke på. Alle tre korene fremstår som viktige nettverk med betydning for medlemmenes sosiale identitet og tilhørighet. Hvordan disse "gutterommene" fremstår og

hvordan de sosiale relasjonene utspiller seg i de forskjellige korene, er noe ulikt. Jeg vil trekke frem tre forhold.

7.3.1. Sosial kapital

Den amerikanske statsviteren Robert D. Putnam (2001) tar for seg fenomenet **sosial kapital**. Sosial kapital dreier seg om de sosiale nettverk som etableres når mennesker er i forbindelse med hverandre, og om den gjensidighet og tillit som oppstår i forbindelse med disse nettverkene. Sosiale nettverk kan være bra, men trenger ikke å være det; de kan nemlig virke ekskluderende for dem som ikke er innenfor. Putnam benevner de to viktigste dimensjonene ved sosial kapital som *bonding* og *bridging* når han beskriver trekk ved grupper eller fellesskap: *Bonding* betegner mest mulig homogene fellesskap og dermed en ekskluderende form for sosialt nettverk, mens *bridging* er mer inkluderende fellesskap med svakere relasjoner internt (Putnam 2001, s. 23).

Jeg opplevde en betydelig grad av forskjell mellom MS, Vestergabet og BBB hva sosial kapital angår. Etter min vurdering preges MS mer enn Vestergabet og BBB av en kultur som tenderer mot en *bridging*-dimensjon, kulturen i MS virker å være langt mer inkluderende for potensielle nye medlemmer. Fellesrelasjonene internt synes ikke spesielt sterke i MS. Koret består av noen sterke grupperinger blant medlemmene, mens en del, gjerne nyere sangere, har mindre klare posisjoner. MS er et stort kor og mange ulike yrkesgrupper er representert. Sangerne kommer til koret med ulik og i hovedsak begrenset musikalsk egenkapital, noe som nok også til en viss grad fremmer en *bridging*-dimensjon. Jeg har tidligere vist til hvilke positive erfaringer mange av sangerne fortalte om fra deres første møte med MS. I forhold til Putnams tanker om sosial kapital, er det et interessant resonnement at den tilsynelatende dominerende *bridging*-dimensjonen i MS gjør det enklere for nye sangere å vinne innpass.

Vestergabet kjennetegnes etter min erfaring og vurdering i langt større grad enn MS av *bonding*. Koret er et relativt homogent fellesskap og dermed, i følge Putnam, en mer ekskluderende form for sosialt nettverk. Vi har tidligere sett den vekt medlemmene legger på det åndelige, støttende fellesskapet i koret og den tryggheten flere kjenner på der, "vi kjenner hverandre så godt etter hvert" (B1). For meg synes det naturlig at et slikt fellesskap nødvendigvis ønsker å hegne om disse verdifulle kvalitetene. Men et miljø sterkt preget av en sosial kapital i form av en *bonding*-dimensjon, en "hegne-om-tradisjon", kan virke ekskluderende på de som er utenfor, jf Putnam. Miljøet vil naturlig motsette seg nykommere.

Vi har tidligere vært inne på hvordan nye sangere har opplevd dette i praksis. Her er en spenning i Vestergabet som synes noe uavklart: Viljen til åpenhet mot nye medlemmer må avstemmes mot ønsket om å bevare det særegne, tette fellesskapet man har. Samtidig som Vestergabet kan være krevende å komme inn i, viser min empiri at medlemmene i det koret, når de først er kommet innenfor(!), er meget stabile; mange har vært med i årevis og har sterke bånd til hverandre og koret.

Putnam fremhever at det ikke er enten-eller-kategorier her, men at grupper heller fremstår som mer-eller-mindre i forholdt til bonding og bridging (2001, s. 23). I BBB er bonding-dimensjonen i praksis enerådende: bandet er et lukket forum hvor kun medlemmer har adgang. BBB ønsker riktignok å fremstå som "inkluderende" i forhold til **publikum**; bandet søker å skape kontakt og byr på seg selv ved, nær sagt, enhver anledning. Men som "et eksklusivt fellesskap" er BBB sin sosiale kapital av bonding-karakter.

7.3.2. Alder

Jeg har ikke studert dette forholdet dypere i vesentlig grad, men vil likevel peke på alder og aldersspredning som et moment som bør tillegges vekt i forhold av sosial art. MS preges internt av stor aldersspredning på sangerne, og koret har mange eldre medlemmer, flere sangere er over åtti år. Gjennomsnittsalderen blant de som besvarte spørreskjemaet mitt, var på sekstifire år. I Vestergabet er alderen langt mer parallell sangerne i mellom, og følgelig også da den livsfasen som sangerne befinner seg i. Slik også i BBB. Erkjennelsen av alder som en ikke uviktig faktor for muligheter av så vel sosial som musikalsk art, er nok ikke helt fremmed i MS. Vi har sett på noen konkrete utslag, eksempelvis vanskeligheter med oppslutning om litt ambisiøse prosjekter og litt lengre turer. Det er en vanskelig balanse her; å ville og å ønske for mye på foreningens vegne kan oppfattes som en antydning om at de eldste sangerne, gjerne hederskarer med lang fartstid i foreningen, ikke lenger er ønsket som medlemmer. Noe av denne spenningen, også i forhold til musikalske preferanser og valg av retning og ambisjonsnivå videre, kom til overflaten på det omtalte "augustmøte" i 2010.

At stor aldersspredning tilsynelatende fører til en mer bridging-preget kultur, er uansett en interessant observasjon.

7.3.3. Koret som strukturerende element

Koret som noe fast å gå til, som et fellesskap å høre til i og som en havn stadig å vende tilbake til; slik tror jeg korenes fellesskap er viktig for medlemmene. Finnegan peker på nettopp

regularitet som et sentralt trekk ved amatørmusikalsk praksis, "(it) constitute the structure and rituals through which people live out their lives" (1989, s. 326).

I mine case gir dette seg noe forskjellig utslag. I forhold til fremmøtedisiplin finner du i MS hele spekteret; fra de som aldri mister en øvelse, "jeg hadde fremmøtere rekord i mange år, var aldri borte, her passet jeg inn."(A8), til de som nesten bare er å se på konserter og festligheter. Også i Vestergabet strever de med det jevne fremmøte, "når vi kommer litt i gang (hvert halvår), slutter folk å si i fra når de ikke kommer på syngingene, det er ekstremt sløvt!" (Jon) Noen er så å si alltid til stede, andre (betydelig) sjeldnere. I BBB måtte vi gjennom et allmøte med påfølgende innføring av fremmøteprotokoll før gjeldende diskurs var klar for alle – nå skal det svært mye til før en sanger er borte fra en øvelse.

Samlet sett ser vi at den betydning den enkelte sanger legger i å møte sine sangerbrødre jevnlig, tilsynelatende varierer mye. Det kan i noen grad ha med konkrete private forhold å gjøre. Størrelsen på det "rommet" som koret utgjør i den enkeltes sosiale liv, varierer. Forskjellig grad av sosiale behov samt grad av involvering og ansvarsfølelse for koret som prestasjonsgruppe og for fellesskapet som helhet, tror jeg også spiller inn.

7.4. JEG og VI

Individualismen (..) har en bakside som heter ensomhet. (..) Gjennom å søke fellesskap og tilhørighet til en gruppe skapes en nødvendig kulturell ramme som gir form til vår selvopplevelse, en kontekst vi kan definere oss selv innenfor. (..) For eksempel vil opplevelsen av å synge i kor kunne gi følelsen av å bli oppslukt av noe større, uten å måtte oppgi seg selv. (Ruud 1997, s. 140)

Blanding av overkommelige utfordringer for den enkelte kombinert med tryggheten og flow-opplevelser i fellesskapet, har jeg erfart som vesentlige fellestrekk i mannskorene. Vi må alle oppgi noe av vår individualitet for å oppleve tilknytningen til andre. Samtidig gir fellesskap muligheter, blant annet til gode opplevelser i kor. Muligheter "to get into the groove"⁵⁸, den fornemmelsen slo meg flere ganger når jeg så sangere sitte og synge med lukkede øyne, nytende... helst enkle, velklingende, flerstemmige harmonier. Det kan skapes et "felles rom" i korene som forbinder et "du" og et "jeg", et rom hvor vi gjennom sangen kan nå en dypere og rikere eksistensopplevelse.

Muligens er det jakten på "det gode liv" som har ført mange inn i mannsangmiljøene. Og jakten på den bekreftende mannsidentiteten sammen med andre menn? Jeg har tidligere vist til Festervoll (2001, s. 5) som sier at "kultur og helse handler om å leve det gode liv. Hva

⁵⁸ Professor Steven Feld i en forelesning, UiO, høsten 2008.

dette gode livet inneholder, og hvilken vei som fører dit, er det heldigvis mange svar på."

Thomas Hylland Eriksen presiserer sin forståelse av samme begrep:

Det gode liv er, for de fleste, en blanding av individuelle utfordringer, hvor vi sammenlikner oss med andre, og tryggheten og tilhørighetsfølelsen i et fellesskap der alle setter pris på hverandre fordi de ikke setter *en* pris på alt de gjør for hverandre. Jeg tror det går an å si det så sterkt som at det ville være umulig å utrydde solidaritetsinstinktet og konkurranseinstinktet hos mennesker. (Eriksen 2008, s. 174)

Denne dualismen, denne spenningen og polariteten mellom behovet for å utfordre seg selv og ønske om å fremme egne attributter **samtidig** som man bygger noe sammen og er en del av et større hele; den kjenner jeg igjen fra alle tre miljøene. Faulkner og Davidson poengterer dette forholdet så sterkt at de antyder det allerede i overskriften på en av sine artikler om mannskoret fra Island: *Men in Chorus: Collaboration and Competition in Homo-Social Vocal Behaviour* (2006). Videre skriver de:

Singing in harmony appears to provide opportunities for differentiation between individuals; it recognizes difference and individual value, but constrains excessive displays of individuality through interdependent behavior in pursuit of a single collective and homogeneous voice. Through some kind of team personification, a collective becomes super-person, an extension and yet integral part of oneself. (ibid s. 12)

For å få et selvbilde, må man møte andre. Egen identitet bygges ikke alene. I menns møte med andre menn blir egen maskulinitet utfordret. I korene opplever mange egen maskulinitet respektert og eget JEG bekreftet samtidig som man gjennom den flerstemte sangen får ta del i noe større, et felles VI. Helheten blir større enn summen av delene. Denne vektingen mellom JEG og VI kjenner jeg godt igjen fra feltarbeidet mitt. Even Ruud formulerer det på følgende måte (2001, s. 51):

Musikkgrupper, som for eksempel kor, kan skape en god løsning på forholdet mellom individet og gruppen. Koret gir opplevelser av å være et individ, en avgrenset person som kan gi eget bidrag til fellesskapet. Samtidig opplever mange at den VI-følelsen som koret skaper, kan være en sterk kilde til opplevelse av et større fellesskap. Vi er alle avhengige av å føle oss hjemme i et større sosialt og kulturelt felt for å utvikle identitet og selvbevissthet.

7.5. Utfordringer fremover. Og noen tanker videre

Hvilken fremtid har så korene "mine"? Hvordan ser mulighetshorisonten deres ut, sett med mine briller? En liten konkret oppsummering før jeg konkluderer.

Det er tidlig tirsdagsmorgen, 210611. Jeg har vært på morgentrim sammen med ca tjue morgenfriske menn i varierende alder. Et mannsfellesskap i Mandals Turnforening hvor jeg har vært ustabil medlem i snart tjuetre år. I dag har vi feiret vår trener med trim, morgenbad

og kake⁵⁹. På vei tilbake fra stranden går jeg sammen med A9 gjennom skogen. Jeg spør ham hvordan det har gått med MS siste semester; med de vyer og visjoner samt mulige prosjekter som ble fremmet med stor glød og overbevisningskraft på det tidligere omtalte augustmøte i fjor. "Nei", sier A9, "det ble ikke noe av. Det har ikke skjedd noe, ikke noe jeg har merket, i alle fall". Nå ser han frem til ny julekonsert med Helene Bøksle, det er bra(!), han gleder seg. Den eneste opptreden våren 2011 var den tradisjonelle 17.mai- syngingen. "Man vil ikke noe mer, det er ikke substans i foreningen til å ta tak og løfte i flokk, verken på det musikalske eller sosiale plan", hevder A9.

Lørdag 250611 var jeg invitert på hyggelig sommeravslutning med koret, og fikk der vekslet noen få ord med dirigenten: "Ja, nå går det bra!" hevder Ivar. Koret har flere medlemmer enn noen sinne, forstår jeg. Musikalsk tendens fikk vi ikke snakket om. MS er en tradisjonell, gammel mannsangforening. Mange av gutta er godt voksne karer. Eventuelt å skulle endre tendens, kurs og ambisjonsnivå, er krevende. Og det går jo bra nå(!), Ivar har rett i det, mange hygger seg og synger av hjertens fryd, ingen tvil om det. For foreningen fremover blir det viktig å finne en felles diskurs, man må "samle laget", som de sier på fotballbanen. Befalet, dirigent og styret, må sammen sette en kurs. Om man får mannskapet med på eventuelle endringer, vites ikke. Her er mye som spiller inn. Det blir spennende å se...

I Vestergabet har Jon sendt brev til styret⁶⁰. Han har måttet gå ned i stillingsprosent på jobben, og må delvis jobbe frilans for å spe på egne inntekter. I forhold til koret ønsker han derfor litt honorar; ikke betaling i form av lønn, men en prosentandel av inntektene koret får. Jon opplever forståelse for sitt anliggende selv om det nok vil føre til at Vestergabet kanskje må tenke mer kommersielt. Noe som en del av sangerne nok vil sette pris på (jf tidligere vurderinger fra B2). I vår har koret gjort åtte - ti konserter med solisten Kristina Jølstad Moi etter hennes CD-utgivelse⁶¹. Blant annet en konsert i Mandal kirke 110511 (hvor jeg da igjen fant meg naturlig og vel til rette blant førstebassene). Mye og fin respons har koret fått på dette samarbeidet med Kristina, men nå er de litt lei av bare å være "backing-band", fra høsten vil de gjøre noe annet. Stemninga er ellers upåklagelig, hevder Jon, ny Danmarkstur er allerede bestemt i september.

BBB seiler videre, bokstavelig talt. Lørdag 180611 hadde vi stor sommerfest som ble innledet med en tre timers seiltur i skjærgården Mandal - Søgne. Rekkene er sluttet,

⁵⁹ *Verdens Gang* 240611

⁶⁰ Telefonsamtale 210611

⁶¹ Se <http://www.myspace.com/kristinamoi> 210611

konfliktnivået i bandet er, så vidt jeg kan bedømme det, lavere enn på mange år. Turen til Vietnam var en flott felles opplevelse. Kameratskapet er sterkt og styrket. Bandet synes motivert og klare for nye, og muligens større, oppgaver. En krevende utfordring har bandet levd med i snart et år: et av medlemmene er langvarig syk.

MS har åpenbare musikalske og "kulturelle" utfordringer, Vestergabets utfordringer er av mer økonomisk art. For BBB er balansen mellom faglighet og kameratskap stadig aktuell, selv om ustøheten stadig synes å bli mindre. Samlet sett, som viktige tradisjons-, kultur- og gledesbærere gjennom sin flerstemte sang, tror jeg mine tre case står støtt i så vel egen som publikums og storsamfunnets bevissthet.

Og - sett i et makroperspektiv; hva skal vi generelt tenke om mannsangfelleskapene fremover? Jeg har i denne omgang satt fokus på korenes funksjon og betydning for menns identitetsarbeid samt sangen og miljøet som kilde til trivsel og livskvalitet, til det gode liv. Hva annet, eventuelt hva mer, er korene uttrykk for? For stabilitet og forankring, for modenhet og kulturell identitet i et omskiftelig samfunn og en populærmusikalsk verden? Slik det uttrykkes i diktet "Gi meg et mannskor!" av Inger Johanne Røisli⁶². Eller er de mer å forstå som en "sandkasselek for litt større gutter", jf tidligere sitat B3. Et sted der gutta trekker seg tilbake og lar den moderne verden utenfor seile sin egen sjø? Eller **er(!)** de moderne, som et uttrykk for en generell trend i tiden? "*Jenter = fag, gutter = gøy*" lød en overskrift i *Aftenposten*, datert 030210. Kjønnsforsker Harriet Bjerrum Nilsen uttalte der at hun ikke er forbauset over forskning som viser at jentene nå er flinkest på skolen: "Jentene var koblet til fag, guttene til å ha det gøy." Parallellen til A1s tidligere nevnte utsagn om forskjellen mellom damekor og mannskor hva gjelder fokus og utvist ansvarlighet i forhold til egne og korets sanglige prestasjoner, er slående.

Her er flere perspektiv og felt det kan arbeides mer og grundigere med videre.

⁶² <http://www.mand.no/templates/pages/printable.asp?ArtID=1188> 100711

8. KONKLUSJON

"Hvis man som forsker alltid må sette to streker under de svarene man gir, bør man sette en tykk strek over resten av karrieren!" Slik innledet senioranalytiker ved Oxford Research, Dag Ellingsen, sitt foredrag på Universitetet i Agder nylig⁶³. På sett og vis kjentes utsagnet som en lettelse. Jeg har i løpet av de siste halvannet år brukt mye av min tid og kapasitet på denne oppgaven. I perioder har det vært direkte moro, mye av feltarbeidet var stimulerende og inspirerende. Samtidig har det vært utfordrende, det har kostet.

Å konkludere med to streker under svaret, kjennes krevende, mitt materiale er ikke entydig. Korene er ulike; fra Mandals Sangforening som står i en historisk kontekst tilbake til den nasjonale identitetsbyggingen på 1800-tallet, via Vestergabet som er et kirkekor i en frikirkesammenheng til underholdningsbandet BBB som er et eksklusivt kameratfellesskap. Jeg vil tro, ja, sterkt hevde, at å skulle bytte til et av de to andre korene ville oppleves som en kronglete og krevende reise for nær sagt samtlige sangere. De kulturelle forskjellene er store, perspektivene på eget virke er ulike. Men, og like fullt: alle tre mannskor er syngende og stimulerende fellesskap som hver for seg fremstår som en base for manifestasjon av maskulin identitet. I ulike kontekster og med divergerende diskurs.

På mange måter har jeg funnet belegg for flere av de hypotesene jeg hadde før jeg begynte med arbeidet. Mannskormiljøene, de maskuline sangfellesskapene som "noe litt annerledes" er på flere vis bekreftet, det er noen verdier og trekk som går igjen. I et forsøk på å samle alle erfaringene i noen korte setninger, vil jeg trekke frem følgende punkter:

- **Koret som guttas losje og fristed**

Den enerådende maskuliniteten som preger mannskorene, gjør noe med miljøene. I alle dets fasetter; sosialt, språklig, musikalsk. Skuldrene senkes, filteret som regulerer hva man sier og gjør, legges delvis til side. Og gutta trives med sitt "guttemiljø"!

- **"Sangen gir livsglede"**

Med gjennomgangssitatet fra seremonien i Mandals Sangforening når ordenen "Den glade laks" feires, vil jeg summere opp sangens samlede funksjon i mine tre kor: Å synge i mannskor gir mye glede! Med fellesskapet i koret følger også gleden og samholdet ved å skape noe sammen gjennom sang, og begeistring ved å opptre og formidle sin sang til andre; kjærligheten til sangen går som en rød tråd gjennom alle kor og alle intervju.

⁶³ <http://www.uia.no/no/portaler/aktuelt/kalender/fedreseminar2> 300411

- **Særpreg**

Mine mannskor preges gjennomgående av denne litt laidback attityden; en form for maskulin munterhet og sorgløshet hersker i miljøene. Videre eksisterer det i mannskorene en noe slakk og ineffektiv øvelseskultur sammenliknet med andre typer kor jeg kjenner. Jeg mener å ha belegg for å hevde at mine kor, alle tre, preges av denne spenningen: "Frikvelden med gutta" står til en viss grad i motsetning til eventuelle ønsker om å utvikle korene musikalsk.

Kveldene preges av en rådende diskurs der en lekende motivasjonstilstand gir rom for mye humor og der sorgløse kommentarer applauderes. En elitistisk tenking med stadig fokus på effektivitet og pirk på detaljer er kulturen vesensfremmed. Denne konklusjonen er nok den mest overraskende for meg sett i forhold til de forventningene jeg hadde før jeg begynte med dette arbeidet.

"Utgangspunktet for hele mannskorbevegelsen var troen på korsangens identitetsskapende og miljøfremmende makt", hevder Lysdahl (1995, s. 524). Jeg konkluderer med å slutte meg til den troen. Mannskorsang er fortsatt identitetsskapende, den "bekrefter meg som mann(!)", slik taleren i Vestergabet uttrykte det. Og den er miljøfremmende, mannskorsangen skaper entusiasme og glede både hos deltagere og tilhørere, sangen har og gir kvaliteter som fremmer den enkeltes opplevelse av positiv livskvalitet. Jeg lar Lysdahl igjen få ordet: "Mannskorsang sto - og står fortsatt - i en helt spesiell glans" (ibid s. 527). Mitt svar på spørsmålet i oppgavens tittel må bli et "Ja". Fortsatt heftig og begeistret!

(1976). *En bok om menn*. En bok om menn. J. S. C. M. Arnstein Bjørkly, Haagen Ringnes, Erik Rudeng, Pax Forlag, Oslo.

Bailey, B. A. a. D., Jane (2002). Adaptive characteristics of group singing. Perceptions from members of a choir for homeless men. *Musicæ Scientiæ, VI (2)*: s 221 - 256.

Balsnes, A. H. (2009). Å lære i kor. Belcanto som praksisfellesskap. Oslo.

Bly, R. (1992). Mannen., Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Connell, R. W. (1999). Maskuliniteter. Göteborg, Bokförlaget Daidalos AB.

Davidson, B. A. B. o. J. (2002). Adaptive characteristics og group singing. Perceptions from members of a choir of homeless men. *Musicæ Scientiæ, VI (2)*, s 221 -256.

Davidson, R. F. a. J. (2004). "Men's vocal behaviour and the construction of Self." *Musicæ Scientiæ, 8 (2)*: s.231-255.

Davidson, R. F. a. J. (2006). "Men in chorus: collaboration and competition in homo-social vocal behaviour." *Psychology of Music, 34 (2)*: s. 219 - 237.

Drotninghaug, Ø. (1965). Fold dig ud vort gamle mærke. Mandals Sangforening 1865 - 1965. Mandal, Frithjof Salvesens trykkeri.

Eia, O.-M. I. o. H. (2010). Født sånn eller blitt sånn? Oslo.

Eriksen, T. H. (2004). Røtter og føtter. Oslo, Aschehoug Forlag.

Tormod Lindland: Fortsatt "Heftig og begeistret"?

Eriksen, T. H. (2008). Storulvsyndromet. Jakten på lykken i overflodssamfunnet. Oslo, Aschehoug & co.

Fangen, K. (2004). Deltaagende observasjon. Oslo, Faktabokforlaget Vigmostad & Bjørke A/S.

Festervoll, Å. V. (2001). Kultur og helse. I samspill for det gode liv. Oslo, Kommuneforlaget A/S.

Finnegan, R. (1989). The Hidden musicians. Music-making in an English town. Cambridge, Cambridge University Press.

Garnett, L. (2005). The british barbershopper. A study in socio-musical values. Aldershot, Ashgate Publishing Group.

Gullestad, M. (1991). Studiet av egen samfunnskultur som utfordring. Norsk antropologisk tidsskrift, 1.

Kjeldstadli, K. (1999). Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget. Oslo, Universitetsforlaget

Koht, C. (2005). Jakten på Jan Johansen. Oslo, Aschehoug & Co.

Kvale, S. (1997). Det kvalitative forskningsintervju. Oslo, Ad Notam Gyldendal

Lindland, T. (2009). *Hva vet vi om relasjonene mellom størrelsene Musikk og Helse?* . Oslo, Universitetet i Oslo. **Upublisert semesteroppgave.**

Lorentzen, J. (1996). "Mannsforskning - et nytt fag?".

Lorentzen, J. (1998). Mannlighetens muligheter. Oslo.

Lorentzen, J. (2006). Forskning på menn og maskuliniteter. *Kjønnsforskning. En grunnbok*. J. L. o. W. Mühleisen. Oslo, Universitetsforlaget: 121-135.

Lysdahl, A. J. K. (1995). *Sangen har lysning. Studentersang i Norge på 1800-tallet. Studentersang i Norden - del 2*. Oslo, Solum.

Nielsen, H. B. (2006). Kjønn og identitet. *Kjønnsforskning. En grunnbok*. J. L. o. W. Mühleisen, Universitetsforlaget, Oslo: s 153-168.

Nørsett, B. K. (2003). *Kva er eit godt kor? Tankar og haldningar kring vurderingskriterier i internasjonale korkonkurranser*. Oslo, Universitetet i Oslo.
Upublisert masteroppgave.

Paulgaard, G. (1997). Feltarbeid i egen kultur. Innenfra, utenfra eller begge deler? *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data* A. E. Fossåskaret, T. H. og Fuglestad, O. L. Oslo, Universitetsforlaget s 70 - 93.

Pukstad, M. (1998). *Makt i kor. En oppgave om det som styrer koret*. Bergen, Høgskolen i Bergen **Upublisert hovedfagsoppgave.**

Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone. The collapse and revival of american community*. New York, Simon & Schuster.

Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo, Universitetsforlaget

Ruud, E. (1996). *Musikk og verdier*. Oslo, Universitetsforlaget

Ruud, E. (1997). *Musikk og identitet*. Oslo, Universitetsforlaget.

Tormod Lindland: Fortsatt "Heftig og begeistret"?

Ruud, E. (2001). Varme øyeblikk. Om musikk, helse og livskvalitet. Oslo, Unipub forlag

Ruud, E. (2005). Lydlandskap. Bergen, Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke A/S.

Sagatun, S. (2005). Vanlig og uvanlig. Miljøarbeid hjemme med 14-18 åringer. Trondheim, NTNU.

Small, C. (1998). Musicking. The meanings of performing and listening. Hanover, N.H., University Press of New England (Music/culture).

Svebak, S. (2000). Forlenger en god latter livet? Humor, stress og helse. Bergen, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke A/S.

Wadel, C. (1991). Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning. Flekkefjord, SEEK A/S.